

UDENRIGS

Tema: Europas skæbnestund

Kan EU klare presset?

Anmeldelser: På mission i Danmark; Europa mellem demokrati og totalitarisme; Hvem ønskede Boris Nemtsov død?; Fem vigtige bøger; Fem gode podcasts

FOTO: Jeff Owen / Flickr

DET UDENRIGSPOLITISKE SELSKAB
THE DANISH FOREIGN POLICY SOCIETY

INDHOLD

Fra redaktionen	1
Klumme: Viktor Orbán og hans allierede vil ikke vinde EU-valgene, Ivan Krastev	2
En ny vision for EU, Viktor Orbán	6

TEMA

Mickey Mouse-parlamentet har fået muskler, Catharina Sørensen	13
Europa skal reddes fra illiberalismen, Marlene Wind	20
EU's økonomiske spilleregler er forældede, Jørgen Rosted og Christen Sørensen	30
Italien - et land i politisk undtagelsestilstand, Simon Cecchin Birk	36
Macron - EU's store redningsmand eller en fuser?, Erling Bjøl	43
Fra Karl den store til AKK: Kampen om Saarlandet og Tysklands identitet, Uffe Østergård	48
Er den illiberale bølge endeligt ved at vende?, Vibe Termansen	51
EU er blevet en føderation af nationalstater, Uffe Østergård og Jens-Peter Bonde	57

BAGGRUND

Komintern: Sovjetunionens hemmelige våben, Mette Skak	72
Al-Qaeda og Islamisk Stat er ikke besejrede, Mona Kanwal Sheikh	81
Kirkerne kæmper også for Ukraines selvstændighed, Annika Hvithamar	86

LITTERATUR

På mission i Danmark, Peter Brückner	92
Europa mellem demokrati og totalitarisme, Jan Jakob Floryan	95
Hvem ønskede Boris Nemtsov død?, Anders Åslund	98
Det skal du læse - og høre, Marcus Rubin	100

FORSIDEFOTO

Jeff Owen / Flickr

Fra redaktionen

Dette nummer af *Udenrigs* fokuserer på en række af de toneangivende bevægelser i europæisk politik her i et valgår. I tidsskriftets klumme punkterer Ivan Krastev det højt be-sungne narrativ om 'det lukkede Europa' mod 'det åbne.' Krastev, der selv er hovedfor-fatter på European Council on Foreign Relations' seneste rapport *What Europeans Really Want*, mener, at dikotomien er mere mudret end som så, og at migration er mindre vigtigt for europæerne, end mange synes at tro. I forlængelse heraf gengiver vi Viktor Orbáns tale fra juli måned 2018, hvor han formulerede et nationalistisk program for en 'reform af EU' i en tale for det ungarske mindretal i Sibiu, Rumænien. Marlene Wind låner i antropologi-ens nomenklatur for at forklare dette fænomen, som hun beskriver "som en *tribalization*, en 'stamme-gørelse', af europæisk politisk kultur – en tilbagevenden til det illiberale sam-fund, hvor normer opløses, og princippet om magtdelingen mellem samfundets institutio-ner svækkes. Herpå følger Catharina Sørensens analyse af betydningen af det kommende europaparlamentsvalg. Jørgen Rosted og Christen Sørensen tager afsæt i deres seneste ud-givelse *Fundamentet under EU vakler* og beskriver en række af de strukturelle udfordrin-ger, som det økonomiske samarbejde i EU står overfor, hvis den økonomiske kløft mellem Nord- og Sydeuropa ikke skal vokse sig uoverstigelig. De to følgende temaartikler i dette Udenrigs omhandler henholdsvis Italien og Frankrig, der hver på sin vis befinder sig i en art politisk undtagelsestilstand. Simon Birk Cecchin sporer den italienske højrepopulisme helt tilbage til Berlusconi og Bossis opgør med den 'etablerede politik' og dens tunge og teknokratiske paroler i starthalfemserne. Erling Bjøl sætter Macrons præsidentskab i en historisk kontekst og optegner de lange linier i det fransk-tyske forhold. Uffe Østergård ta-ger os derefter med til Saarlandet og giver et bud på, hvad der har præget en ny vigtig skik-kelse i tysk og europæisk politik, Annegret Kramp-Karrenbauer. I den næstsidste artikel i vores tema om EU's skæbnestund analyserer Vibe Termansen baggrunden for Orbáns betydelige popularitet trods Ungarns EU-rekord i korruption og stigende utilfredshed jævnfør World Happiness Report fra 2019. Afslutningsvis skriver to veteraner i EU-debat-ten, nemlig Uffe Østergård og Jens-Peter Bonde, at dette europaparlamentsvalg tegner til at cementere en fælleseuropæisk offentlighed, paradoksalt nok anført af de EU-skeptiske kræfter, der forener sig på tværs af kontinentet i modstand mod projektet.

Til baggrund har vi udvalgt tre artikler, der beskriver eksternt pres på Europa. Mette Skak fortæller historien om russiske Komintern, en statslig hybrid der lånte sine virkemid-ler fra lige dele STASI, og fra Goethe-instituttet. Mona Sheikh opridser frontlinjerne i kam-pen mod terror efter Osama bin Ladens død og nedkæmpelsen af Islamisk Stat. Annika Hvitmar giver et kig ind i kirkestriden i Ukraine.

Endelig er litteratursektionen denne gang krydret med anbefaling af nogle af de mange interessante udenrigspolitiske podcasts.

God læselyst!

Klumme: Viktor Orbán og hans allierede vil ikke vinde EU-valgene

Af Ivan Krastev

Det vil ikke lykkes højrepopulisterne at gøre europaparlamentsvalget til en folkeafstemning om migration. Men der er bred enighed om en stram grænsepolitik.

Højrefløjspopulister tror, at vælgerne er langt mere optagede af indvandring, end tilfældet er.

Demokratisk politik har brug for drama. Valg er en form for terapisesessioner, hvor vælgerne konfronteres med deres værste frygt - en ny krig, demografisk sammenbrud, økonomisk krise, miljøkatastrofer - men bliver overbeviste om, at de har magt til at afværge ødelæggelsen. Alexis de Tocqueville observerede under sine rejser gennem USA i begyndelsen af det 19. århundrede, at "som valget nærmer sig, bliver intriger mere aktive og agitation livlig og mere udbredt. Hele nationen kommer i en feberagtig tilstand ... Så snart udfaldet står klart... bliver alt roligt, og

floden, der for et øjeblik siden gik over sine bredder, vender fredeligt tilbage til sit naturlige leje."

Hvis Tocqueville har ret, bliver EU snart til et ægte demokrati for øjnene af os. Valgene til Europa-Parlamentet, der traditionelt set er begivenhedsløse og kedelige, producerer for første gang den slags drama, der normalt er forbeholdt den nationale scene. Med to måneder tilbage inden afstemningen deler et flertal af europæerne en fornemmelse af, at noget vigtigt vil ske, og at der vil være et særligt sted i helvede forbeholdt de europæere, der ikke gider stemme. Men hvem får gavn af dette, når valgkampen er forbi?

Det er endnu for tidligt at afgøre. For øjeblikket har politikerne formået at overbevise et flertal af vælgere om, at Europa befinder sig på kanten af en katastrofe, men de har endnu ikke formået at overbevise dem om, at borgerne har magt til at afværge den.

Ivan Krastev er politolog og formand for Center for Liberale Strategier i Sofia, Bulgarien. Første gang publiceret i The Guardian d. 20. marts 2019 oversat af Ane Dalegaard Hansen

Den vrede, som 'De gule veste' (*Gilets jaunes*) demonstrerer, deles af mange mennesker på tværs af EU-landene, men de kommende europaparlamentsvalg bliver ikke en gentagelse af Brexit-folkeafstemningen af én simpel grund: Intet større populistisk parti (hverken på højre- eller venstrefløj) er i dag åbent fortalende for at forlade unionen eller euroen. Disse valg bliver heller ikke en gentagelse af anden runde af det franske præsidentvalg i 2017, som Emmanuel Macron vandt.

Tænkertanken the European Council on Foreign Relations og analyseorganisationen YouGov, har offentliggjort en undersøgelse, som viser, at europæerne ikke er pænt opdelt i kategorierne pro-europæere og nationalister. Undersøgelsen viser fire forskellige kategorier af borgere. Først er der "desperadoerne": en kombination af "dem, der frygter verdens undergang" og "dem, der frygter månedens udgang". De er overbeviste om, at både EU og nationalstaterne er defekte. Statistik viser, at dette er den største gruppe i mange medlemsstater, men ikke nødvendigvis den gruppe, der er mest tilbøjelig til at møde op ved stemmeurnerne.

Dernæst kommer "det går bedre end du tror"-gruppen: vælgere, der ser sig omkring og har en tendens til at mene, at både EU og nationalstaterne, på trods af alle deres fejl og mangler, fungerer. Så er der jubel-europæerne: De, der mener, at EU fungerer, men at deres nationale regeringer er defekte (disse findes hovedsagelig i Central- og Sydeuropa). Endelig er der et lille mindretal af hardcore nationalister:

Det faktum, at højrefløjspopulister styrer dele af Centraleuropa, har kun styrket folks lyst til at emigrere fra disse lande.

de, der mener, at EU er problemet, og at nationalstaten løsningen. Disse fire grupper er meget ujævnt fordelt blandt EU-landene.

Mange pro-europæere frygter, at den nuværende polarisering af europæisk politik vil tjene til det populistiske højres fordel, og at det vil lykkes Ungarns premierminister, Viktor Orbán, at gøre valget til en folkeafstemning om Bruxelles' fejlslagne migrationspolitik. Men den frygt er stærkt overdrevet.

Orbán's forsøg på at gøre valget til en folkeafstemning om migration kommer simpelthen ikke til at ikke fungere af tre grunde. For det første: Selvom migration fortsat er et alvorligt emne for mange vælgere, er det ikke den dominerende bekymring i de fleste lande. Orbán's 2015 anti-migrationsbudskab fungerede, fordi folk, der aldrig havde set flygtninge i deres liv, dagligt så tv-indslag om tusindvis af mennesker, der krydsede EU's grænser. Det er ikke længere tilfældet.

Antallet af illegale indvandrere, der er kommet ind i EU i det forløbne år, svarer til det gennemsnitlige antal turister, der besøger Athen på en enkelt dag i august. Selv i Centraleuropa er migrationstemaet ikke længere centralt. Undersøgelsen viser, at polakker, ungare og rumæner er meget mere bekymrede over korrupsion i regeringen end over en hypotetisk tilstrømning af udlændinge. Og i Polen, Tjek-

FOTO: Den anti-migrationsangst i Centraleuropa, som Viktor Orbán appellerer til, har mere med udvandring end indvandring at gøre, skriver Ivan Krastev.

European People's Party / Flickr

kiet og Slovakiet er de vælgere, der primært er optagede af korrupsion, mere tilbøjelige til at stemme end de, der er optagede af migration.

I modsætning til den gængse opfattelse kan lande som Slovakiet, Polen og Rumænien godt bringe gode nyheder til pro-europæere i disse valg. Undersøgelsens resultater tyder på, at Orbán har en svagere forståelse af, hvilke problemer der virkelig betyder noget for centraleuropæere i dag, end formanden for det europæiske råd, Donald Tusk - en stædig kritiker af Polens nationalistiske regering.

Den anden årsag til, at 2019 ikke bliver en gentagelse af 2015, er, at der i dagens Europa ikke findes et stort politisk parti, der taler for åben grænsepolitik. ”Grænsen er frihed i sikkerhed,” skrev Macron i sit nylige brev til europæere og opfordrede til oprettelsen af et Europæisk Råd for Intern Sikkerhed, der skal være ansvarlig for ”streng grænsekontrol”. Så den nye konsensus blandt de progressive i Europa er, at en velbeskyttet grænse er ”en vaccine mod murenes epidemi”, for at citere den franske tænker Régis Debray.

For det tredje vil Orbáns migrationscentrerede kampagne slå fejl på grund af den bedst bevarede hemmelighed i EU i dag, nemlig at anti-migrationsangst i Centraleuropa og dele af Sydeuropa har mindre at gøre med indvandrere end med udvandrere. En populær vittighed i det kommunistiske Østtyskland var, at myndighederne frygtede, at den sidste østtysker, der drog mod vest, glemte at slukke lyset efter sig. Nu er joken aktuel igen.

Affolkning og demografisk tilbagegang er Centraleuropas sande tragedie.

I dag er Centraleuropas problem ikke så forskelligt fra det Østtyskland stod over for i 1961, da man valgte at bygge muren. Det anslås, at 3,4 millioner rumænere har forladt deres land til fordel for Vesteuropa i de otte år, der er gået, siden landet blev medlem af EU i 2007. Og antallet af ungare, der er udvandret, siden Orbán kom til magten, er nu højere end det antal, der forlod landet, efter at sovjetiske styrker knuste opstanden i 1956.

Det faktum, at højrefløjspopulister styrer dele af Centraleuropa, har kun styrket folks lyst til at emigrere fra disse lande. Den frygt, der plager aldrende samfund i Centraleuropa er, at denne generation kan blive vidner til den dag, hvor den sidste unge læge og sygeplejerske pakker deres kufferter og tager afsted. Affolkning og demografisk tilbagegang er Centraleuropas sande tragedie.

Den største udfordring i forholdet mellem øst og vest i EU er: Hvordan forhindrer man mobiliteten i Europa i at være en ensrettet gade fra øst til vest, og hvordan kompenserer man de centraleuropæiske samfund for deres investering i uddannelse af egne statsborgere, der derefter flytter til Tyskland eller Frankrig? Men dette er ikke et problem, som højrefløjspopulister taler om.

En ny vision for EU

Af Viktor Orbán oversat af Ane Dalegaard Hansen

Illiberale demokratier bygget på den kristne ånd, national identitet og konservative værdier. Sådan lyder det nationalistiske program for en 'reform af EU', som Ungarns statsminister, Viktor Orbán, formulerede i en tale for det ungarske mindretal i Rumænien sommeren 2018.

De senere år har Orbán gjort det til vane hvert år i juli at holde en tale på

det ungarske mindretals sommeruniversitet i Tusnádfürdő (Băile Tușnad) nær Sibiu i nabolandet Rumænien, der siden 1918 har haft et stort ungarsk mindretal. I 2018 var det 29. gang, sommeruniversitetet blev afholdt, efter at det blev tilladt efter Nicolae Ceaucescus fald december 1989. Den gamle ungarske provins Transsylvanien, der også rummer et meget mindre tysk mindretal blev af-

Viktor Orbán f.1963 har siden 2010 været statsminister i Ungarn. 1998-2002 stod han i spidsen for en koalitionsregering. Han er uddannet jurist (1987) og har siden 1990 været formand for landets største parti, Fidesz, der ved parlamentsvalgene i 2010, 2014 og 2018 fik absolut flertal. Orbán var en af grundlæggerne af Fidesz (Unionen af Unge Demokrater) 30. marts 1988. Den 16. juni 1989 talte Orbán på Heltenes Plads i Budapest i anledning af genbegravelsen af Imre Nagy og andre nationale martyrer fra opstanden i 1956, hvor han forlangte frie valg og tilbagetrækning af de sovjetiske tropper. Den unge studentleder tale blev mødt med stor national begejstring og i sommeren 1989 deltog han i forhandlingerne om indførelse af demokrati. Under hans ledelse er Fidesz ændret fra et liberalt til et kristen-demokratisk konservativt med vægt på opretholdelse af europæisk tradition og familieværdier. Han blev i sommeren 2015 kendt for at opføre et hegn mod Serbien for at holde strømmen af flygtninge fra Mellemøsten ude. Og for at proklamere sit styre som 'illiberalt demokrati'. I kan læse om baggrunden for Orbáns Ungarn i Uffe Østergård, "Historien. Byrum og politik fra middelalder til Viktor Orbán", Vide Verden Budapest, Aarhus Universitetsforlag 2015, 155-174.

Viktor Orbáns juli 2018, Tusnádfürdő (Băile Tușnad), Sibiu i Rumænien.

stået efter Østrig-Ungarns nederlag i 1. verdenskrig. Derfor er der i dag et ungarsk mindretal på mellem to og tre millioner i Rumænien. Orbán har hvert år stor fornøjelse af at provokere rumænerne med en nationalistisk tale til sine 'ungarske landsmænd' som han har givet borgerrettigheder i Ungarn, herunder ret til at stemme. En ret mange udnytter til at stemme på Fidesz.

I 2018 supplerede han sin nationalistiske opmuntring til ungarerne i Rumænien med et program for en national reform af EU, der samler idéerne hos de EU-skeptiske højrenationale partier, der ser ud til at få stor fremgang ved valget til Europa-Parlamentet 26. maj. Hans tale bringes her i forkortet form. Her starter talen:

Europas højredrejning

Af vigtige ting, der er sket i det forløbne år, er, at Europas højredrejning er fortsat: det står klart, at dette ikke kun er en centraleuropæisk proces. Lad os tænke tilbage til resultaterne af det tyske forbundsvalg - eller de østrigske og italienske valg, for den sags skyld. Vi kan se, at højredrejningen er en generel tendens i hele Europa. Jeg nævner denne udvikling, fordi for os - et land med ti millioner mennesker og en nation på femten millioner - er det helt afgørende at forstå, hvad der sker omkring os. Vi må være opmærksomme på, at for et land af vores natur og størrelse er risiciene og konsekvenserne ved at begå fejl meget større, end de er for mere betydningsfulde lande.

Konkurrence

Det er derfor vigtigt for os at se på verden omkring os og prøve at forstå, hvem der ønsker hvad, forstå, hvad der vil ske i løbet af det kommende år på den internationale politiske arena omkring os. Amerikanerne vil fortsætte deres forsøg på at bevare deres ledende rolle i verden og at vinde konkurrencen med Kina. Lad os ikke glemme, at demografisk har Kina en firedobbelte fordel, intern stabilitet og en teknologisk avanceret og moderne økonomi; det betyder, at tid og tidevand bevæger sig i dets retning. Amerikanerne ønsker ikke at affinde sig med dette og har indset, at hvis tingene fortsætter, som de gjorde under deres tidligere præsidenter, vil slutresultatet være forudsigeligt. De har kun én chance: De ønsker at ændre de internationale spilleregler. Ingen kan endnu vide, om det lykkes for dem - især om de lykkes med at gøre det uden væbnet konflikt; men vi kan være sikre på, at det er en bestemt og målrettet hensigt, der vil forme verdenspolitikken. Derfor vil de, som et led i bestræbelserne på at ændre spillereglerne, forsøge at fjerne det handelsoverskud, der i øjeblikket eksisterer i Europas favør. Dette er kernen i sammenstødene, der peger på en handelskrig mellem EU og USA. De vil nå til enighed med russerne om våbenkontrol, og der vil blive indgået en russisk-amerikansk aftale. Og i forholdet mellem Kina og USA vil de også udvikle handelsstillinger - om nødvendigt med sanktioner.

Forholdet mellem EU og Rusland

Det er i denne kontekst, at vi skal betragte forholdet mellem EU og Rus-

land. Tillad mig at sige helt generelt - men efter grundig overvejelse - at EU i dag forfølger en grov politik over for Rusland; en politik med sanktioner, en politik, der fremhæver sikkerhedstrusler. EU er ude af stand til at handle selektivt. Det er der behov for, fordi der er EU-lande, som faktisk har al mulig grund til at føle sig truet, som faktisk har al mulig grund til at føle, at de lever deres liv under en konstant trussel mod deres sikkerhed. Disse lande er de baltiske lande og Polen. Denne følelse kan retfærdiggøres - båd-

Vi må indse, at Europas ledere er utilstrækkelige, og at de ikke har været i stand til at forsvare Europa mod indvandring. Den europæiske elite har svigtet, og Europa-Kommissionen er symbolet på dette svigt.

de af geografi og historie. Samtidig er det helt klart, at Ungarn ikke oplever en sådan trussel, at Slovakiet ikke oplever en sådan trussel, at tjekkerne ikke oplever en sådan trussel, og det gør Vesteuropa heller ikke. Og vi har også god grund til at føle på denne måde. Dermed er det tydeligt, at der ikke er nogen enkelt politik, som er god for alle. Derfor ville det være bedre, hvis NATO og EU gav ekstra, øgede sikkerhedsgarantier til Polen og de baltiske lande, og resten af Europa samtidig endelig fik lov til at handle, opbygge økonomisk samarbejde og indarbejde råvarer, energi og udsigter til handel ind i sit sæt af muligheder for økonomisk udvikling. I stedet for en grov politik overfor Rusland har EU brug for en politik, der er mangedækket og tilpasselig.

Den europæiske civilisations tilbagegang

Og endelig vil jeg gerne sige et par ord om Europa. Dette vil blive den hårdeste omgang, så vær venlig at spænde sikkerhedsselerne. Hvad angår det kommende år, mine damer og herrer, kan jeg fortælle jer, at hvis vi tager et kig på Europa, kan vi se, at det engang var en stor civilisation. Europa var engang et magtcentrum, der formede verden, fordi kontinentet turde tænke, turde handle; det var modigt, og kastede sig ud i store foretagender. Hvis vi anskuer

den ene eller den anden civilisation fra et åndeligt perspektiv - og der er en gren af litteratur helliget til dette - kan vi konkludere, at civilisationer består af fire ting. Civili-

sationer er enheder af åndelig karakter. De er dannet af religionens ånd, den kreative kunstånd, forskningens ånd og ånden i erhvervslivet. Det er disse ånder, der kan danne en civilisation. Hvis vi nu ser på vores Europa, så ser vi, at det har afvist sit kristne grundlag. Hvad angår den kreative kunstånd ser vi, at der findes censur, og at vi bliver påtvunget politisk korrekthed. Med hensyn til forskningens ånd kan vi sige, at USA har overhalet vores Europa, og snart vil Kina også gøre det. Og hvad angår forretningsånden i Europa, kan vi sige, at i stedet for forretningens ånd, er Bruxelles og økonomiske spørgsmål i dag styret af bureaukratiets ånd. Disse processer, mine damer og herrer, startede for længe siden, men de blev først skarpt defineret på baggrund af 2008-krisen.

Den europæiske elites svigt

Situationens alvor - alvorligheden for den europæiske civilisations tilstand - er blevet afsløret af migrantkrisen. Lad mig tage en kompleks tanke og forenkle den: Vi må indse, at Europas ledere er utilstrækkelige, og at de ikke har været i stand til at forsvare Europa mod indvandring. Den europæiske elite har svigtet, og Europa-Kommissionen er symbolet på dette svigt. Det var de dårlige nyheder. Den gode nyhed er, at Europa-Kommissionens dage er talte. Og jeg har talt dem: den har godt tre hundrede dage tilbage, før mandatet udløber. Kommissionen er et vigtigt organ i Den Europæiske Union, og dets beslutninger har alvorlige konsekvenser for medlemsstaterne - herunder Ungarn. Faktum er, at Kommissionen ifølge de grundlæggende traktater er vogter af traktaterne, nemlig dem, der ligger til grund for Den Europæiske Union. Den skal derfor være upartisk og objektiv, og den skal garantere de fire friheder. På trods af dette er Europa-Kommissionen i dag partisk, fordi den tager parti med de liberale. Den er forudindtaget, fordi den arbejder imod Centraleuropa. Og den er ikke frihedens ven, fordi den i stedet for friheder arbejder på at opbygge en europæisk socialisme. Vi bør glæde os over, at dens dage er talte. Nu bør vi spørge os selv, hvorfor den europæiske elite - som i dag udelukkende er en liberal elite - har svigtet.

Det åbne Europa

Svaret på dette spørgsmål - eller det er i hvert fald her jeg mener at finde

svaret - er først og fremmest, at den har vendt ryggen til sine rødder, og i stedet for et Europa, der hviler på et kristent fundament, bygger eliten et Europa der er et "åbent samfund". I det kristne Europa var der ære i arbejde, mennesker havde værdighed, mænd og kvinder var lige, familien var grundlaget for nationen, nationen var grundlaget for Europa og stater var garanteret for sikkerhed. I dagens åbne Europa er der ingen grænser; europæere kan let erstattes med indvandrere; familien er blevet omdannet til en valgfri, flydende form for samliv; nationen, national identitet og national stolthed ses som negative og forældede forestillinger; og staten garanterer ikke længere sikkerhed i Europa. Faktisk betyder det ingenting at være europæisk i det liberale Europa: Det har ingen retning, og det er simpelthen uden indhold. Derudover, mine damer og herrer, har det liberale demokrati gennemgået en forandring. Jeg vil nu reagere på László Tóké's provokerende krav om, at jeg skal udtale mig om illiberalisme: Det liberale demokrati er blevet omdannet til liberalt ikke-demokrati. Situationen i Vesten er den, at der er liberalisme, men der er ikke noget demokrati.

Censur i Vesten

At censur og begrænsninger af ytringsfriheden er blevet generelle fænomener i Vesteuropa, understøtter vores påstand om et fravær af demokrati. Politiske ledere og teknologi-giganter arbejder sammen om at filtrere nyheder, der er ubekvemme for den liberale elite. Hvis du ikke tror på det, skal du

bare besøge disse websider, besøge sociale medier, og du vil kunne se de geniale og listige midler, hvormed de begrænser adgangen til negative nyhedsrapporter om migranter, indvandrere og relaterede emner, og hvordan de forhindrer europæiske borgere i at se virkeligheden i øjnene. Den liberale meningsfrihed er gået så langt, at liberale anser mangfoldighed i meninger for værende vigtigt, lige indtil de indser, til deres store overraskelse, at der findes meninger, der adskiller sig fra deres egne. De liberales vision om pressefrihed minder os om den gamle sovjetiske vittighed: ”Uanset hvordan jeg forsøger at samle dele fra cykelfabrikken, ender jeg med et maskingevær.” Uanset hvordan jeg forsøger at samle delene af den liberale pressefrihed, bliver resultatet censur og politisk korrekthed.

Europaparlamentsvalg i 2019

Det er den diagnose, jeg kan tilbyde jer. Lad os se på, hvad vi kan håbe på nu, hvad vi er nødt til at gøre, og hvad vi kan gøre. Jeg foreslår, kære venner, at vi alle koncentrerer vores kræfter om europaparlamentsvalgene i 2019. Uden tvivl husker mange af jer, at valgene til Europa-Parlamentet hvert femte år generelt affærdiges med en håndbevægelse. Vi forstår ikke rigtigt, at de har nogen afgørende betydning. Her bør jeg også nævne, at europæiske eliter regelmæssigt beklager sig over, at det er synd, at hvert europaparlamentsvalg i realiteten er fokuseret på de enkelte nationer, og at der ikke findes et eneste tvær-europæisk emne, som europæiske borgere

kan tage stilling til sammen. Jeg kan sige, at dette ikke længere er sandt: Der findes faktisk et tvær-europæisk emne, som der ikke har været nogen konsultationer omkring nogen steder - med undtagelse af Ungarn. Vi havde en folkeafstemning om indvandring. Tiden er i sandhed inde til, at valget til Europa-Parlamentet drejer sig om et stort, vigtigt, fælles europæisk problem: spørgsmålet om indvandring og fremtiden relateret til dette. Derfor foreslår jeg, at vi i det kommende år koncentrerer al vores styrke om disse vigtige og afgørende valg. Hvis Europa træffer afgørelse om indvandring, vil det naturligvis også afgøre, om det, vi kalder ”den europæiske elite”, har håndteret indvandring godt. Den europæiske elite er synligt nervøs. Den er nervøs, fordi et godt resultat for os ved det kommende valg til Europa-Parlamentet kan afspore planen for en omfattende omdannelse af Europa: Soros-planen. Ved valgene til Europa-Parlamentet kan det store mål om at omdanne Europa og bevæge det hen imod en post-kristen og post-national æra blokeres, mine damer og herrer. Og det er i vores grundlæggende interesse at blokere det.

Kristen flertalspolitik i lænker

Vores modstandere er meget tæt på at lykkes - vi er slet ikke klar over, hvor tæt på de er. Og vi undervurderer betydningen af denne kendsgerning. Uden at gå ind i en lang forklaring, vil jeg blot give jer en kort oversigt. Hvis vi ser tilbage på de sidste cirka hundrede års europæisk demokrati, kan vi påvise et mønster, hvor spørgsmål i Europa

er blevet afgjort gennem konkurrence mellem to lejre: På den ene side står samfund, der hviler på den kristne tradition som grundlag - lad os kalde dem kristendemokratiske partier - og på den anden side de organisationer, der stiller spørgsmålstegn ved og afviser traditioner - lad os kalde dem venstreorienterede liberale partier. Europa bevægede sig fremad med disse to kræfter, der konkurrerede med hinanden; nogle gange var den ene dominerende, andre gange den anden. Denne konkurrence havde endda gavnlige virkninger: Den frigjorde energi og intellektuel kraft. Faktisk garanterede denne konkurrence Europas udvikling, både politisk og åndeligt. Hidtil har dette været kernen i Europa, dette har været europæisk politik, og det er på denne måde, at magtfordelingen i Europa er blevet afgjort. Men kære venner, en situation kan opstå i et land eller et andet, hvorved ti procent eller mere af den samlede befolkning er muslimer. Vi kan være sikre på, at de aldrig vil stemme for et kristent parti. Og når vi dertil lægger de personer af europæisk oprindelse, der vender ryggen til deres kristne traditioner, vil det ikke længere være muligt at vinde valg på grundlag af kristne værdier. De grupper, der bevarer kristne traditioner, vil blive tvunget ud af politik, og beslutninger om Europas fremtid vil blive taget uden dem. Dette, mine damer og herrer, er situationen, dette er målet, og vi er meget tæt på at se det ske.

Kristent demokrati

De kommende valg er derfor yderst vigtige. I disse valg må vi bevise, at der

findes et alternativ til det liberale demokrati: det kaldes kristent demokrati. Og vi må vise, at den liberale elite kan erstattes af en kristendemokratisk elite. I Centraleuropa hersker der mange misforståelser om kristendom og politik, så her må jeg tilføje en observation i parentes. Kristendemokrati handler ikke om at forsvare religiøse trosartikler - i dette tilfælde kristne religiøse trosartikler. Hverken stater eller regeringer har kompetence til at tage stilling i spørgsmål om fordømmelse eller frelse. Kristendemokratisk politik indebærer at beskytte de levemåder, der udspringer af kristen kultur. Det er ikke vores pligt at forsvare trosartiklerne, men de levemåder, der er vokset ud af dem. Disse omfatter menneskelig værdighed, familien og nationen - for kristendommen søger ikke at opnå universalitet gennem afskaffelsen af nationer, men gennem bevarelsen af nationer. Andre former, som skal beskyttes og styrkes, omfatter vores trosfællesskaber. Dette - og ikke beskyttelsen af religiøse trosartikler - er det kristne demokratis opgave.

Illiberal demokrati

Efter dette punkt er der kun én fælde - en enkelt intellektuel fælde - som vi må undgå. Det er en del af den menneskelige natur at være tilbageholdende med at træde uden for sin komfortzone og engagere sig i tvister; og derfor er vi villige til at gøre indrømmelser overfor vores modstandere. Men når det drejer sig om intellektuelle emner, gør dette mere skade end godt. Maddingen til denne fælde hænger lige foran næsten af os: Det er

I europæisk politik er det den anti-kommunistiske generations tur, der har kristne overbevisninger og troskab mod nationen

påstanden om, at et kristent demokrati faktisk også kan være liberalt. Jeg foreslår, at vi forbliver rolige og undgår at bide på den krog, for hvis vi accepterer dette argument, vil kampen, den kamp, vi har kæmpet hidtil, miste sin betydning, og vi vil have kæmpet forgæves. Lad os selvsikkert erklære, at kristendemokrati ikke er liberalt. Det liberale demokrati er liberalt, mens det kristne demokrati per definition ikke er liberalt. Det er, om du vil, illiberal. Og vi kan sige dette specifikt i forbindelse med nogle få vigtige spørgsmål – lad os sige tre store spørgsmål. Det liberale demokrati går ind for multikulturalisme, mens kristendemokrati prioriterer den kristne kultur; dette er et illiberal koncept. Det liberale demokrati er fortalende for indvandring, mens kristendemokrati er imod indvandring; dette er også et ægte illiberal koncept. Og det liberale demokrati er fortalende for forskellige familiemodeller, mens kristendemokrati har den kristne familiemodell som grundlag; dette er endnu en gang et illiberal koncept.

Eliten fra '68

Lad os finde vores styrke, lad os kaste os ind i denne intellektuelle debat, og lad os berede os på valgene til Europa-Parlamentet. Vi står på tærsklen af et stort øjeblik, og vi får se, om det går i opfyldelse. Muligheden er her. Næste maj kan vi vinke farvel, ikke kun til det liberale demokrati og det liberale ikke-demokratiske system, der er blevet opbygget på dets fundament, men også til hele eliten fra '68.

90'er-generationen

Hvis eliten fra '68 forlader feltet, er der kun et spørgsmål, der skal besvares: Hvem vil træde i deres sted? Og det beskedne svar vi skal give på dette er, at vi er på vej. Roligt og med tilbageholdenhed og besindelse skal vi sige, at 90'er-generationen vil erstatte generationen fra '68. I europæisk politik er det den anti-kommunistiske generations tur, der har kristne overbevisninger og troskab mod nationen. For tredive år siden troede vi, at Europa var vores fremtid. I dag tror vi på, at vi er Europas fremtid. Kom i gang!

Tema: Mickey Mouse-parlamentet har fået muskler

Af Catharina Sørensen

Europa-Parlamentet bliver vigtigere end nogensinde. Efter Brexit, med en verdensorden i opløsning og på vej ind i den største rokade på toppen, som EU har været igennem i årtier, er valget vitterligt et førsteangvalg med store konsekvenser.

Da godt fire millioner danskere modtog deres valgkort i maj måneds europaparlamentsvalg, fik de mulighed for at deltage i en begivenhed med skelsættende betydning for EU's fremtidige udvikling. Ikke desto mindre stod valget næppe helt så centralt på mange vælgeres radar. En repræsentativ meningsmåling foretaget af YouGov for Tænketanken Europa i januar med 2.028 respondenter viste, at blot 2 procent af danskerne vidste, at Danmark ved valget kunne sende 14 kandidater til Bruxelles. Denne artikel tager udgangspunkt i dette skisma og ser nærmere på, hvad der motiverede danskerne forud for europaparlamentsvalget.

Denne gang er det (måske) anderledes...

Når et europaparlamentsvalg nærmer sig, er der en tendens til, at kommentatorer og eksperter ser netop det kommende valg som særlig vigtigt. Hvis vi ser på de tre forudgående valg, var valget i 2004 således særligt vigtigt, fordi det var det første efter EU's store udvidelse med ti central- og østeuropæiske lande. Valget i 2009 kom midt i en finanskrisen og ovenpå den forliste forfatningstraktat og Lissabontraktaten tilblivelse. I 2014 var det så finanskrisens efterdønninger, populistisk vælgerfremgang samt det nye spidskandidatprojekt, hvor parlamentet fik afgørende indflydelse på valget af kommissionsformand, der gjorde valget til noget særligt i kommentatorsportet.

Når førende eksperter i dag er enige om, at også det kommende europaparlamentsvalg er særligt vigtigt, skyldes det en række sammenfaldende om-

Catharina Sørensen er forskningschef ved Tænketanken Europa.

stændigheder, der i hvert fald på papiret reelt er skelsættende for EU.

- For det første falder valget sammen med den historiske begivenhed, som er Storbritanniens udtrædelse af det europæiske fællesskab. Graden af overlap mellem 'Brexit' og europaparlamentsvalget bliver tættere, end nogle havde forudset, da man i midten af marts rykkede udtrædelsesdatoen fra 29. marts til enten april eller maj, og med en pæn sandsynlighed for en endnu længere udskydelse. Det betyder, at EU-borgerne nu skal vælge, hvem der skal repræsentere dem i EU de næste fem år midt i et historisk og kaotisk drama, med total usikkerhed omkring Brexits betydning for fremtidens EU. At der mindre end to måneder før valget fortsat var usikkerhed om, hvorvidt briterne også selv skal til stemmeurnerne, hvis udtrædelsesperioden forlænges, har konkret betydning i en række lande, herunder i Danmark. Blandt EU's resterende 27 medlemslande var man nemlig blevet enige om en ny sammensætning af parlamentet uden Storbritanniens mandater, og i Danmarks tilfælde resulterede det i et ekstra mandat.

Brexit påvirker dermed både direkte og indirekte valgkampene rundt om i EU i en grad, som vi aldrig før har set. Derudover betyder Brexit-processen også, at de kommende parlamentarikere vil være sikret ganske stor indflydelse på Europas fremtidige udvikling. Europa-Parlamentet vil nemlig skulle godkende den endelige aftale om det fremtidige forhold mellem EU og Storbritannien, som ventes at blive

næste skridt i forhandlingerne. Andre vordende sager, som EU's kommende syvårige rammebudget, giver også EU's næste folkevalgte forsamling ekstraordinært stor magt.

- For det andet vil dette europaparlamentsvalg være startskuddet til et halvår i EU med et aldrig før set sammenfald af valg og udpegelser. Det kan give det nye parlament unikke muligheder for at påvirke EU's fremtidige retning. Umiddelbart efter parlamentsvalget skal der sammensættes en ny Europa-Kommission under en ny formand, da den nuværende, luxemburgeren Jean-Claude Juncker, ikke ønsker forlængelse. EU skal kort derefter have en ny formand for Det Europæiske Råd, hvor polakken Donald Tusk har siddet i de maksimalt tilladte fem år. Også den Europæiske Centralbank og EU's udenrigstjeneste, EEAS, skal have nye chefer i 2019.

Mens der vil blive skelet til parlamentet i forbindelse med alle udnævnelserne, får medlemmerne direkte mulighed for at påvirke sammensætningen af den kommende Europa-Kommission, og herunder også udenrigstjenesten, da EU's Høje Repræsentant for Udenrigsanliggender samtidig er vicepræsident i Kommissionen. Parlamentets primære ønske er som nævnt, at kommissionsformanden skal udpeges gennem spidskandidatsprocessen. Her udnævner hvert af de europæiske politiske partier forud for parlamentsvalget en kandidat, og den, der efter valget så kan samle flertal, bliver kommissionsformand. Processen blev benyttet for første gang i forbindelse

med Junckers udnævnelse i 2014, men møder fortsat så stor modstand i mange medlemslande, at det endnu er et åbent spørgsmål, hvordan sommerens proces kommer til at forløbe. Uanset hvad, kommer det kommende parlament til at spille en stor rolle i arbejdet

Særlig markant er det, at de populistiske partier ser ud til at blive størst i tre ud af de seks EU-lande, der har flest sæder i Europa-Parlamentet.

med at sammensætte en ny Kommission gennem høringer af medlemslandenes kandidater – en øvelse, der tidligere har medført flere justeringer af holdet.

- For det tredje falder valget til maj sammen med en historisk høj vælger-tilslutning på tværs af EU til såkaldt populistiske og euroskeptiske partier. Det præcise omfang af disse partier er lige så svært at opgøre, som definitioner på euroskepsis og populisme er upræcise, men flere prognoser peger på, at valget kan føre til markant fremgang til partier, der på den ene eller anden måde arbejder for at gøre en ende på det EU, vi kender i dag. Det vil i så fald være i forlængelse af den tendens, der gjorde sig gældende ved det seneste europaparlamentsvalg. Ifølge en rapport fra European Council on Foreign Relations kan populist-partiernes andel af pladserne stige fra nogle og tyve procent til over tredive procent.

Særlig markant er det, at de populistiske partier ser ud til at blive størst i tre ud af de seks EU-lande, der har flest sæder i Europa-Parlamentet.

Det gælder Matteo Salvinis Lega i Italien, Jaroslaw Kaczynskis Lov og Retfærdighedsparti i Polen og Marine Le Pens Rassemblement National i Frankrig. Partierne er indbyrdes så forskellige og har tidligere haft så store vanskeligheder ved at samarbejde,

at de heller ikke i det kommende parlament spås mange chancer for at udgøre en samlet blok. Men

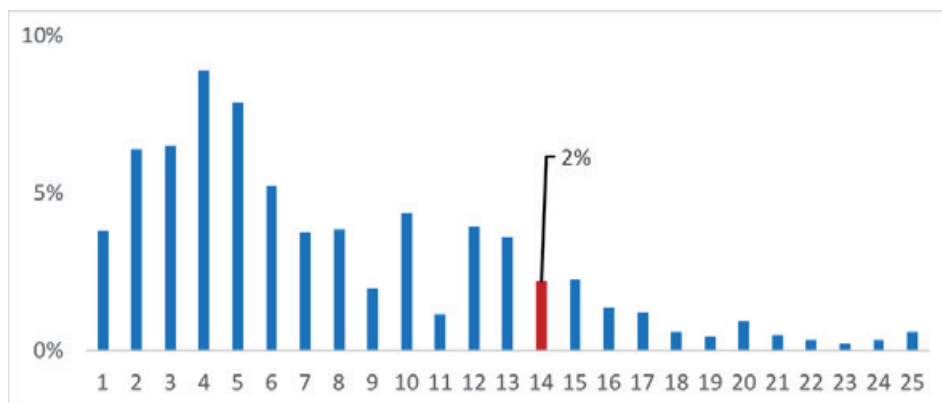
skulle det lykkes dem denne gang, vil deres stemmeandel formentlig være stor nok til, at valget kan bidrage til at ændre Europa-Parlamentets rolle i den europæiske integrationsproces fra en nuværende position som integrationsdrivkraft til en position som bremseklods.

...men for vælgerne er EP-valg fortsat et andenrangsvalg

På trods af 2019-valgets betydning står det næppe særlig centralt på mange vælgeres radar rundt om i Europa. I efteråret, det vil sige et halvt års tid før valget, afslog over hver anden tysker og franskmænd endog at gætte på, hvornår næste valg skulle finde sted – og blandt dem, der kom med et bud, var henholdsvis blot 17 og 12 procent i stand til at udpege den korrekte måned for valget. De danske tal peger på en større grad af viden. Her var det under hver tredje, 32 procent, der ikke ville svare, og 27 procent, der korrekt svarede, at valget finder sted i maj. Men også i Danmark er vælgerne forholdsviden om parlamentsvalget ikke overbevisende. På trods af, at flere af de nuværende danske medlemmer af

Europa-Parlamentet – herunder Morten Messerschmidt (DF), Morten Løkkegaard (V), Bendt Bendtsen (K) og Jeppe Kofod (S) – må antages at være almindeligt kendt blandt mange danskere, viste en repræsentativ måling

foretaget af YouGov for Tænketanken Europa i januar, at der er flere respondenter, som tror, at Danmark blot har to mandater i parlamentet, end der sammenlagt er respondenter, der tror, at tallet er 13 eller 14 (se figur).

ILL: Hvor mange medlemmer kan Danmark vælge ind i Europa- Parlamentet til maj?

*2% svarer 26 eller flere MEP'er, 25% svarer 'ved ikke'

YouGov for Tænketanken EUROPA, januar 2019, N=2.028

Det måske mest overraskende resultat er det faktum, at der ikke er en såkaldt klokkeformation omkring det korrekte tal 14. Langt over dobbelt så mange respondenter tror, at det korrekte tal er mellem 1 og 5 mandater (34 procent), end at det er mellem 12 og 16 mandater (13 procent). Disse tal afslører alt andet lige en ganske udbredt mangel på viden om EU's indretning og Europa-Parlamentets virke.

Anden rang, men ikke uden rang...

Valg til Europa-Parlamentet kaldes ofte for andenrangsvalg. Et andenrangsvalg er kendetegnet ved lav valgdeltagelse, fordi valget ikke ses som vigtigt, og ved at de vælgere, som trods alt stemmer, sætter deres kryds anderledes end ved førsterangsvalg. Mange er typisk mere åbne over for at bruge deres stemme til at signalere en protest overfor den førte politiske linje, uden at denne protest har noget at gøre med det, der stemmes om. Det forklares med, at vælgere ved andenrangsvalg gør sig færre strategiske overvejelser om hvem, der har mulighed for at få magten efter valget, fordi de ikke tror, det har nogen stor betydning for deres dagligdag.

Opgørelser over stemmeprocenter viser, at samtlige EU-befolkninger skelner klart mellem valg til Europa-Parlamentet og nationale valg. I Danmark svarer ni ud af ti (91 procent), at det er vigtigt for dem at stemme ved folketingsvalg. Der er tale om tre ud af fire (76 procent), når det gælder vigtigheden af at stemme ved EP-valg. Ikke desto mindre er den danske andel stadig så høj, at det giver Danmark en delt førsteplads med Sverige i EU-28.

Her er det blot hver anden, der anser det for vigtigt at stemme ved EU-valg, mens flere end to ud af tre anser det for vigtigt at stemme ved nationale parlamentsvalg (68 procent). Særligt i en del af landene i Central- og Østeuropa er der mange, der decideret opfatter europaparlamentsvalg som uvigtige. I Tjekkiet svarer 37 procent, at det ikke er vigtigt at stemme til EP-valg og blot 24 procent, at det er vigtigt. Forskellen mellem opfattelsen af vigtigheden af europæiske og nationale valg er størst netop i Tjekkiet, hvor den er på 30 procentpoint.

I samme dur er danskerne dem i hele EU, der anser det som mest sandsynligt, at de rent faktisk stemmer til det kommende valg. 65 procent vælger topplaceringen 10 på en 11-punktsskala over stemmeintention. Det samme gør blot 31 procent på tværs af medlemslandene. Den danske valgdeltagelse ved det seneste valg i 2014 nåede dog ikke over 56 procent, selv om valget faldt sammen med folkeafstemningen om tilslutning til den europæiske patentdomstol. I EU som helhed var valgdeltagelsen 43 procent.

Danskerne angiver, at de stemmer, fordi det er en demokratisk pligt. Interessen for valget er ikke overvældende og har faktisk været faldende, som det er rykket tættere på. I den nyeste måling svarer 49 procent i Danmark, at de er interesserede i EP-valget. Da valget var mere på afstand i foråret 2017, var 61 procent interesseret.

Europa-Parlamentet og danskerne

Som disse tal antyder, spiller Europa-Parlamentet en finurlig rolle i dansk

Migration ses på tværs af hele Europa som den største udfordring disse år, en position emnet har haft siden migrationskrisen i 2015.

tolkning ligger i naturlig forlængelse af studier af danske holdninger til EU, som viser, at dansk euro-

EU-debat. Det bliver tydeligere ved at nærlæse danskernes svar til Eurobarometerens spørgsmål om opfattelser af det nuværende parlament. På den ene side er danskerne blandt dem i hele EU-28, der har størst tillid til parlamentet, kun overgået af svenskere og luxemburgere. 67 procent har tillid, mod 50 procent gennemsnitligt i EU-28. Danskernes 'image' af Europa-Parlamentet – et andet klassisk Eurobarometer-spørgsmål – er også ganske godt og i hvert fald mere positivt end EU-gennemsnittet. 39 procent af danskerne siger, at de har et positivt image af parlamentet, mens blot 13 procent har et negativt image. I EU-28 er tallene henholdsvis 31 og 31 procent.

På den anden side er danskerne at finde helt i bunden af tabellen, når det gælder, hvorvidt Europa-Parlamentet skal spille en større rolle i EU – noget parlamentets ledelse løbende kræver ud fra argumentet om, at det kan styrke EU's legitimitet og demokratiet. 27 procent af danskerne – den laveste andel i hele EU – ønsker en større rolle til det folkevalgte parlament. Gennemsnitligt i EU ønsker 48 procent en større rolle til parlamentet.

Danskernes svar antyder på den ene side en anerkendelse af, at parlamentet er en velfungerende, demokratisk institution, der gør sit arbejde. På den anden side er det samtidig svært at se svarene som andet end et ønske om, at parlamentets rolle i den europæiske integrationsproces skal begrænses. Den

skepsis typisk ikke er rettet mod en kritik af EU's demokratiske underskud, men i stedet går på en modvilje over for overstatslige integrationstiltag, der begrænser medlemslandene direkte og ubetingede indflydelse.

Migration og klima fylder mest i Danmark

Ved det seneste europaparlamentsvalg i 2014 stod den finansielle og økonomiske krise fortsat stærkt i bevidstheden hos store dele af europæerne. Den krise er i dag klinget af i folks bevidsthed, og i den seneste Eurobarometer var 'den økonomiske situation' for første gang siden 2010 røget ud af top 3-listen over det, EU-borgerne ser som unionens største udfordringer. I Danmark fyldte krisen mindre end i mange eurozone-lande, og det dominerende tema i 2014 var i stedet bekymringer i forbindelse med arbejdskraftens frie bevægelighed. Ved det kommende parlamentsvalg er migration i hovedsædet.

Migration ses på tværs af hele Europa som den største udfordring disse år, en position emnet har haft siden migrationskrisen i 2015. Der har næppe førhen været et emne, der i samme udstrækning og på samme tid har været delt på tværs af hele EU. I den seneste måling er det kun i Sverige og Portugal, at migration ikke ses som den største udfordring (her er den næststørst) – i samtlige andre lande er migration den primære bekymring, der nævnes af

gennemsnitligt 40 procent af befolkningen. I Danmark er andelen, der oplever migration som den største udfordring lidt højere end gennemsnitligt i EU med 48 procent, der peger på dette tema. Som noget nyt er klimaudfordringen rykket op på andenpladsen i stedet for terror.

På vej mod førsterangsvalg?

At danskerne disse måneder oplever klima og migration som de primære udfordringer på europæisk niveau giver faktisk et optimalt udgangspunkt for en valgkamp til Europa-Parlamentet – for det er begge politikområder med en grænseoverskridende natur, som parlamentet rent faktisk har mulighed for at påvirke. Migration og klima bestemmes nemlig i EU ud fra den almindelige beslutningsprocedure, hvor Europa-Parlamentet har fuld medbestemmelse med Ministerrådet.

Om det kommende parlamentsvalg bliver en populistisk fest eller en renaissance for opbakningen til fælles-europæiske løsninger, og i så fald om disse løsninger primært får et 'rødt' eller 'blåt' præg, får derfor konkret betydning for EU's fremtidige klima- og migrationspolitik. I det lys er europaparlamentsvalget fra et teoretisk synspunkt reelt at betragte som et førsterangsvalg: Netop på de områder, som danskerne bekymrer sig mest om, er valget mindst lige så afgørende for politikudviklingen som et folketingsvalg. Men i lyset af det aktuelle vidensniveau bliver valget med altovervejende sandsynlighed også denne gang et andrerangsvalg. Det vil kræve langt større inddragelse af et europæisk perspektiv i den 'almindelige' politiske debat i medlemslandene, uden for valgkampstid, at ændre ved dette.

○○○

Europa skal reddes fra illiberalismen

Af **Marlene Wind** med bidrag fra **Andras Szekacs** til delen om Ungarn.

EU har uhyre svært ved at tackle og modgå den anti-demokratiske tilbagefald, som vi ser i en række lande i Øst- og Centraleuropa. Det er en fare, der er værre end Brexit, fordi den rammer selve kernen af EU's værdier: Demokratiet.

Er det rimeligt, at en polak eller tjekke, der køber en cola eller en flaske shampoo, får en ringere vare end en tysker fra Berlin, hvis produktet markedsføres som nøjagtig det samme? Østeuropæerne har i årevis måttet acceptere, at varer, der blev solgt i deres supermarkeder, var af dårligere kvalitet og simpelthen indeholdt andre – (ringere) - ingredienser end den samme vare solgt i Vesteuropa. Tag Iglo fisk. Dette produkt indeholdt syv procent mindre fisk, når det blev solgt i et tjekkisk supermarked end i et tysk. Det har EU heldigvis nu rettet op på ved - inden for EU - at forbyde firmaer at markedsføre produkter som de

samme, når de reelt ikke er det. Den ulige fødevarestandard er længe blevet set som et eksempel på, at der, på trods af den efterhånden 15 år gamle Østudvidelse, stadig er en mental mur ned igennem Europa, hvor borgere i de central- og østeuropæiske lande behandles som andenrangsborgere. Central- og østeuropæerne er imidlertid også andenrangsborgere, når det handler om demokrati og retsstat. Mange af de lande, der efter Berlinmurens fald og kommunismens sammenbrud omfavnede demokratiet, vender i disse år i stigende grad det klassiske liberale demokrati ryggen og unddrager dermed deres borgere den frihed og retssikkerhed, de aspirerede til under de fredelige oprør efter 1989 og den senere optagelse i EU. I modsætning til spørgsmålet om fødevarestandarder, har EU nemlig været nærmest handlingslammet, når det kommer til at værne om det vigtigste af alt: demokratiet.

Marlene Wind er Professor i Statskundskab. Hun er også leder af Center for Europæisk Politik (CEP) og professor på iCourts, juridisk Fakultet, begge Københavns Universitet. I øjeblikket er hun Global Law Fellow og visting Professor på Leuven Universitet i Belgien.

Denne artikel diskuterer det såkaldte demokratiske 'tilbagefald', som vi ser i visse dele af Europa i disse år, men også baggrunden for og betydningen af EU's manglende evne til at forsvare de liberale værdier, som fællesskabet bygger på. Hvorfor er det så vanskeligt for EU at stå op for sine egne demokratiske principper, og hvilke konsekvenser kan dette få for hele det europæiske samarbejde? Der vil samtidig blive argumenteret for, at nye begreber om hvad demokrati er og bør være i nogle af de centraleuropæiske lande, udgør en af de alvorligste udfordringer for EU siden Berlinmurens fald. Det er en udfordring, der langt overgår migrations- og finanskrise eller Brexit, fordi det liberale demokrati udgør selve fundamentet for den europæiske klub, vi alle er medlem af. Hvis fundamentet vakler, fordi nogle lande ikke længere opfatter sig som liberale (og ikke mindst får lov til gradvist at omdefinere fællesskabets grundlag uden modstand fra EU's ledere), mister selve samarbejdet sin *raison d'être*. Vicekommissær for Kommissionen Frans Timmermans formulerede det meget præcist ved lanceringen af Kommissionens nye 'rule of law' udspil om retsstatsprincippet 3. april 2019. Han understregede, at de liberale grundværdier, som både er klare i EU-traktatens artikel 2, men som også de såkaldte københavnerkriterier, som alle lande skal tilslutte sig, før de kan blive optaget i EU, er helt afgørende, fordi de definerer, 'hvem vi er' som fællesskab. Sagt på en anden

Ifølge den amerikanske tænketank Freedom House's rapport 'Freedom in the World 2019', er Ungarn i dag ikke længere et demokrati.

måde, finder der i disse år en værdikamp sted om, hvorvidt det europæiske samarbejde fortsat skal hvile på de liberale værdier, som har defineret fællesskabet siden dets start, eller om disse blandt andet på grund af fællesskabets nye og langt større diversitet bør skippes til fordel for andre principper. Denne artikel diskuterer disse spændinger og peger på konsekvenserne for det europæiske samarbejde såvel i udenrigspolitikken som i forhold til det indre marked ved at undlade at stå fast på de liberale værdier som EU's vigtigste fundament.

Vejen mod illiberalisme

Ifølge den amerikanske tænketank Freedom House's rapport 'Freedom in the World 2019', er Ungarn i dag ikke længere et demokrati. Ungarn er, som de formulerer det, kun et delvist frit land med "worsening scores for political rights and civil liberties". Freedom House præciserer også, at Ungarn dermed er det første land i EU nogensinde, som ikke længere kan klassificeres som et liberalt demokrati. Det er imidlertid ikke kun Ungarn, der de senere år har vendt det liberale demokrati ryggen. Også Polen og Rumænien har haft svært ved at forstå, at den dømmende magt i et hvert demokrati skal være uafhængig af det politiske flertal og at man ikke bare kan fyre eller tvangspensionere dommere for at beskytte sine egne interesser. Man kan heller ikke, som det for nylig er sket i

Ungarn, oprette et parallelt domstolsvæsen, så den nationale elite kan være helt sikker på, at der kun bliver truffet afgørelser, som den selv kan lide. Særligt evnen til at skelne mellem 'dine og mine penge' har været svær i mange af de 'nye' lande, og korrupsionen er – trods 15 års europæisk integration – enorm. Særligt Ungarn og Rumænien er hårdt ramt, men problemet er stort i flere af de central- og østeuropæiske lande (ligesom også vestlige EU-medlemmer er udfordret på netop dette punkt). Det er således symptomatisk, at den siddende Rumænske regering (og nuværende EU-formand), sidste år fyrede den statsanklager (Laura Kovesi), som har efterforsket korrupsion i det politiske *establishment* og nu forsøger at forhindre hende i at få jobbet som første europæiske chefanklager. Ovenstående (samt flere forhold, som jeg kommer tilbage til nedenfor), fik i 2017 og 2018 Kommissionen og Europa-Parlamentet til at true både Polen og Ungarn med artikel 7 i EU-traktaten. Det er en procedure, som i sidste ende kan fratage landene stemmeretten i Rådet, hvis altså stats- og regeringscheferne vurderer, at landenes ageren udgør en alvorlig og vedvarende trussel mod EU's basale værdier. Senest har Kommissionen og en række individuelle lande, heriblandt Danmark, så advaret Rumænien mod at underminere justitsvæsenet i landet og obstruere korrupsionsbekæmpelsen. Indtil videre er det meste dog endt i ord, men meget lidt handling.

Den ungarske 'strongman' Viktor Orbán proklamerede første gang sin bevægelse mod illiberalisme i en tale i

Transsylvanien i 2014 ved en sommer-sammenkomst for studerende. Ved samme lejlighed nævnte han Singapo- re, Tyrkiet og Rusland som Ungarns nye store forbilleder. Ved at fremhæve disse lande som store illiberale succeser, understregede Orbán, at det liberale demokrati ikke er særlig efterstræbelsværdigt, og at styreformer, der hviler på et stærkt lederskab, en centralisering af magten og begrænset ytringsfrihed for ham var at foretrække. I talen blev der også lagt vægt på familien og kristendommens betydning. Det blev samtidig understreget, at de liberale demokratier i Vesteuropa for længst er stoppet med at forsvare disse institutioner i deres store iver efter at invitere muslimer indenfor og åbne op for LGBT-rettigheder.

Det, der chokerede de fleste mest, var imidlertid hans eksplicitte afstandtagen til det liberale demokrati og hans reference til begrebet 'illiberalisme' – et begreb, der første gang blev anvendt til at karakterisere en ny global autokratisk bevægelse af den amerikanske journalist Fareed Zakaria i 1997 i *Foreign Affairs*. Hvor demokrati og såkaldte 'civile rettigheder' som ytrings- og religionsfrihed normalt er gået hånd i hånd, er disse jævnfør Zakarias i dag ved at bevæge sig væk fra hinanden. Det betyder, at et stigende antal lande godt nok afholder valg og danner regering (ofte med flertal i enten regeringen eller parlamentet), men som så derefter benytter flertallet til at begrænse de liberale friheder, som de, der har stemt på dem, besidder. I stedet kalder man så dette for 'illiberalt demokrati'. Problemet er bare, at disse friheder - i

hvert fald i den liberale version, er fuldstændig afgørende for, at man overhovedet kan tale om et 'rigtigt' demokrati. Det er således en tilsnigelse og en farlig forplumring overhovedet at bruge ordet demokrati i samme sætning som illiberalisme, sådan som Orbán gør, hævder demokratiforskere. Forskning i demokratisk 'back-lash' viser også, at illiberale, eller 'hybridregimer', som de også kaldes, er politiske systemer, hvor der godt kan være kendte demokratiske elementer (for eksempel valg), der får det hele til at forekomme fredeligt og normalt. Alligevel er der samtidig stærke elementer af autokratisk styre. I illiberale regimer eller såkaldte 'electoral autocracies' - valgbaserede autokratier - kan der således sagtens være en opposition, men da ytringsfriheden er begrænset, for eksempel fordi regimet har opkøbt eller lukket den frie og kritiske presse, som det er sket i Ungarn, er der reelt ingen lige og frie konkurrence mellem partierne. At den fri parti-konkurrence ikke længere var til stede i Ungarn ved valget i april 2018, slog OSCE's valgobservatører fast med syvtommersøm i deres alarmerende rapport.

Udover undertrykkelsen eller begrænsningen af de civile rettigheder, sætter illiberale regimer også deres loyale støtter ind i dommersæderne via politisk udpegede dommere, så der ofte kun dømmes i den siddende regerings interesse. Almindelige borgere og virksomheder kan dermed ikke være sikre på, at deres sager bliver afgjort af uparitiske dommere.

Det store spørgsmål er naturligvis, om man som EU-medlem har *carte blanche* til fuldstændig at underkende det liberale demokratis grundpiller og blot kalde sit eget illiberale styre én version ud af flere demokrati-modeller, der kan være lige så god og legitim?

Det afgørende, og dermed også farlige, i denne ofte gradvise bevægelse mod illiberal styre, som vi for eksempel har set i Ungarn, men som også Polen og andre forsøger at kopiere, er netop, at det sker næsten umærkeligt. På overfladen ser meget således normalt ud i rigtig lang tid. Der afholdes valg, dannes regering og holdes skåltaler. Imens klapper andre landes ledere i hænderne og ønsker tillykke. Der er ligefrem dem, som med stor beundring i stemmen misunder det flotte valgresultat, trods uafhængige organers rapporter om svindel, ulige medieadgang og urent trav. Problemet er naturligvis, at under overfladen er samfundet ofte så forandret, at hverken vælgere eller den resterende frie presse kan orientere sig ordentligt i, hvad der er op og ned. Dette er netop, hvad der er sket de seneste 8-9 år i Ungarn og delvist i Polen, der dog kun har været styret af det Orbán-beundrede PiS-parti i 3 år og dermed endnu ikke er nået helt så langt i den illiberale retning. For Rumæniens vedkommende er de demokratiske erfaringer så få og korrupsionen stadig så enorm, at demokratiet reelt aldrig for alvor har konsolideret sig.

Naturligvis har internationale organer som Venedigkommissionen, EU-Kommissionen, Human Rights Watch, OSCE med flere råbt vagt i ge-

vær og skrevet et hav af rapporter om det skred, der længe har været undervejs, men det har været meget vanskeligt at råbe regeringslederne op. I EU-toppen, det vil sige blandt stats- og regeringscheferne, har der ikke været appetit på at gribe ind nogen steder, siden man i 2000 greb ind overfor den østrigske regering, der ville samarbejde med Jörg Haiders nazi-sympatiserende frihedsparti FPÖ.

Det store spørgsmål er naturligvis, om man som EU-medlem har *carte blanche* til fuldstændig at underkende det liberale demokratis grundpiller og blot kalde sit eget illiberale styre én version ud af flere demokratimodeller, der kan være lige så god og legitim?

Jeg vender tilbage til dette væsentlige emne nedenfor. Men lad os først lige se lidt nærmere på de konkrete forandringer i forholdet mellem de politiske institutioner, som en sådan illiberal retning har taget i især i Ungarn og Polen. Det er forandringer, som i hvert fald umiddelbart stikker gevaldigt i øjnene, når man ser på, hvad det var for værdier og principper, som østlandene selv accepterede at efterleve, da de blev medlemmer af EU.

EU's optagelseskriterier

Det var og er et krav for at indlede optagelsesforhandlinger med et EU-kandidatland, at det opfylder Københavnerkriterierne. Disse kriterier handler særligt om demokrati og retsstatsprincipper, men omfatter mere end det. Under optagelsesfasen tilbyder EU massiv assistance til såvel implementering af EU-lovgivning som rådgiv-

ning om domstolsvæsen og offentlig administration, finansiering af infrastruktur og økonomi.

De fleste af de regler, værdier og principper, som nye lande skal leve op til, trækker på minimumsstandarder udviklet af kendte institutioner som Europarådet, Europa-Kommissionen og Europa-Parlamentet og gennem retspraksis ved EU-Domstolen og Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol. Tilsammen udgør de EU's *acquis communautaire*. I forhold til EU-samarbejdets værdigrundlag er artikel 2 i EU-traktaten helt central, og den siger følgende:

”Article 2

The Union is founded on the values of respect for human dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law and respect for human rights, including the rights of persons belonging to minorities. These values are common to the Member States in a society in which pluralism, non-discrimination, tolerance, justice, solidarity and equality between women and men prevail.”

Københavnerkriterierne blev vedtaget på et møde i Det Europæiske Råd med deltagelse af de dengang 15 medlemslande i København i juni 1993.

De kræver blandt andet, at det land, som søger optagelse har institutioner, der sikrer demokratisk regeringsførelse, menneskerettigheder og beskytter minoriteter, samt at landet i sin styreform baserer sig på retsstatens principper,

Kandidatlandet skal i øvrigt også have en velfungerende markedsøko-

nomi og være i stand til at påtage sig forpligtelserne ved medlemskabet og kunne tilslutte sig EU's mål om en politisk, økonomisk og monetær union.

Overordnet set vil få sikkert have indvendinger mod Københavnerkriterierne som er meget generelle. De ret generelle principper blev dog specificeret ned i detaljen i de desigener, som Kommissionen udarbejdede til de lande, som ønskede optagelse i EU. Men politikkerne var, da de vedtog kriterierne, sandsynligvis så overvældede af Berlinmurens fald og kommunismens sammenbrud – 'the end of history', som Fukuyama formulerede det - at man slet ikke forestillede sig, at de lande, som man skulle forhandle med, kunne tænkes –igen - at vende demokratiet ryggen. Man fokuserede med andre ord på før-optagelsesbetingelserne for de tidligere kommunistiske lande (uden mange demokratiske erfaringer) og sørgede ikke for at have en værktøjskasse klar, hvis det mod forventning skulle vise sig, at et eller flere lande på et tidspunkt ville vende tilbage til en mere ikke-liberal autoritær styreform. Disse manglende redskaber betaler man prisen for i dag, hvor flere af de central- og østeuropæiske lande ikke ville være kommet igennem EU's nåleøje.

EU's handlingslammelse

Allerede i december 2017 besluttede Kommissionen at indlede en artikel 7-procedure mod Polen, og i september 2018 foreslår Europa-Parlamentet det samme mod Ungarn på basis af Sargentini-rapporten, som er udarbejdet af det hollandske medlem af

Europa Parlamentet Judith Sargentini. Rapporten er meget omfattende og peger i detaljer på, hvordan Victor Orbán gennem de sidste 8-9 år har transformeret det ungarske samfund fra et demokrati til et autokrati. Sandsynligvis fordi Fidesz sidder i den store kristelig-konservative EPP-gruppe, har Orbán indtil videre været skærmet af EU's politiske *establishment* og Kommissionen er i stedet gået efter Polen. Det til trods for, at Ungarns synderegister er betydeligt længere og langt mere graverende. Dette kan dog snart ændre sig, da Fidesz netop er blevet suspenderet fra EPP og kan ryge helt ud af partigruppen i Europa-Parlamentet, hvis landets retsstatsproblemer fortsætter.

Orbán's Fidesz-parti vandt magten i Ungarn i 2010, hvor han fik 53 procent af stemmerne. På grund af særlige fordelingsmetoder endte de imidlertid med 68 procent af sæderne i parlamentet og retten til at ændre forfatningen. Det skete ni gange alene det første år. Landet fik ydermere en ny "grundlov" fra 1. januar 2012, som efterfølgende er blevet ændret syv gange. Herudover har flertallet ændret valglovene (det vil sige reglerne for, hvordan man opnår valg), så det i dag er næsten umuligt for oppositionen at generobre magten.

En vigtig del af den illiberale bevægelse handler som nævnt ovenfor om at konsolidere magten også over domstolene. Den ungarske forfatningsdomstol blev således de facto undermineret, da 11 nye Fidesz-støtter kort efter valget blev udpeget som dommere. I 2012 ændrede flertallet i

FOTO: De illiberale strømninger, der præger dele af EU-samarbejdet i øjeblikket, er langt mere alvorlige end blot en disput om nogle få landes misforståede opfattelse af, hvad demokrati er, skriver Malene Wind og Andras Szekacs.

(Foto: Pixabay)

parlamentet så pensionsalderen for alle dommere fra 70 til 62 år, hvilket betød at 200 dommere blev tvunget til at gå af. Det skulle man tro ville have givet anledning til kritik fra EU-Kommissionen, ligesom det skete i 2017 og 2018 i Polen, men det slap Orbán for. Der blev også oprettet en ny domstolsstyrelse med en leder, der var udpeget af regeringen. Denne kan ansætte dommere til de pladser, der blev ledige som følge af 'de pludselige pensioneringer,' og kan rykke en dommer til en anden domstol uden varsel. Det blev også besluttet, at Højesteret-præ-

sidenten skal have minimum fem års ungarsk erfaring, hvilket betød at Orbán kunne afskedige den siddende præsident.

I 2018 oprettede Orbán som nævnt et nyt parallelt administrativt retssystem, så enhver risiko for, at domstolene skulle gå flertallet imod, definitivt blev ryddet af vejen.

For Polens vedkommende er det også særligt domstolene, som en stigende ikke-liberal regering har ønsket at få kontrol med. I 2016 udnævnte det PiS-dominerede parlament således nye mere regeringsvenlige dommere

til forfatningsdomstolen som led i en justitsreform, der efter sigende skal fjerne de sidste rester af dommere fra kommunisttiden. Få måneder efter indleder EU-Kommissionen imidlertid en undersøgelse af både dette og den stigende kontrol med medierne. I 2017 giver parlamentet justitsministeren magt over anklagemyndigheden i landet samt retten til at hyre og fyre dommerpræsidenter ved de almindelige domstole. I december 2017 indleder EU-Kommissionen en traktatbrudssag mod Polen, og der er intensive møder og kritiske rapporter, der forsøger at overbevise Polen om at rulle deres reform tilbage. I 2018 vækker det så international opsigt, at den polske regering ønsker at tvinge de polske højesteretsdommere på tidlig pension. Folk går på gaderne og dommerne selv nægter at acceptere tvangspensioneringen, der – igen - er begrundet i et ønske om at rydde ud i dommere fra kommunisttiden. Allerede samme dag indleder EU-Kommissionen en artikel 7-procedure mod Polen, hvilket i sidste instans betyder, at Polen kan miste sin stemmeret i Ministerrådet. Sagen kommer også for EU-domstolen, der i 2018 erklærer reformen ulovlig. En del af justitsreformen er også at oprette et nyt disciplinært dommernævn (National Council of the Judiciary), der skal kunne erklære parlamentsvalg gyldige eller ugyldige. Dertil et udvalg, der skal kunne omplacere dommere mod deres vilje. Det er imidlertid kun den tvungne pensionering, som ender med at blive trukket tilbage, efter at EU-domstolen har erklæret den ulovlig. Vi ved ikke i øjeblikket om

Rådet overhovedet vil forsøge at holde PiS-regeringen ansvarlig for de andre dele af justitsreformen, selvom de seneste meldinger viser, at regeringen fortsætter ufortrødent med forsøget på at tage kontrollen over domstolene. I april 2019 har Kommissionen således indledt en ny traktatbrudssag mod Polen, fordi et flertal i parlamentet har indført en ny disciplinær straf mod dommere, hvis de dømmer 'forkert' eller sender sager til EU-domstolen. Det er et ret opsigtsvækkende skridt al den stund, at præjudicielle afgørelser og interaktionen mellem de nationale og de europæiske domstole udgør selve ryggraden i EU's retsorden. En fuldførelse af artikel 7-proceduren er der imidlertid heller ikke meget, der tyder på. Den kræver nemlig enstemmighed, og Ungarns Viktor Orbán har på forhånd erklæret sig uvillig til at bakke op om en sag mod Polen, ligesom også Polen truer med at nedlægge veto mod en artikel 7-sag mod Ungarn.

I Ungarn er det heller ikke kun domstolene, der har mærket Orbáns disciplinerende magt. Det samme har medierne, hvor regeringsvenlige aktører har opkøbt den største del af de landsdækkende medier og samlet dem i et fælles mediekonglomerat, styret af nogle af Viktor Orbáns tætteste allierede.

Herudover har man vedtaget en såkaldt 'Soros-lov', der kriminaliserer NGO'er der hjælper flygtninge, ligesom det er blevet stort set ulovligt for NGO'er at modtage penge udefra til deres aktiviteter (bortset fra EU-midler, som regeringen ikke kan kontrollere). Målet har også her

været at forhindre aktiviteter støttet af George Soros i Ungarn. Orbán har ligeledes tvunget det anerkendte (og Soros-grundlagte) Central European University (CEU) ud af Ungarn og til Wien ved ikke at forny de tilladelser, der skulle gøre det muligt for universitetet at holde åbent. I det hele taget strammer Orbán grebet om universiteter, der ytrer sig kritisk, dikterer, hvad der må forskes i (og har for eksempel forbudt kønsstudier) og har taget styringen med Ungarns Videnskabelige Akademi.

Hvad kan og skal EU gøre?

Problemerne i Ungarn bliver af Orbáns højrenationale venner slået hen som 'de uartige drenge i klassen', som bruger skatteborgerpenge til storstilede kampanjer imod eliten i Bruxelles, fordi han ikke kan lide EU's immigrationspolitik. Men Orbán er ikke særlig meget mere restriktiv end de mange andre europæiske regeringer, der i disse år konkurrerer om at være mest hård i filten overfor immigranter. Til gengæld er han både mere korrump og autokratisk. Med hensyn til korruption blev Orbáns gode barndomsven Lőrinc Mészáros i 2018 udråbt til Ungarns rigeste mand – god for 1,2 milliarder euro. Ifølge et af de få tilbageværende kritiske medier i Ungarn, netavisen Átlátszó, kommer Mészáros' formue fra én bestemt kilde: EU. I 2018 alene vandt han således 826 millioner euro i offentlige udbud, hvoraf 93 procent af pengene kom fra EU's kasser. Pengene er blevet kanaliseret ind i Mészáros' familievirksomheder, ligesom også Orbáns egne børn og fa-

milie er blevet tilgodeset og velhavende i de sidste ni år takket være EU's strukturfondsmidler. Reelt har EU for længe haft for få muskler til at sikre, at de 351 milliarder euro, der omfordelles via strukturfondene og som udgør næsten en tredjedel af EU-budgettet, bruges efter hensigten. Måden at donere penge på har i høj grad hvilet for meget på tillid og for lidt på kontrol og konsekvens. Det er tvivlsomt, om EU kan overleve uden at gøre noget ved dette. Og det handler ikke bare om mere kontrol. Det handler om, at EU bliver nødt til at sikre sig, at medlemslandene respekterer retsstatsprincipperne og demokratiet. Ellers vil korruptionen ikke kunne bekæmpes. Det ser vi kun alt for tydeligt i Rumænien og Ungarn i øjeblikket.

De illiberale strømninger, der præger dele af EU-samarbejdet i øjeblikket, er således langt mere alvorlige end blot en disput om nogle få landes misforståede opfattelse af, hvad demokrati er. Det handler om EU's overlevelse som demokratisk projekt. Én ting er, om man skal blive ved med at poste milliarder af euro i lande, der ser stort på EU's grundlæggende principper. En anden er, at det jo er umuligt at efterforske svindel og korruption, når landene har gjort alt for at underminere den sidste rest af et velfungerende retssystem med uafhængige domstole og anklagemyndighed. Reelt har EU derfor nu tre muligheder: 1) Anvende artikel 7, som ikke i øjeblikket ser ud til at have opbakning blandt stats- og regeringscheferne. Det kan dog ændre sig, hvis PiS taber det næste parlaments-

valg i Polen; 2) Økonomiske sanktioner mod lande, der ikke overholder EU's retsstatsprincipper. Et forslag om dette er vedtaget i Europa-Parlamentet, men EU's regeringsledere har endnu ikke for alvor adresseret denne mulighed; 3) EU kan kræve, at alle lande, der modtager EU-midler, tilslutter sig EU's anklagemyndighed. I mange lande efterforskes korrupsion ikke tilbundsående, fordi den siddende regering ikke selv har nogen interesse i det. Det vil en fælles anklagemyndighed kunne rette op på. Alle tre muligheder bør dermed holdes åbne og tages seriøst, hvis EU selv ønsker at blive det.

Det er også helt afgørende at forstå, at virksomheder og borgere vil miste tilliden og undlade at slå sig ned og operere i lande, hvor justitssystemet er under politisk kontrol. Hvem vil turde tro på, at ens virksomhed behandles upartisk, hvis man skulle få brug for i et land, hvor dette ikke er uafhængigt? Underminering af demokrati og retsstatsprincipperne kan således ødelægge hele det juridiske *aquis*, som det europæiske samarbejde er bygget op omkring.

Mere end valg

I si udenrigspolitik, sin udvidelsespolitik, sin bistandspolitik, men også sit juridiske DNA og opbygning, har EU stået på og forsvaret en liberal version af demokrati- og retsstatsprincipper. Spørgsmålet er naturligvis, om man kan fortsætte med det, hvis EU ikke længere består af demokratier. Ifølge internationale jurister og demokrati-forskere bør et land som Ungarn slet ikke længere karakteriseres demokra-

ti. Det skyldes overvejende, at man ikke kan tale om demokrati, når man ene og alene lever op til den del af demokratidefinitionen, som handler om formel afholdelse af valg og etablering af et 'flertal' i parlamentet. Det liberale demokrati er langt omfattende end valg. Det handler om retsstatsprincippet, uafhængige domstole, beskyttelsen af minoriteter og menneskerettigheder, men også om *good governance* – hvilket blandt andet vil sige fravær af korrupsion og ordentlig regeringsførelse.

Den franske præsident Emmanuel Macron er i øjeblikket den eneste af EU's tunge ledere, der for alvor har taget bladet fra munden, når det handler om den stigende disrespect for basale demokratiske spilleregler. Han har således sendt et klart signal om, at hvis Orbán, Salvini og Kaczyński for alvor påtænker at underminere EU's liberale værdier samtidig med, at de gerne vil have snablen ned i EU's pengekasser, skal de få kamp til stregen. Disse meldinger er dog langt fra nok. Hvis EU's øvrige ledere ønsker at få vælgernes respekt og anerkendelse ved Europa-Parlamentet den 26. maj, kan det kun gå for langsomt med at følge op - også på den lovgivning, der tager EU-midler fra lande, der skalter og valter med de basale retsstatsprincipper. Kort sagt må EU tage fløjlshandskerne af og forsvare de europæiske værdier. Eller med den svenske statsminister Stefan Löfvens ord i en tale til Europa-Parlamentet: "For hvert demokratisk princip, som svækkes i Europa, vil Europas stemme i verden også svækkes.

EU's økonomiske spille-regler er forældede

Af Jørgen Rosted og Christen Sørensen

Det er på høje tid at skrotte Finanspagten samt Stabilitets- og Vækstpagten. De bygger på uholdbare liberalistiske antagelser og hæmmer vækst og udvikling. Forudsætningen for en holdbar union med fælles valuta er, at der med tiden udvikles en stadig større fælles forståelse mellem medlemslandenes befolkninger.

Fundamentet under EU vakler. Det er titlen på den bog om den aktuelle situation i EU, som vi har skrevet sammen. At fundamentet under EU vakler, viser sig ikke mindst ved, at der er opstået en økonomisk kløft mellem nordlige og sydlige medlemslande, som i de seneste 20 år er blevet voldsomt forøget med hertil hørende sociale og politiske spændinger. Udviklingen i især Italien og Frankrig er foruroligende for de, der som os lægger vægt på, at europæiske værdier kan påvirke og præge den internationale udvikling. I en internationaliseret verden kan mange afgørende politi-

ske svar - med Danmarks placering i Europa - kun komme fra EU.

Men hvordan skal EU få kraft til at gå forrest i klimakampen, når store og afgørende nationer – især sydlige - kæmper med høj ledighed og dårlige offentlige finanser? Og hvordan skal det lykkes helt anderledes at åbne for import fra Afrika, når det først og fremmest er de sydlige medlemslande, der vil mærke konkurrencen herfra? Det skal naturligvis ses i sammenhæng med, at valget vel står mellem at modtage produkter fra Afrika eller personer (migranter) fra Afrika. Og kan der skabes tilslutning til, at EU gennemfører en Marshall-plan for Afrika, der skaber så mange arbejdspladser, at unge afrikanere tror på en fremtid på deres eget kontinent? Betyder de interne problemer i EU, at vi overlader det til Kina at forme Afrikas økonomi, selv om Afrika vel er vores ”baghave”, som vi får immigranter fra? Sådan ser det ud nu, selv om det er paradoksalt. Kina har ikke længere et betalingsbalanceoverskud til at finansiere uden-

Jørgen Rosted er fhv. departementschef og Christen Sørensen er fhv. overvismand.

Økonomi er ikke alt, langt fra, men når økonomien er dårlig, bliver det sværere at løse andre samfundsproblemer, og det kan hurtigt få pessimismen til at brede sig.

landske investeringer. Det har EU derimod. EU's betalingsbalanceoverskud har i de seneste år været langt det største i verden. Landene i eurozonen havde i 2018 et overskud på over 450 milliarder euro svarende til 4 procent af BNP. I de seneste 5 år har dette overskud været over 3 procent af BNP, hvad der naturligvis også har øget spændingerne og vil øge spændingerne yderligere i forhold til USA.

Økonomi er ikke alt, langt fra, men når økonomien er dårlig, bliver det sværere at løse andre samfundsproblemer, og det kan hurtigt få pessimismen til at brede sig. Det er vores vurdering, at de økonomiske spilleregler i EU har et afgørende medansvar for den dårlige udvikling i især Sydeuropa. Det er påvisningen heraf, der er hovedsigtet med ”Fundamentet under EU vakler”.

I påvisningen heraf fokuserer vi på udviklingen i ledighed og betalingsbalance, det indre og det ydre balanceproblem, som det hedder i økonomjargon. Det er vi langt fra ene om. Men på et helt afgørende punkt, nemlig vedrørende den samordning eller koordinering af den økonomiske politik, der er blevet nødvendig efter etableringen af Den Økonomiske og Monetære Union med den fælles eurovaluta i 1999, indebærer vores analyse et grundlæggende og nyt opgør med de overordnede spilleregler i EU's økonomiske og monetære

union, som de kommer til udtryk i EU's traktater, nemlig Stabilitets- og Vækstpagten samt Finanspagten.

De eksisterende spilleregler for samordningen af den økonomiske politik har et ensidigt fokus på den offentlige budgetsaldo og den offentlige gæld. Vi påviser, at dette er uholdbart og har ødelæggende konsekvenser for en afbalanceret økonomisk udvikling mellem medlemslandene.

Erfaringer fra tidligere møntunioner - den tidligere betegnelse for monetære unioner - både de, der holdt, som de, der ikke holdt, viser, at forudsætningen for en holdbar union med fælles valuta er, at der med tiden udvikles en stadig større fælles forståelse, solidaritet, identitet eller hvad man nu vil kalde det, mellem medlemslandenes befolkninger. Dette lægger selvsagt begrænsninger på den politik, som det enkelte medlemsland kan føre, idet det er nedbrydende for et så krævende og udfordrende fællesskab, som fastholdelsen og udbygningen af en monetær union er, hvis et medlemslands økonomiske politik gør det meget vanskeligt eller kostbart for andre medlemslande at stabilisere deres økonomi. Derfor må der i en valutunion sættes grænser for medlemslandenes økonomiske politik, så negative effekter heraf på andre medlemslande og unionen begrænses og helst undgås. *Beggar-thy-neighbour*-effekter er det udtryk, som økonomer ofte bruger, når den førte politik har negative effekter på nabolandene. At undgå dette er en helt central betin-

gelse for en vellykket valutaunion som eurozonen.

Nationale valutaer muliggør, at lande kan tiltage sig en konkurrencefordel på andre landes bekostning ved en (aggressiv) devaluering af den nationale valuta. Overgangen til en fælles valuta stopper sådanne *beggar-thy-neighbour*-effekter via valutakursændringer. Men disse effekter kan alligevel blive en realitet i en valutaunion, hvis der af andre årsager end aggressive devalueringer opstår store forskelle mellem medlemslandenes betalingsbalancer, hvor nogle har store overskud og andre store underskud. Et medlemsland med overskud eller stigende overskud i samhandlen med andre lande vil nødvendigvis have opnået overskuddet enten ved at have øget eksporten til og/eller at have reduceret importen fra andre medlemslande, hvilket har negative følger for beskæftigelse og produktion i andre medlemslande. Der vil være direkte negative konsekvenser, hvis der er ubalance i medlemslandenes. Indirekte negative effekter for medlemslande med betalingsbalanceunderskud kan herudover følge fra de effekter, som overskud eller stigende overskud fra andre medlemslande har på den økonomiske situation i den øvrige omverden og dermed fra valutakursudviklingen i den fælles valuta.

Det er således gennem betalingsbalancen, hvor eksport og import registreres, og hvor landene direkte og mest afgørende påvirker hinandens økonomiske udvikling, *beggar-thy-neighbour*-effekten først og fremmest slår igennem i en valutaunion.

Et holdbart udgangspunkt tilsiger således, at der i samordningen af den økonomiske politik tages udgangspunkt i betalingsbalancesaldoen. Dette udgangspunkt underbygges også af, at lande, der søgte Den Internationale Valutafond (IMF) om bistand, havde store betalingsbalanceproblemer.

Finanskrisen viste også, at det burde have været betalingsbalancen, som der var blevet taget udgangspunkt i. Alle fire lande, Grækenland, Irland, Portugal og Spanien, der ikke blot fik uholdbare store underskud på de offentlige finanser, men som også måtte have hjælp for at undgå en gældskrise eller en statsbankerot, havde allerede før finanskrisen store underskud på betalingsbalancen. Det gennemsnitlige underskud på betalingsbalancen i treåret 2005-07 i procent af BNP var for disse fire lande: 11,8 procent (Grækenland), 5,1 procent (Irland), 10,1 procent (Portugal) og 8,7 procent (Spanien). Derimod havde to af landene, nemlig Spanien og Irland, ligefrem overskud på de offentlige finanser før finanskrisen grundet en overophedet økonomi. Spaniens overskud var ca. 2 procent af BNP i 2006 og 2007, og Irlands ca. 3 procent i 2006 og 0,3 procent i 2007. Det vendte godt nok til store underskud i de første krisear, da finanskrisen slog igennem og vendte overophedningen til en brat nedtur. I Spanien kom underskuddet på de offentlige finanser op på 10 procent af BNP og i Irland langt over 10 procent. Men det afgørende var og er, at den uholdbare situation ikke var blevet identificeret ud fra saldoen på de offentlige finanser. Og de offentli-

ge finanser korrigeret for effekten af overophedningen, som det sker med den strukturelle offentlige saldo, af-dækkede heller ikke det uholdbare i situationen dengang. Den strukturelle offentlige saldo for Spanien og Irland i treårsperioden 2005-07 udviste således først så sent som i 2007 et offentligt underskud på klart over ½ procent af BNP – og så kun for Irland med et underskud på godt 3 procent af BNP. Det uholdbare i situationen i de fire lande ville derimod tidligt og klart være kommet frem, hvis der var taget udgangspunkt i betalingsbalancesaldoen.

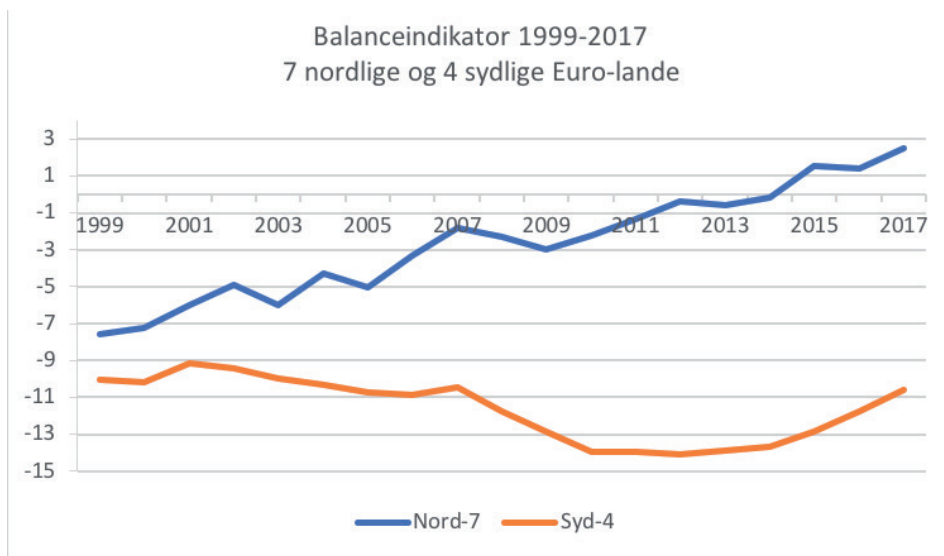
At det er forkert at tage udgangspunkt i saldoen på de offentlige finanser, fremgår også, hvis situationen i Frankrig inddrages. Frankrig har lige siden 2002 – bortset fra i 2006, 2007, 2017 og 2018 – haft et underskud på de offentlige finanser på mere end 3 procent af BNP. I intet år i denne periode har betalingsbalanceunderskuddet været over 1 procent af BNP. Og Frankrig har da heller ikke udfordret den makroøkonomiske stabilitet i andre medlemslande eller unionen. De negative virkninger af den førte økonomiske politik har først og fremmest ramt Frankrig selv. Også dette forhold peger således på, at det er betalingsbalancen, der bør tages udgangspunkt i, når den økonomiske samordning mellem medlemslandene tilrettelægges.

Den kløft, der er opstået mellem nordlige og sydlige ØMU-lande, er også udtryk for *beggar-thy-neighbor*-effekten. Tyskland har således i treåret 2015-17 haft et betalingsbalanceoverskud på 8,5 procent af BNP. Dette overgås dog af Holland, der har

haft et betalingsbalanceoverskud på 9,1 procent af BNP i 2015-17. I den forbindelse skal det også fremhæves, at Danmark i samme treårsperiode har haft et overskud på betalingsbalancen på 7,9 procent af BNP. Dette modsvarer af betydeligt mindre underskud for de sydlige medlemslande, idet de også grundet EU's økonomisk-politiske spilleregler har været tvunget til at føre en restriktiv politik med høj arbejdsløshed til følge.

I bogen bruger vi en balanceindikator til at vise, hvordan kløften mellem de oprindelige 11 ØMU-lande har udviklet sig siden etableringen af ØMU'en fra 1999. Balanceindikatoren udtrykker i et tal, hvordan landene klarer det ydre balanceproblem (som målt ved betalingsbalancestillingen) og det indre balanceproblem (som målt ved arbejdsløshedsprocenten). Balanceindikatortallet er konkret beregnet som betalingsbalanceoverskuddet i procent af BNP minus arbejdsløshedsprocenten. Forbedres landets situation, det vil sige stiger betalingsbalanceoverskuddet i procent af BNP og/eller falder arbejdsløshedsprocenten, stiger balanceindikatortallet – og omvendt, hvis landets situation forringes.

I figuren her er det vist, hvordan balanceindikatoren siden starten af ØMU'en fra 1999 har udviklet sig for de 7 oprindelige nordlige medlemslande (Tyskland, Holland, Belgien, Luxembourg, Østrig, Finland og Irland) og de fire oprindelige sydlige medlemslande (Italien, Spanien, Frankrig og Portugal) under ét. I sammenvejningen af balanceindikatortallet

for landene i de to grupper er landenes BNP brugt som vægte. Figuren viser, at der i hele perioden siden etableringen af ØMU'en har været en trendmæssig stigning i forskellen mellem de to landegrupper, som i øvrigt især fik en brat stigning efter finanskrisen. Dette afspejler i øvrigt også, hvor dårligt EU-landene håndterede finanskrisen med unødige store omkostninger for store grupper i den europæiske befolkning.

Det er som anført vores vurdering, at den stigende kløft også afspejler, hvor fejlagtig grundlaget for EU's økonomiske politik, som udtrykt i ikke mindst Stabilitets- og Vækstpagten samt Finanspagten, er udformet. Derfor foreslår vi også, at der skal udformes en ny pagt til erstatning af disse; Samordningspagten. Denne skal respektere, at landene ikke fører *beggar-thy-neighbour*-politik. Det skal ske ved, at der primært tages udgangspunkt i betalingsbalancestillingen og

– mindst lige så vigtigt – at det også er overskudslande, der skal justere deres økonomiske politik. Men det betyder ikke, at der skal ses bort fra de andre balancer. Derfor foreslår vi også en Holdbarhedspagt for de offentlige finanser. Men hvis der er nogenlunde betalingsbalanceligevægt, så opvejes et evt. underskud på de offentlige finanser af et stort set tilsvarende overskud i den private sektor. Og Frankrig er et klart eksempel på, at dette ikke nødvendigvis giver andre lande problemer. Men det giver naturligvis Frankrig problemer, som det jo netop er landets egen opgave at rette op på, når andre medlemslande vel at mærke ikke fører *beggar-thy-neighbour*-politik, som særligt Tyskland, Holland og Danmark nu gør.

Med vores bog har vi forsøgt at gribe om nældens rod i relation til de overordnede økonomiske retningslinjer for EU's økonomiske politik.

Grundlaget for ovenstående ræsonnement bygger som udgangspunkt på følgende sammenhæng: Overskuddet på betalingsbalancens løbende poster er lig summen af det offentlige overskud (som målt ved opsparringsoverskuddet = opsparring – investering i den offentlige sektor) og det private overskud (som målt ved opsparringsoverskuddet = opsparring – investering i den private sektor). Det offentlige overskud eller den offentlige saldo kan således ikke ses løsrevet fra det bånd, der er mellem dette overskud, betalingsbalanceoverskuddet og det private opsparringsoverskud. Når et sådant bånd er en realitet, burde det for det første være klart, at dette bånd eller denne restriktion må indtages, når der tages udgangspunkt i et af disse tre overskudsbegreber. For det andet burde det overvejes, hvis der primært tages udgangspunkt i et af disse tre overskudsbegreber, hvilket overskudsbegreb, der burde vælges.

Dette er ikke sket på en blot nogenlunde overbevisende måde i relation til EU's økonomiske traktater i forbindelse med overvejelserne om en økonomisk og monetær union. Her er det den offentlige saldo, der er blevet valgt som rettesnor for den økonomiske samordning mellem landene, hvilket synes uforståeligt. Når det alligevel er sket, hænger det sammen med en tyske ordo-liberalistisk tænkning kombineret med de seneste 30 års domi-

nerende nyliberalistiske økonomiske tænkning i mange medlemslande. Her antages det, at høj ledighed og ubalance i samhandlen ikke kan være et langsigtet fænomen. Markedskræfterne vil forholdsvis hurtigt sikre balance, hævder liberalisterne, og hvis det ikke sker, må der gennemføres strukturreformer, så markederne kommer til at virke. Balanceindikatoren er en overbevisende illustration af, at denne liberalistiske antagelse ikke holder.

Spillereglernes fokus på den offentlige budgetsaldo forværrer problemerne med markedernes træghed. Hvis et land forbedrer sin konkurrenceevne, og andre lande ikke følger hurtigt nok med, opstår der arbejdsløshed og underskud på de offentlige finanser, som spillereglerne kræver elimineret ved stram budgetpolitik – som regel sparepolitik. Det har lagt de sydlige lande i en benlås, som der er svært at se, hvordan de skal komme ud af den.

Det er uholdbart, at Stabilitets- og Vækstpagten samt Finanspagten hviler på et urealistisk grundlag, som i de sidste 20 års har ført til en ødelæggende økonomisk udvikling i den samlede union med voksende social og politisk ustabilitet i flere sydlige EU-lande og voldsomme økonomiske omkostninger for store grupper i den europæiske befolkning.

○○○

Italien - et land i politisk undtagelsestilstand

Af **Simon Cecchin Birk**

Kan den uhellige alliance mellem Lega Nord og Femstjernebevægelsen holde? Svaret kan meget vel være ja.

Siden sidste års parlamentsvalg har Vestens øjne været rettet mod Italien, der i dag regeres af de to populistiske partier Femstjernebevægelsen og Lega. 'Forandringens regering' har siden valget ligget i noget nær konstant konflikt med EU, og udenrigsminister Matteo Salvini har anlagt en hård linje mod flygtninge og migranter. Det er velkendt, at italienere er skeptiske overfor deres institutioner. Det vækker dog opsigt, når det historisk stærkt pro-europæiske land i dag er blevet et af Europas mest euroskeptiske. Tilliden til det repræsentative demokrati er dalende, og spørgsmålet er, om fascismens arnested oplever en ny æra med opbakning til autoritært styre.

For at forstå den aktuelle udvikling, bør vi kaste et blik på de seneste tre

For at forstå den aktuelle udvikling bør vi kaste et blik på de seneste tre årtiers populistiske udvikling.

årtiers populistiske udvikling. Denne udvikling begyndte med starthalfemsernes store politiske omvæltninger, hvor en række vidtrækkende korrupsionsskandaler resulterede i opløsningen af de regerende kristendemokrati- og socialpartier, mens afslutningen på Den Kolde Krig medførte, at kommunistpartiet blev opløst. Det politiske Italien stod i en moralsk krise, der i samspil med en stagnerende økonomi og en voksende usikkerhed i kølvandet på globaliseringen, åbnede for muligheder, der ikke havde eksisteret før.

Den Anden Republiks populistiske åbning

I et nøje tilrettelagt og bredt transmitteret tv-spot annoncerede mediemogulen Silvio Berlusconi to måneder

Simon Cecchin Birk er Ph.D.-stipendiat ved Københavns Universitet, hvor han forsker i populisme i italiensk politik siden halvfemserne. Han er desuden politisk redaktør på Magasinet Europa og med-forfatter til den højaktuelle antologi Europas Mange Omveje.

før parlamentsvalget i 1994 sit kandidatur som premierminister. Indirekte markerede annonceringen også begyndelsen på den såkaldte Anden Republik, og det satte afgørende fart i Italiensk politiks hældning mod det populistiske.

Med sit medieimperium Fininvest og sit ejerskab af den populære fodboldklub AC Milan, var Berlusconi allerede en veletableret mærkevarer. Han kunne nu med sin baggrund fremstå som en ny type politiker, en handlingens mand, der ikke havde meget til overs overfor politikere, men efter eget udsagn var blevet drevet ind i politik af pligtfølelse overfor sit land. I løbet af et år havde Berlusconi og en inderkreds stablet Forza Italia (FI) på benene, der i bund og grund var et persondrevet og topstyret parti modelleret efter en erhvervsvirksomhed.

Med sit nye parti i ryggen og en fornemmelse for den bredere befolknings normer og behov præsenterede Berlusconi sig som garant for familien og liberalismen. Samtidig angreb han den etablerede politiske klasse og den reformerede venstrefløj, der blev beskyldt for stadig at være kommunister og farlige for demokratiet. Med både identitetsskabende og polariserende effekter identificerede Berlusconi sig med folkets vilje og dyder, mens de traditionelle professionelle politikere blev afvist som korrupte, ineffektive og egennyttige.

En lignende populistisk stil og logik havde i årene forinden karakteriseret et andet nyt politisk fænomen.

Umberto Bossi stiftede i 1991 Lega Nord (LN) som en sammenslutning af en række regionale ligaer. Det nye ved

Bossi var et brud med det traditionelle tunge politikersprog til fordel for et vulgært, men let forståeligt sprog, som mange italienere kunne identificere sig med. Men ikke kun det. Bossi klædte sig og opførte sig som en af folket. Signelværdien var klar: Der var de andre politikere, der i kraft af de løbende afsløringer af den udbredte korruption kunne udstilles som en 'kaste', og så var der alternativet Bossi og LN. Efter et kortvarigt regeringssamarbejde i 1994-1995 med Forza Italia og det nyfascistiske MSI (der skiftede navn til Alleanza Nazionale og anlagde en nationalkonservativ kurs i 1995), gik Lega Nord enegang og erstattede sin tidligere føderalistiske vision med et krav om at løsrive den selvopfundne republik Padania fra resten af Italien.

Først da det stod klart, at Italien kom med i euroen, blev Bossis parti en hård kritiker af en fysisk og mental nærhed til EU. Bruddet med den pro-europæiske konsensus, som havde præget Italien siden halvfjerdserne, fandt dog allerede sted i den første Berlusconi-regering. Her leverede Berlusconi og hans ministre de første euroskeptiske udtalelser og introducerede et nyt fokus på nationens interesse, stolthed og dyd.

Efter partisystemets konsolidering til et med to konkurrenceblokke, indgik de to populistiske ledere Bossi og Berlusconi en ny og mere holdbar aftale. Lega Nord blev hermed en stabil regeringspartner i de følgende tre Berlusconi-regeringer, der skulle præge årtiet og flytte det historiske fokus på multilateralisme hen imod bilaterale aftaler, herunder med Putins Rusland og Gaddafis Libyen. Disse blev kun afbrudt af endnu en

kortvarig Prodi-regering, der mellem 2006 og 2008 genoptog det multilaterale engagement. Kritikken af EU fra Berlusconi regeringer stilnede af i slutnullerne, hvor Forza Italia i en årrække blev slået sammen med Alleanza Nazionale og et mindre centerparti til Il Popolo della Libertà ("Folket af friheden"). Det nye parti var med dets større heterogenitet sværere at styre for Berlusconi, der med sine mafiaforbindelser og det stigende antal skandaler af både juridisk og moralsk karakter gradvist mistede sin tidligere opbakning.

Nye kriser og populistier

I mødet med en u håndterbar økonomisk krise mistede Berlusconi i 2011 sit flertal i parlamentet og fratrådte som premierminister. To år senere blev han dømt for skattesvindler med den afgørende konsekvens, at han ikke kunne stille op som premierminister ved 2013-valget. Den tidligere EU-kommisær Mario Monti dannede efterfølgende en teknokratisk regering med bred parlamentarisk støtte. I overensstemmelse med ønskerne fra EU, igangsatte Monti en række sparere reformer og sikrede en vis økonomisk stabilitet. Ved 2013-valget stillede Monti op med sit stærkt pro-europæiske Scelta Civica (borgerens valg). Movimento 5 Stelle - Femstjernebevægelsen eller M5S - stjal dog rampelyset og kanaliserede den usikkerhed og utilfredshed, der var afledt af krisen, hen imod en højlydt protest mod de nationale og europæiske eliter og især deres økonomiske politik. Selv om partiet endte som Italiens største med 25,5 procent af stemmerne, forblev det dog i opposition.

I stedet for, dannede Partito Democratico (det demokratiske parti) i perioden 2013-2018 tre regeringer. I 2014 dannede Matteo Renzi nummer to af disse. Den tidligere borgmester i Firenze blev med sin karisma, brug af medier, antielitære og forsimplede retorik af flere sammenlignet med en ung Berlusconi. På trods af at være pro-europæer, udtalte Renzi sig til tider kritisk overfor især bureaukratiet og solidariteten i EU. Han boltrede sig endvidere i en sort/hvid retorik og afviste det stillestående og gamle. Efter at have ført Partito Democratico til en overvældende valgsejr ved europaparlamentsvalget i 2014, hvor partiet fik 40,8 procent af stemmerne, satte Renzi sin karriere ved afstemningen om forfatningsreformen i 2016, og lovede at træde tilbage, hvis reformen blev afvist. Med 60 procent af stemmerne mod sig fratrådte Renzi og blev erstattet af Paolo Gentiloni. Med Renzis nederlag mistede Italien sin sidste karismatiske forsvarer af den etablerede orden. Tyngdepunktet var hermed flyttet mod den højlydt protesterfløj.

Det var efter en vellykket mobilisering omkring den italienske komiker Beppe Grillos blog og en række folkelige demonstrationer med hundredtusindvis af deltagere i perioden mellem 2005 og 2008, at Femstjernebevægelsen blev stiftet som politisk parti i 2009. Efter først at have været en løs etikette for mindre venstreorienterede politiske grupperinger, opnåede partiet de følgende år en række større valgsucceser og en stigende tværpolitisk vælgertilslutning.

Femstjernebevægelsen har en innovativ flad struktur, der blandt andet til-

FOTO: 5stjernebevægelsens grundlægger, komikeren og aktivisten Beppe Grillo, fulgte trods horizontal partistruktur nogle autoritære tendenser, som banede vej for en hidtil uprøvet politisk tid i Italien.

Giovanni Favia / Flickr

lader partiets medlemmer at deltage aktivt i den politiske beslutningsproces, og den slår sig op på et webbaseret direkte demokrati, grøn omstilling, fattigdomsbekæmpelse og anti-korruption. Idealerne til trods, har Femstjernebevægelsen dog i de senere år selv været ramt af flere korruptionssager og har haft visse problemer med det interne demokrati. I de første år udviste Grillo i flere tilfælde en autoritær adfærd og smed kritiske medlemmer ud af partiet samtidig med, at han modsatte sig, at partimed-

lemmerne havde fri ret til at ytre sig. I praksis var Grillo længe partiets ansigt og stemme udadtil. Hans polemiske og virkningsfulde retorik har været kendetegnet af den elitekritiske logik, som Bossi udbredte, og hans forståelse for selviscenesættelse og medier minder om Berlusconi.

For at opnå øget politisk indflydelse har partiet gennemgået en vis normalisering, og der er dannet en centraliseret ledelse. Ved parlamentsvalget i 2018, hvor partiet fik 32,68 procent af stem-

Det Italienske demokratis grundlæggende problemer med ulighed (mellem et underudviklet syd og et velstående nord), tillid, korruption og mafiaaktivitet er i overvejende grad forblevet uløste.

merne, blev den mere stuerene 31-årige Luigi Di Maio partiets leder. Di Maio har overtaget store dele af Grillos logik og retorik, men besidder langt fra samme karisma og slagkraft.

Netop EU, euroen og eurozonens indretning er fortsat et fikspunkt for en stor del af partiets euroskepsis. Salvinis Lega – som Lega Nord skiftede navn til i 2018 – deler i overvejende grad denne kritik, men adskiller ved, at dets euroskepsis er forankret i det identitetsbaserede ønske om øget national suverænitet. Det var efter Salvini's magtovertagelse i 2013, at partiet, parallelt med at flygtninge- og immigrationskrisen voksede, udviklede sig til et etnisk-nationalistisk parti. I dag har Lega forladt størstedelen af tidligere tiders modstand mod Rom og især mod syditalienere. Udviklingen tillader Salvini at præsentere sit parti, der, udover mere suverænitet og færre immigranter, advokerer for lavere skatter og mere sikkerhed som hele Italiens værn mod forandring. Partiets geografiske ekspansion og højredrejning var udslagsgivende for at sikre det 17,3 procent af stemmerne ved valget i 2018.

Retorikken om immigranter har med kampagner som ”Stop Invasionen” været umenneskeliggørende, men også præget af en høj grad af hverdagsfornuft. En stor del af Salvinis appel er således hans simplificerede, men logisk opbyggede ”os” og ”dem”-argumenter, som et stort antal italienere i en tid

præget af stor usikkerhed og forandring formenligt kan identificere sig med. Ligesom Bossi fremstår Salvini i sin fremtoning

som én af folket og med sine 3,5 millioner Facebook-følgere og daglige strøm af opdateringer med alt fra køb af færdigretter og kommentarer til politiske begivenheder, har han skabt en tæt forbindelse til mange italienere.

’Forandringens regering’ har siden 1. juni 2018 været ledet af professor i privatret, Giuseppe Conte, der aldrig før har bestridt et politisk embede. Det umage samarbejde er uformelt bundet sammen af deres kritik af den politiske status quo og en regeringskontrakt, som partierne har holdt sig til. Kontrakten har blandt andet været grundlaget for vedtagelsen af Femstjernebevægelsens borgerløn. Det er dog Lega, der indtil videre har profiteret af regeringssamarbejdet af den simple grund at partiet har dybere rødder på området, større politisk erfaring, klarere politiske budskaber og højst mediekundige, opportunistiske og instinktivt autoritære ledere. Magtbalancen mellem Femstjernebevægelsens og Lega er således siden 2018-valget forskudt, så Lega i meningsmålinger fra marts i år ligger til 33,4 procent af stemmerne, mens Femstjernebevægelsens opbakning er faldet til 21,3 procent

Demokratiets tilstand

Italiens nuværende udvikling står på skuldrene af tre årtiers reformpolitik. Denne sikrede landets skifte til euroen og havde til formål at tilpasse den italienske økonomi globaliseringen via deregulering af den offentlige sektor.

Men reformpolitikken indløste ikke det potentiale, som starthalfemsernes opbrud rummede. Det italienske demokratis grundlæggende problemer med ulighed (mellem et underudviklet syd og et velstående nord), tillid, korruption og mafiaaktivitet er i overvejende grad forblevet uløste. Landets økonomi er stadig stagnerende, statsgælden høj og pressefriheden, der blev reduceret under Berlusconi's regering i nullerne, mangelfuld. Samtidig kan man trække et spor fra halvfemsernes brud med efterkrigstidens internationalisme til den nuværende regerings nationalt orienterede politik. Dette fokus på nationen har udmøntet sig i et ønske om at hæve EU-sanktionerne mod handelspartneren Rusland og senest ved, at Italien er blevet det første G7-land, som deltager i Kinas omfattende infrastrukturprojekt "One Belt One Road".

I det lidt kortere perspektiv er det ikke til at komme udenom den virkning, som de økonomiske kriser har haft. Ifølge tal fra det italienske analyseinstitut ISTAT levede 8,4 procent af italienerne i 2018 under fattigdomsgrænsen – det højeste tal i 12 år –, og samtidig er Italiens arbejdsløshedstal steget markant siden finanskrisen og lå i 2019 på 10,5 procent. Den internationale migrationsorganisation (IOM), skønner, at omkring 690.000 migranter er ankommet til Italien mellem 2013 og 2018. Selv om antallet af ankomne faldt markant i 2018, skaber flygtninge- og migrantkrisen i samspil med den økonomiske tilstand grobund for stor usikkerhed og utilfredshed. Hos italienerne er der en udbredt følelse af, at man er blevet

glemt af det øvrige Europa, der, som regeringen minder dem om, ikke udviser den nødvendige solidaritet og fleksibilitet i forhold til at løse landets problemer. Det er da også kun 33 procent af italienerne, der har tillid til EU, ifølge det italienske analyseinstitut Demos & Pi's rapport fra 2018. Unionen er ligesom migranter blevet en syndebuk i et Italien, hvor det repræsentative demokrati er i en krise. Dette kommer til syne i Demos & Pi's tilstandsrapporter, hvor 65 procent af italienerne i 2017 tilkendegav, at Italien havde behov for en stærk mand som leder, mens 68 procent var positive overfor mere deltagerdemokrati. Selv om 67 procent af italienerne i 2018 sagde, at de foretrak demokratiet frem for enhver anden styreform, mente hele 44 procent, at dette kunne fungere uden partier.

Den populistiske drejning gør, at respekten for den liberale demokratiske orden er faldende. Allerede med Berlusconi blev politik reduceret til et spørgsmål om at have flertallet bag sig og anfægtede for eksempel de ikke-folkevalgte dommers ret til at dømme ham. Samtidig blev virkeligheden ofte sat ud af spil, når kritik blev afvist med vittigheder, udenomssnak og personangreb. I dag afviser både Femstjernebevægelsen og Lega regelmæssigt politiske modstandere og kritiske medier – som det bør bemærkes, ofte er partiske – som en del af den etablerede elite. Samtidig påberåber de samme partier, der fortsat nyder bred opbakning i den italienske befolkning, sig at være folkets eneste autentiske stemme.

Den italienske forfatter Roberto Saviano har for nylig på baggrund af det

stigende fremmedhad og pressens svære vilkår sagt, at det italienske demokrati befinder sig i en undtagelsestilstand. Savianos pointer er væsentlige. Det står klart, at tolerancen er faldende, mens den politiske pluralisme er under pres. Det er dog også tydeligt, at man - den foruroligende stigning i overfald på migranter til trods - ikke genoplever fascismens politiske vold. Femstjernebevægelsen og Lega var ved regeringsdannelsen i konflikt med præsident Sergio Mattarella, men Italien befinder sig indtil videre ikke i en institutionel krise.

Italiens situation er i høj grad bestemt af ydre forhold. Så længe bæredygtige fælleseuropæiske løsninger på migrations- og eurozonekrisen udebliver, har Femstjernebevægelsen og i særdeleshed Salvinis Lega gunstige kår. Italien befinder sig ikke i 1920'erne, men gennemlever en uprøvet politisk tid. Meget afhænger af de kommende styrkeforhold i den italienske regering og det italienske partisystem. I dag er der få sikre svar, mens de mulige fremtidsscenerier er langt flere.

○○○

Macron – EU's store redningsmand eller en fuser?

Af Erling Bjøl

Kan Frankrigs præsident styre Frankrig og EU sikkert gennem de turbulente internationale vande?

Når man er blevet meget gammel, er man tilbøjelig til at anlægge meget lange tidsperspektiver, både når man ser tilbage, og når man prøver at se fremad. Sådan indledte Helmut Schmidt sin sidste store tale, som Sozialdemokratische Partei Deutschlands' (SPD) formand Frank Walter Steinmeyer havde indbudt ham til at holde på partiets kongres i 2011. Da Schmidt blev født i 1918, anloges verdens samlede befolkning til omkring to milliarder mennesker. Nu er vi syv milliarder. I 2050 kan vi blive ni milliarder, hvis udviklingen fortsætter i samme tempo. Samtidig bliver den europæiske befolkning ældre og ældre og

skrumper og skrumper, sådan at den i 2050 kun vil udgøre 7 procent af den samlede verdensbefolkning, mens den i 1950 var på 20 procent. I løbet af de sidste 50 år er Europas andel i verdensproduktionen skrumpet fra 30 til 10 procent. Schmidt fremhævede her især Kina, hvis fænomenele opsving han selv havde været med til at sætte

Selv i Frankrig blev Macron først rigtig kendt ved sin afsluttende tv-debat med den rapkæftede populistiske kandidat, Marine le Pen, som han gjorde forvirret og mundlam ved sin uforstyrrelige alvidenhed.

i gang som rådgiver for den lille ror-gænger Deng Xiao Peng, der fra 1978 omsider havde fået magten. Nu måtte Schmidt afslutte sin sidste store tale med en advarsel til europæerne om, at verden ville blive et "duomvirat" mellem Washington og Peking, hvis ikke

Erling Bjøl (f. 1918) er politolog, historiker og journalist, dr.scient.pol. Erling Bjøl var udenrigspolitisk medarbejder ved Information og Politiken indtil 1963, da han blev professor i statskundskab ved Aarhus Universitet med ansvar for opbygningen af det nye fag international politik (1963-83).

Den Europæiske Union fik skabt et mere handledygtigt samarbejde.

Svaret på disse problemer blev givet af Emmanuel Macron, som Schmidt nok aldrig havde hørt om, da han døde i 2015. Selv i Frankrig blev Macron først rigtig kendt ved sin afsluttende tv-debat med den rapkæftede populistiske kandidat Marine Le Pen, som han gjorde forvirret og mundlam ved sin uforstyrrelige alvidenhed. Med Macrons sejr ved præsidentvalget i maj 2017 blev forholdet mellem Tyskland og Frankrig det bedste siden Schmidt og Giscard d'Estaing først havde været finansministre, Schmidt derpå forbundskansler fra 1974, og Giscard d'Estaing præsident til 1981.

Interesserede kunne finde en yderligere beskrivelse af alle de reformer, Macron ville gennemføre, i en bog han havde kaldt *Revolution*, der kunne fås i supermarkedet. Han havde forladt den socialistiske regering, fordi den ikke turde forsøge at få dem sat i gang. Da mange ideer om indre reformer blev hentet fra de nordiske lande, især fra Sverige og Danmark, kom der snart en bog af Alain Lefebvre, der hed *Macron le Suédois* (Svenskeren Macron). At han udenrigspolitisk var overbevist europæer, viste han dog ved indsættelseshøjtideligheden til tonerne af Europahymnen og med det blå stjernebesatte Europa-banner bag talerstolen side om side med trikoloren.

Fru Merkel viste sin utilslørede glæde ved hans sejr. En mand, der havde giftet sig med en 24 år ældre kvinde, der havde forelsket sig i ham, da han var gymnasist, og stadig var en flot

og værdig værtinde i Elysee-palæet. Politisk viste han straks den vægt, han lagde på forholdet til Tyskland ved at tage den tyskuddannede Edouard Philippe, borgmester i Le Havre, til premierminister og endnu en tysktalende politiker fra Normandiet, Bruno le Maire, til økonomiminister.

Forbundsdaysvalget i september viste dog, at mange tyskere nu havde glemt Helmut Schmidts advarsel om, at Tyskland ikke i en overskuelig fremtid kunne blive ”et normalt land”, idet de havde begået historiens mest uhyrlige forbrydelse med udryddelsen af seks millioner jøder under Anden Verdenskrig. I 2014 havde fru Merkel søgt at bøde på det ved at åbne grænserne for en massetilstrømning af flygtninge. Det førte til, at hun blev stærkt svækket ved valget, og at der kom til at gå syv måneder, før hun kunne danne regering.

To dage efter forbundsdaysvalget talte Macron på Sorbonne, hvor han præsenterede sine visioner for Europa. At hans horisonter gik videre end til Europa, viste han straks ved en rejse til det fransksprogede Vestafrika, hvor han besøgte det førende afrikanske universitet i Ouagadougou, Burkina Faso. Da han ankom, hujede studenterne, men hyldede ham, da de havde hørt hans tale om Afrikas fremtid.

I december 2017 afholdt Macron et klimatopmøde i Paris, hvis hovedtema var global opvarmning. USAs nyvalgte præsident Donald Trump kom dog ikke. Han kendte ikke til nogen opvarmningsrisiko. Kina viste sig til gengæld mere medgørlig end på klimakonferencen i København otte

På kinesisk blev Macrons navn "ma ke long", hvilket betyder hest dresserer drage.

år tidligere. I mellemtiden havde man i storbyerne mærket nogle af følgerne af den industrielle rekordvækst, der var kommet i gang, siden den lille rorgænger Deng Xiao Peng var kommet til magten i 1978. Dette var sket blandt andet med rådgivning fra Helmut Schmidt i "halvandet årti", som han har beskrevet i sit memoireværk "Ausser Dienst".

Macron indledte året 2018 med en rejse til Kina for at besøge den nye silkevej fra Kina til Europa, som var et andet resultat af det trediveårige kinesiske mirakel. Hans medfølgende økonomiminister lod kineserne klart forstå, at Silkevejen ikke bare førte fra Kina til Europa, men også fra Europa til Kina. På kinesisk blev Macrons navn "ma ke long", hvilket betyder 'hest dresserer drage'. Ifølge eksperter kunne man også have valgt et andet tegn end 'ke'.

At Macron blev betragtet som hesten, der trak for, blev der rig lejlighed til at vise. Næste stop blev World Economic Forum i Davos. Her havde Xi Jinping året før haft hovedrollen. Nu var det Macrons tur. Han leverede svaret på de problemer Helmut Schmidt i sin sidste tale havde set som vor tids største: den eksplosive befolkningsvækst. Den var nu især i gang i Afrika og ville føre til nye flygtningestrømme mod Europa. Svaret var at investere i nye arbejdspladser i Afrika, men samtidig gøre kapitaltilførslen betinget af, at piger kom i skole på lige

fod med drenge, og kvinder blev lige-stillede med mænd. En mere human metode end Mao Tse Tungs et-barns-system, der havde ført til, at så mange pigebørn blev dræbt ved fødslen, at der blev et sådant underskud på kvinder, at befolkningsvæksten gik i stå. Det havde den store rorgænger nok ikke forudset, men han kendte til de uhyrlige følger af verdens første store overbefolkningskrise, der var sket i Kina efter Opiumskrigen i 1842.

I november måned 2018 mindedes man afslutningen af Første Verdenskrig; hovedudfordringen var, at ikke lade det slå skår i det gode forhold, som fandtes mellem Berlin og Paris. En egentlig sejrsmiddag deltog Macron ikke i, selv om den blev afholdt for et slag, der havde stået i nærheden af hans egen hjemby Amiens. Endda et slag, som blev vendepunktet. For her blev den sidste tyske storoffensiv mod Paris standset af en ny form for krig, som en jødisk general fra Australien, John Monash, endelig fik lov til at afprøve i praksis. En massiv indsats af de nye pansrede kampvogne, der omsider var blevet sat i produktion, mod fjendens linjer med støtte fra luften. Der gik panik i den tyske generalstabschef Ludendorff, så han bad sin chef Hindenburg om at søge våbenstilstand. Det tog dog tre måneder, inden man fra den amerikanske præsident fik løfte om, at våbenstilstanden blev afholdt som en afslutning af Første Verdenskrig. Men mens Macron lod australierne og briterne fejre det som en sejr, afholdt han den 11. november en storslået verdensfredshøjtidelighed for afslutningen af krigen, hvori der

var en fin plads til fru Merkel, og som også Danmark, der havde været neutral, kunne deltage i. Så meget mere, som det var det eneste land, der havde overholdt den demokratiske præsident Wilsons betingelser, der gjorde det muligt for den socialdemokratiske præsident i den nye republik at fortælle soldaterne, at de var *im Felde unbezigt* (Ubesejret på slagmarken).

Den førende tyske panzer-strateg, general Heinz Guderian, der havde oplevet slaget ved Amiens i 1918, besejrede i 1940 Frankrig, fordi man ikke havde villet lytte til den unge officer de Gaulle, der i 1934 forgæves havde forsøgt at få omdannet den franske hær. De Gaulles krigsfangenskabs-kammerat fra 1916, Mikhail Tukhatjevskij, der var flygtet til den Røde Hær, blev den generalstabschef, der indførte de Gaulles ideer i den russiske hær. Men i 1937 blev han udryddet sammen med det russiske officerskorps af Stalin. Han fik derfor hovedansvaret for de enorme russiske tab, som den Røde Hær led under Anden Verdenskrig. Men Stalin beholdt sin magt i Sovjetunionen indtil sin død i 1953.

Macron udnævnte som udenrigsminister Jean-Yves le Drian, som i mange år var borgmester i Frankrigs vigtigste orlogsbasis, Lorient. Ligesom i Danmark havde tyske søfolk ikke efterladt et alt for godt indtryk her. Der var ganske vist ingen jøder at hjælpe over Sundet, men det havde været orlogshavn for tyskernes vigtigste våben, ubådene. De havde dog mest været til søs, så der var gode arbejdspladser for værfterne i Lorient. Nu er det franske atomubå-

de, der holder til her, men også andre orlogsfartøjer, for med den nye havretskonvention er der blevet nok at se til. Den drejer sig om kysterne i den franske del af Vestafrika med alle de småøer, som ikke interesserede verdens førende flådemagt, Storbritannien, men som Frankrig fik lov at beholde. Efter den nye havretskonvention er Frankrig nu blevet verdens næststørste og i besiddelse af et søterritorium over alt. Frankrig har solgt ubåde til Australien og jagere til Indien og har sit bedste fodfæste i Ny Caledonien. Det giver også en tilstedeværelse langs Kinas nye Silkevej syd om Asien, der giver problemer og muligheder, som Macron interesserer sig for, mens briterne med Brexit har svært ved at finde ud af, hvad de vil.

Inden Xi Jinping i foråret 2019 tog på sin store officielle rundrejse i Europa, nåede Macron at tage endnu et smut til Afrika, denne gang til Østafrika, som kineserne var særligt interesserede i. Det blev til besøg i Kenya, hvorfra Obamas familie stammede, og Etiopien, der var det bedste eksempel på, hvordan et afrikansk land kunne udvikles økonomisk og flere forskellige nationaliteter lære at leve sammen. I begyndelsen havde de fået støtte fra kineserne, der især var gode til at anlægge infrastrukturer. Men efterhånden havde etiopierne fundet ud af fordelene ved at kunne vælge mellem flere investorer. Det var netop, hvad Macron utrætteligt fortalte afrikanerne, og han havde da også haft besøg af Etiopiens præsident i Paris. Derimod prøvede han lige så hårdt at få europæerne til at stå sammen, når de

FOTO: Emmanuel Macrons præsidentskab startede med høje forventninger om et styrket EU. Op til EP-valget overdøves hans internationale ambitioner af de gule veste hjemme i Frankrig.

TASS / <http://en.kremlin.ru>

forhandlede med kineserne; først og fremmest Frankrig og Tyskland. Her kunne det sommetider være svært at få fru Merkel med, i hvert fald indtil hun havde fundet den efterfølger, hun foretrak som partileder. Det blev den europæisksindede saarlænding Anne-gret Kramp-Karrenbauer.

Kun Italien gik sin egen vej til Kina. Det havde dårlige minder fra den tid, hvor Etiopien hed Abessinien. Til gengæld kunne kineserne i Rom se, at Europas kultur var lige så gammel som Kinas, som de var så stolte af. Det havde et langt mere praktisk skriftsystem, som afrikanerne nu ville tilegne sig, hvis de bare fik lige så let adgang til de højere læreranstalter, som kineserne havde fået.

Selvom kineserne stadig kaldte sig kommunister, var det svært at se det i anden forstand end, at de hentede nogle ideer i Lenins bog om imperialismen. Det var da også i NEP-perioden, at Deng Xiao Peng tilbragte et år i Moskva. Det vil dog næppe få større indflydelse på det forestående europæiske parlamentsvalg, som Macron har tænkt meget på siden sidste sommer. De gule vestes rabalder, der begyndte i november 2018, fortalte helt kort, at Frankrig var gået i stå, mens Tyskland i 30 år havde slidt med den byrde, de havde fået i ved genforeningen i 1989, hvis man ville anlægge det lange perspektiv, som Helmut Schmidt havde set i sin sidste tale.

○○○

Fra Karl den store til AKK: Kampen om Saarlandet og Tysklands identitet

Af Uffe Østergård

Den nye leder af CDU i Tyskland, Annegret Kramp-Karrenbauer, har regeret Saarlandet i seks år. Hvordan vil det præge hendes tid som leder af CDU – og formentlig Tyskland?

Valget af Annegret Kramp-Karrenbauer, AKK, som leder af Christlich Demokratische Union Deutschlands (den tyske kristendemokratiske union), CDU, 7. december har rettet søgelyset mod den lille delstat Saarland, som hun har regeret fra 2011 til 2017 med stadig stigende flertal for sit konservative parti, senest på over 40 procent. Saarland er den arealmæssigt mindste af de tyske delstater bortset fra bystaterne Bremen, Hamburg og Berlin med knap en million indbyggere. Den ligger længst mod vest og grænser op til Luxembourg og Frankrig. Det er forklaringen på, at CDU's nye leder taler fransk og er praktiserende katolik, modsat Angela Merkel, der

er protestant og taler russisk på grund af sin opvækst i DDR. AKK's erfaring med europæisk politik har især været en indsats for kultursamarbejde med Frankrig, og det bliver spændende at se, om valget af hende vil styrke alliancen mellem de to lande.

Saarbækkenet omkring floden Saar er et af Europas rigeste kulfelter, der var grundlag for en omfattende jern- og stålindustri indtil 1970'erne, selv om kullet ikke var kokskul. Kulforekomsterne i Saar var forbundet med kanaler til jernlejerne i Lorraine før 1918, da det var tysk som Lothringen, og efter 1918, da det var fransk under navnet Lorraine. Det er forklaringen på, at disse grænseområder mellem fransk og tysk har været omstridte fra Louis 14. på 1600-tallet til 1955.

Delingen af frankerriget mellem Karl den Stores sønnesønner i 842 blev indledningen til den længstvarende konflikt i Europas historie. Reelt sluttede kon-

Uffe Østergård er professor emeritus ved Copenhagen Business School.

flikten mellem tyskerne og franskmændene først i 1955, da Frankrig erkendte, at det var umuligt at fratage Tyskland området vest for Rhinen med kulminerne i Saarland – eller som minimum ‘europæisere’ dem. Lige siden trediveårskrigen og den westfalske fred i 1648 havde det ellers været fransk politik at gøre Rhinen til grænse, og den politik fortsatte op gennem 1700-tallet og efter revolutionen i 1789. Det forenede Tyskland opstod i 1870 som reaktion på fransk ekspansion snarere end som resultat af en gammel ‘tysk’ drøm.

I 1600-tallet stræbte det enevældige Frankrig efter at ‘afrunde’ det ‘franske’ territoriums grænser ved at skubbe grænsen helt frem til Rhinen og indlemme de tysk- og flamsktalende befolkninger. Reelt opgav Frankrig først sit forsøg på at dominere hele området vest for Rhinen, da Paris i 1955 modstræbende måtte anerkende, at befolkningen i Saarland stemte sig ind i Forbundsrepublikken Tyskland og dermed afviste en plan om at blive et europæisk ‘District of Columbia’ svarende til hovedstaden Washington, D.C. i USA, der har en særstatus og ikke ligger i nogen enkeltstat.

I oplandet til Saar-områdets kulfelter opstod fra midten af 1800-tallet mange arbejderbonde-bebyggelser og i selve industriområdet mange minearbejderkolonier. Den tidligere nære tilknytning til Frankrig har efterladt et stort fransk mindretal i Saarland. Området blev i 1919 ved Versaillestraktaten samlet som administrativ enhed med navnet Saargebiet. Det havde siden middelalderen skiftet mellem tyske og franske herskere, og først med industrialiseringen i

1800-tallet fik Saarområdet økonomisk sammenhængskraft som et af Europas vigtigste industriområder. Det blev mandatområde under Folkenes Forbund således, at Frankrig i 15 år skulle have ret til økonomisk udnyttelse af området, hvorefter en folkeafstemning skulle afgøre det fremtidige tilhørsforhold. Afstemningen i 1935 blev en stor triumf for Tysklands nazistiske styre, og området blev indlemmet under navnet Saarland samme år.

Igen efter 1945 kom området under en fransk højkommissær som led i de franske forsøg på at splitte Tyskland op. En folkeafstemning i 1947 gav flertal for et selvstændigt Saarland i økonomisk forbund med Frankrig. Med oprettelsen af Kul- og Stålunionen i 1950 formuleredes planer om at gøre området til sæde for de europæiske institutioner i stil med det amerikanske District of Columbia. Det blev aldrig til noget, fordi det lå for isoleret trafikalt og var omstridt. Den vesttyske Forbundsrepublik vandt med Wirtschaftswunder og optagelsen i NATO stadig stigende legitimitet og fik afholdt en ny folkeafstemning i 1955 der førte til, at Saar 1. januar 1957 blev optaget i Forbundsrepublikken.

Det lille område på grænsen til Rheinland-Pfalz og Trier har fostret flere landskendte politikere, især den tidligere socialdemokrat Oskar Lafontaine, der var ministerpræsident 1985 til 1998 og repræsenterede venstrefløjen i det tyske socialdemokratiske parti SPD, indtil han tabte magtkampen med Gerhard Schröder i 1998 efter at have advaret mod omkostningerne ved genforeningen i 1990. Oskar Lafontaine nedlagde sine poster som minister og partifor-

Med AKK er det en politiker fra den vestlige og katolske del af Tyskland, der kommer til at anslå tonen i det Tyskland som Angela Merkel efterlader.

mand i protest mod regeringens politik i 1999 og forlod socialdemokratiet i 2005, tilsluttede sig det nye parti WASG og kandiderede som spidskandidat for Die Linke, hvor partiet fik 8,7 procent af stemmerne.

Den østtyske leder Erich Honecker bør også nævnes i rækken af saarlandske politikere, da han stammer fra Neunkirchen, hvor han i 1912 blev født som søn af en minearbejder. Faderen var aktiv på den yderste venstrefløj, og det engagement gik i arv til sønnen der blev udlært tagdækker, men aldrig praktiserede sit erhverv. I stedet arbejdede han fuldtid som kommunistisk organisator med et ophold i Moskva i 1930. Efter den nazistiske magtovertagelse i 1933 gik han under jorden, blev arresteret i 1935 og i 1937 dømt til ti års fængsel. Få dage før befrielsen lykkedes

det ham at flygte. 1946 blev han leder af den kommunistiske ungdomsorganisation FDJ - en post han bevarede til 1955. 1958 blev han medlem af politbureauet og havde ansvaret for opførelsen af Berlinmuren i 1961. 1971 partichef og 1976 tillige statschef. 1987 blev han modtaget i Bonn af den vesttyske regering og besøgte herunder Saar. 1989 blev han afsat som indædt stalinist og modstander af Gorbatjov. Død 1994 i Santiagode Chile.

Med Annegret Kramp-Karrenbauer er det en politiker fra den vestlige og katolske del af Tyskland, der kommer til at anslå tonen i det Tyskland, som Angela Merkel efterlader. Hvad det kommer til at betyde for det fransk-tyske forhold og EU, er det dog for tidligt at sige.

○ ○ ○

Er den illiberale bølge endeligt ved at vende?

Af Vibe Termansen

I Visegrad-landene blev euforien over NATO- og EU-medlemskaber akkompagneret af illiberale tendenser. 30 år efter østblokkens første semifrie valg blev afholdt i Polen, er det politiske mål stadig at bevare nationalstaten og redde Europa. Men måske er der forår på vej - i al fald i Slovakiet.

Skal man tro på *World Happiness Report 2019*, har de ikke så meget at grine af i Tjekkiet (nummer 20 på listen), Slovakiet (38), Polen (40) – og da slet ikke i Ungarn (62).

Andre lister underbygger det lidt traurige sindbillede: Ifølge *World Press Freedom Index 2018*, udarbejdet af den internationale NGO Reporters Without Borders, var Slovakiet det bedst placerede af de fire Visegrad-lande med en 27. plads (til trods for det brutale mord i februar 2018 på den undersøgende journalist Ján Kuciak, som vi skal vende tilbage til), Tjekkiet fik en 34. plads, mens det så noget værre ud for Polen (54) samt, igen til sidst, Ungarn (73, efter Malawi og Lesotho, men dog stadig

Det er ikke kun pressefriheden, der er under pres i Centraleuropa. Det er hele staten.

bedre end Ukraine og Rusland).

Det er ikke kun pressefriheden, der er under pres i Centraleuropa. Det er hele staten. Ifølge *Freedom in the World 2019*-kortet rummer EU nu, for første gang, en stat, der kun delvist er fri. Den tvivlsomme ære tilfalder, igen, Viktor Orbáns Ungarn.

Ifølge Transparency Internationals *2018 Corruptions Perceptions Index*, der lister 180 lande efter korruptionsniveau, ligger Ungarn på en 64. plads, mere korrupt end Slovakiet (57), og langt mere korrupt end Tjekkiet (38) og Polen (36). Da indekset blev offentliggjort, udtalte Transparency Internationals forkvinde Delia Ferreira Rubio, at: ”Det er langt mere sandsynligt, at korruption blomstrer i lande, hvor det demokratiske fundament er svagt, og hvor udemokratiske og populistiske politikere kan bruge det til deres fordel.”

Den karakteristik er uvant og for

Vibe Termansen er forfatter og freelance journalist specialiseret i Øst- og Centraleuropa.

mange både i og udenfor disse lande ubehagelig, efter at det i hele perioden siden kommunismens fald i 1989 ellers kun var gået én vej: mod liberalt demokrati og stadig dybere integration med (Vest-)Europa, eksemplificeret med de symboltunge medlemskaber af NATO i 1999 og EU i 2004.

Så hvad skete der?

I Ungarn, det mindst lykkelige land, er svaret helt enkelt: Orbán skete.

Men selvom de fleste iagttagere er enige om, at han er en meget dreven politiker, både indenrigs- og udenrigspolitisk, er det ikke udelukkende hans værk, at Ungarn i dag står, hvor det står som EU's eneste ikke-frie land, der har tvunget et universitet og adskillige NGO'er ud af landet, kører regeringsstøttede hadkampagner mod oppositionen, Jean-Claude Juncker og George Soros, kriminaliserer hjemløshed og via de regeringskontrollerede medier dæmoniserer migranter og LGBT-personer. Som en paria med utallige udeståender med EU, derunder anti-korruptionssenheten OLAV, der undersøger en sag, der involverer Orbáns svigersøn, samt med EU-Kommissionen, der har iværksat Artikel 7-proceduren mod Ungarn. Og hvor Orbáns parti Fidesz er på kanten af at blive smidt ud af EPP, den kristdemokratiske, pro-europæiske gruppe i europaparlamentet, hvor det hidtil har gnubbet sig op ad Angela Merkels CDU og det danske Konservative Folkeparti.

Nej, betingelserne var til stede i Ungarn, Orbán så dem blot før alle andre og forstod imponerende dygtigt at udnytte dem. For nu at tage de vigtigste:

Trianon, den ydmygende fredsaftale,

Det er altså en gennem mange hundrede år nedarvet skepsis mod fremmede imperier,

Orbán i dag udnytter til sit "Ungarn Først"-program.

Ungarn blev tvunget til at underskrive i juni 1920 af Første Verdenskrigs sejrherre, og som med ét slag berøvede Ungarn to tredjedele af sin befolkning og godt to tredjedele af sit territorium. I dag er såret stadig åbent i Ungarn, og landet er fyldt med mindsten og kort, der viser det tidligere ungarske territorium. Orbán holder taler til etniske ungare i udlandet og har sørget for, at de får udstrakte rettigheder i Ungarn, for eksempel stemmeret, hvilket de har kvitteret for ved i over 90 procents tilfælde at stemme på Fidesz.

Så er der frygten for imperier. Efter slaget ved Mohács i 1526 fremsatte habsburgeren Ferdinand 1. af Østrig (der senere blev tyskromersk kejser) krav på Ungarn og Bøhmen, og fik sig en luns i det nordvestlige hjørne. Kort efter blev den centrale og sydlige del af Ungarn indlemmet i Osmanneriget. Da osmannerne efter nederlaget gradvist måtte trække sig udenfor Wiens porte i 1683, blev magttomrummet ikke udfyldt af ungare, men af Habsburg-dynastiet. Indtil 1918 hørte Ungarn under Habsburg-riket, dog fra Ausgleich i 1867 som ligestillet med Østrig.

Derefter fulgte Første Verdenskrig og Trianon, så kom Anden Verdenskrig, hvor Ungarn igen kom på det tabende hold, og derefter det sovjetiske overherredømme indtil kommunismens fald i 1989. Eneste erfaring med

at prøve at ryste Moskva af sig i 1956, endte med flere tusinde dræbte og 200.000 flygtninge.

Det er altså en gennem mange hundrede år nedarvet skepsis mod fremmede imperier, Orbán i dag udnytter til sit ”Ungarn Først”-program. Da ungarene er store netto-modtagere af EU-midler og er meget EU-positive, taler Orbán ikke om at forlade, men om at reformere EU, så nationalstater kommer først, samt om at genkristne Europa. Til det formål har han retorisk opdelt EU, så ”EU”, der uddeler penge, er positivt, mens ”Bruxelles”, der stiller krav og kritiserer Orbán for at stække demokratiet, er negativt.

Endelig er der frygten for flygtninge, der i Fidesz’ retorik er blevet sidestillet med radikale muslimske terrorister. Frygten var ikke særlig udbredt tidligere; de fleste ungare har aldrig set skyggen af en muslim i virkeligheden. Men følelsen af at skulle holde osmannerne fra Ungarns og Europas døre kan stadig vækkes, og er blevet dygtigt udnyttet af Orbán siden flygtningekrisen i 2015.

Budskabet er krystallklart og gentages i det uendelige, også i regeringens engelsk-sprogede pressemeddelelser: Ungarn/Europa er under angreb; gør vi ikke noget nu, vil det være for sent og den kristne civilisation vil være for evigt tabt; den eneste, der kan og vil gøre noget, er Orbán. Samtidig er Ungarn under angreb fra EU, samt fra manden, der er udset som mastermind bag det hele, den jødisk-amerikanske-ungarske finansmand George Soros, der menes at kontrollere beslutningstagerne i ”Bruxelles” og bruge sin enorme formue på at lokke horder af muslimer til Europa og EU.

Betingelserne for Orbáns store succes skal dog ikke udelukkende findes i det store, historiske bakspejl. Den usædvanligt inkompetente tidligere ungarske regering, under ledelse af den socialistiske premierminister Ferenc Gyurcsany, hjalp også til. I en hemmelig, senere lækket, tale i 2006 erklærede Gyurcsany, at hans regering intet duede til, og at de løj ”morgen, middag og aften”. Det stemte desværre kun alt for godt overens med, hvad det ungarske folk selv kunne observere, og politikerleden steg, godt hjulpet på vej af Orbán og de Fidesz-venlige medier.

Ved parlamentsvalget i 2010 vandt Viktor Orbán det to tredjedele flertal, der skal til for at ændre forfatningen. Siden da har han ændret forfatningen syv gange, ligesom valglovene er blevet masseret, civilsamfundsorganisationer forfulgt og medierne underlagt streng statslig kontrol, således at han beholdt sit overvældende flertal ved valgene i 2014 og 2018. Fokus bliver på at holde ikke-eksisterende muslimer ude af landet og bekæmpe ikke-eksisterende trusler fra George Soros og Jean-Claude Juncker, i stedet for at holde regeringen ansvarlig for den enorme korruption, der er kommet Orbáns venner og familie til gode, og for eksempel sammenholde den med det faktum, at 42 procent af Ungarns børnefamilier lever under fattigdomsgrænsen.

I Polen har ambitionen været at genskabe Budapest i Warszawa siden det nationalkonservative Lov- og Retfærdighedsparti (PiS) i efteråret 2015 kunne danne flertalsregering med 37 procent af stemmerne på grund af en høj spærregrænse og stemmespild på venstrefløj. Regeringen er gået be-

slutsomt og kompromisløst til værks, som efter en plan.

Ansatte i statsadministrationen og offentlige virksomheder er blevet udskiftet, langt ned i rækkerne. Uafhængige medier har mistet milliarder af annoncekroner, hvis de var regeringskritiske. Statsmedierne er blevet omdannet til statspropaganda, alt sammen i en helt åben proces, om hvilken kulturministeren for eksempel har udtalt, at mediers formål ikke er at være kritiske, men at videreformidle regeringens nyeste tiltag. Skolernes historiebøger er blevet skrevet om, museumsdirektører udskiftet, hvis de ikke præsenterede den rette lære - det vil sige nationalistisk, poloniafil historie.

Retsvæsenet er blevet angrebet af regeringsstøttede landsdækkende hadekampagner, og gennemgribende ændret, fra forfatningsdomstolen og Højesteret helt ned til lokale domstole og den skole, der videreuddanner jurister til dommere. Regeringen siger, det er en demokratisk forbedring, når de begynder at udpege dommere politisk. Oppositionen, dommerne og EU siger, at regeringens politiske udnævnelser ødelægger retsstatsprincipperne med magtens tredeling og dermed er i konflikt med selve EU's "grundlov", EU-traktaten.

Hvor Orbán først og fremmest er opportunistisk (drevet af spørgsmålet: hvad er bedst for Orbán?), er polske Lov og Retfærdigheds partiformand og landets de facto-leder, Jarosław Kaczyński, efter alt at dømme drevet af ideologi (Hvad er bedst for Polen?). Ifølge hans verdenssyn er Polen en stor og stolt nation, som igen skal være stor og stolt,

Polen er en ø, der befinder sig i et hav af fjender, fortrinsvis Rusland (militært) og EU/Tyskland (værdimæssigt, med dets forestillede multikulti, feministiske, ateistiske, LGBT-venlige, vegetariske og cyklende og frem for alt Polens-fjendtlige verdenssyn), samt interne fjender (altså forrædere), som oppositionen, dommerne, de uafhængige medier, ombudsmanden samt alle andre, der ytrer sig kritisk om regeringens program, kaldet "God forandring".

Retorikken er skarp. Kaczyński har for eksempel kaldt kritikerne for dyr og fra parlamentets talerstol beskyldt dem for at være mordere. I 2015 udtalte han, at migranter medbringer parasitter. For tiden er det LGBT-"ideologien", der er lagt for had. Ovenpå en del afsløringer af katolske præsters sexmisbrug, som regeringen og kirken har forsøgt at dække over, beskyldes homoseksuelle nu, af selvsamme kirke og regering, for seksuelt misbrug af børn samt for at ødelægge familier. En kommune har endda for nylig vedtaget at være "fri for LGBT-ideologi", med stemmerne 18 mod 2. Kaczyński selv har aldrig været gift og bor alene med sin kat.

Lov og Retfærdigheds stemmer for-deler sig mellem en hård kerne af ideologisk, værdikonservativ, katolsk højrefløj, samt en stor gruppe vælgere, der fortrinsvis bor på landet og er fattigere og dårligere uddannet end den gennemsnitlige polak, og som virkelig har kunnet mærke regeringens velfærdspolitik med børnepenge og højere pensioner, oftest uddelt lige op til valg.

Selvom det civile samfund (og oprørstraditionen) er meget stærkere i Polen end i Ungarn, har oppositionen heller

ikke her hidtil kunnet fremvise noget troværdigt alternativ til Lov og Retfærdighed, der, trods skandaler og alvorlige problemer med EU, har ligget relativt konstant i meningsmålingerne siden 2015.

Op til europaparlamentsvalget er stort set alle andre partier dog gået i valgkoalition mod Lov og Retfærdighed. Endelig prøver den karismatiske, grønne, ateistiske og åbent homoseksuelle Robert Biedroń ihærdigt at etablere sit spritnye parti, Wiosna (Forår), som et alternativ for det nye Polen; det Polen, han hævder er træt af det gamle politiske establishment, der har skændtes indædt og bittert lige siden 1970'erne.

I Tjekkiet, det lykkeligste land i regionen, skyldes de svagt opadvendte mundvige måske, at befolkningstallet, som noget enestående i regionen, steg svagt i 2018. I modsætning til for eksempel Polen og Ungarn er der ikke nogen stor tradition i Tjekkiet for at rejse ud og arbejde i vest. Tjekkiet er stadig bygget på det skelet, den kompromisløst ikke-voldelige dissident og senere præsident Václav Havel udstak ved systemskiftet i 1989. Systemet er først og fremmest pragmatisk. Regeringer har bygget på brede koalitioner, og der har været konsensus om ikke at forfalde til de tidligere kommunistiske magthaveres midler. Selvom det tjekkiske demokrati ikke er immunt overfor de illiberale vinde, der blæser i regionen samt i resten af verden, er det det mest liberale i regionen.

Nazistisk propaganda er forbudt, men kommunistpartiet blev hverken forbudt eller tvunget til at reforme-

re sig selv i 1989, og fungerer den dag i dag som parlamentarisk grundlag for rigmanden Andrej Babiš centrumvenstre regering. Babiš selv, der er blevet sammenlignet med en centraleuropæisk, blødere variant af Donald Trump, har baseret sin popularitet og magt på at være ”ny” i politik, og dermed ikke korrupt. Omkring år 2000 skæmmede en række korruptionssager tjekkisk politik, men kampen mod korruptionen endte næsten med at gøre større skade, da den slog alle politikere over én kam og sendte adskillige politikere i varetægtsfængsel, selvom de senere blev frikendt. På den måde diskrediterede politiet og det

temmelig ineffektive retssystem defintivt de småkorrupte etablerede partier og banede dermed vejen for folk som *Babiš*

og den populistiske, nationalistiske, EU-kritiske præsident Miloš Zeman, der på grund af en 10-årig pause fra politik år har kunnet overbevise vælgerne om, at han er ”ny”, det vil sige ”ren” og ”anti-elitær”. Det kan måske undre, eftersom hans kampagne var finansieret af folk, der har tjent deres formuer på det lukrative tjekkiske gældsinddrivelsessystem, og det netop er i de områder med størst gæld, folk oftest stemmer på populistiske og nationalistiske politikere. Bondefangeri anno 2019: Tag fattige folks penge, og brug dem på at få dem til at stemme på en bestemt kandidat. Uomtvisteligt lovligt, uomtvisteligt demokratisk.

Det senest afholdte valg i regionen var præsidentvalget i Slovakiet i marts. Præsidentembedet i Slovakiet er overve-

**Bondefangeri anno 2019:
tag fattige folks penge, og
brug dem på at få dem til at
stemme på en bestemt kandidat.**

jende ceremonielt, men alligevel er det bemærkelsesværdigt, at den EU-venlige, socialliberale menneskerettigheds- og miljøadvokat Zuzana Caputová vandt valget overvældende, til trods for et rigt udvalg af prøvede politikere, der tilbød illiberale, populistiske og nationalistiske pakker i alle afskygninger.

Vendepunktet kom sidste år, den 21. februar 2018, da den undersøgende journalist Ján Kuciak og hans forlovede brutalt blev myrdet. En uge efter mordet blev hans sidste, ikke færdiggjorte, artikel publiceret. Den påviste, at italienske mænd med forbindelse til mafiaen havde bosat sig i Slovakiet, brugt år på at snyde med EU's strukturfonde til regionen samt til at pleje forbindelserne til lederen af det slovakiske statssikkerhedsråd og en tidligere nøgenmodel, der med et usædvanligt karriereskifte var blevet rådgiver for premierminister

Robert Fico (fra det socialdemokratiske Smer-SD). Mordene førte til massive protester, de største siden fløjlsrevolutionen i 1989, over hele Slovakiet samt i Tjekkiet, og kommentarer om, at det som forældrene havde begyndt i 1989, nu skulle fuldføres af næste generation. Ján Kuciak blev født i 1990. Tre uger efter mordet trådte premierminister Robert Fico og hans kabinet tilbage.

Om de nye vinde i Slovakiet, sammen med den ateistiske, grønne, EU-positive homoaktivist Robert Biedroń i Polen og det nye, unge, progressive, liberale parti Momentum i Ungarn er tegn på, at den illiberale trend er ved at vende i regionen og måske på verdensplan, er for tidligt at sige. Men det kan være, det kan rokke ved Slovakiets plads på *World Happiness Report*'en næste år.

○ ○ ○

EU er blevet en føderation af nationalstater

Af **Uffe Østergård** med bidrag om Parlamentet af **Jens-Peter Bonde**

Valget til Europa-Parlamentet kan blive begyndelsen til en mere fælleseuropæisk politisk kultur. Ironisk nok er den udvikling særligt drevet af de nationalistiske kræfter, der ivrigt samarbejder med hinanden over grænserne.

Hvordan vil de højrenationalistiske partier fungere i Europa-Parlamentet set i lyset af erfaringen med de danske modstandere af det europæiske samarbejde? Det ser ud til, at briterne alligevel deltager i valget til EU-parlamentet 26. maj, men kun *pro forma* og formentlig kun for en tid. Hvordan det spænder af, er umuligt at forudsige, selv om det bliver kompliceret at lukke mere eller mindre modvillige britiske parlamentarikere ind i det, som har udviklet til et repræsentativt organ med rigtig magt. Men uanset hvordan det går med briterne i EU, ser det ud til at de to store partiers dominans, det konservative European People's Party (EPP) og socialisternes Socialists and Democrats (S&D)

vil blive brudt, og at højrenationalistiske partier, der vil begrænse EU, vinder valget. Paradoksalt nok er det nu modstanderne af EU, der opererer politisk på tværs af grænserne. Det tydeligste eksempel er den italienske indenrigsminister Matteo Salvini opfordring til de 'gule veste' i Frankrig om at vælte præsident Emmanuel Macron hurtigst muligt. Denne fremgangsmåde har den meget pro-europæiske Macron kun haft fantasi til at besvare med gammeldags midler for omgangen mellem stater ved at hjemkalde den franske ambassadør i Rom. Det er lykkedes den italienske præsident Sergio Mattarella at lappe lidt på krisen mellem landene. Tilbage står dog at det nu er 'anti-europæerne' der driver grænseoverskridende europæisk politik, mens 'pro-europæerne' tænker og handler traditionelt nationalt og mellemstatsligt. Bortset fra de grønne partier, som står til stor fremgang på socialisternes bekostning.

På den baggrund er det helt logisk, at Matteo Salvini bestræber sig på at

Uffe Østergård er professor emeritus ved Copenhagen Business School og forfatter til en lang række af bøger om Europa. Jens-Peter Bonde er forfatter, redaktør, medstifter af Junibevægelsen og fhv. MEP.

Under alle omstændigheder tegner der sig konturer af rigtige politisk ideologiske kampe på europæisk plan, nu blot med nationalisterne som anførere af en reform af samarbejdet.

skabe en 'Europæisk Alliance for Folk og Nationer' forud for valget til Europa-Parlamentet 26. maj 2019. Matteo Salvini inviterede fire partier til møde i Milano 8. april 2019, hans egen Lega (tidligere Lega Nord), De Sanna Finer, Alternative für Deutschland og Dansk Folkeparti. Disse fire partier er i øjeblikket medlemmer af forskellige grupper i parlamentet, men det ser ud til at det er lykkedes dem at skabe én stor højrenational gruppe. Freiheitliche Partei Österreichs, FPÖ, Marine Le Pens franske 'National Samling' (Rassemblement National), Vlaams Belang fra Belgien og Estlands Konservative Folkeparti meddelte 19. april, at de tilslutter sig gruppen. Hvis Viktor Orbáns Fidesz også går med sammen med det polske regeringsparti, Lov og Retfærdighed (PiS) og Geert Wilders' nederlandske Frihedsparti bliver nationalisterne den største gruppe i Parlamentet. Måske bliver de endda støttet af Nigel Farages nye parti Brexit, i hvert fald for en tid. Han har netop annonceret at ville stille op til det britiske spøgelsesvalg 26. maj. Godt nok for at sikre UK's udtræden, men da valgmetoden er proportional, har den trænede politiker mulighed for at vinde over de to store partier, de Konservative og Labour. Det var udsigten til det, der i 2016 fik David Cameron til at udskrive den fatale folkeafstemning om EU. Det nederlag, de konservative frygtede, kan nu på ironisk vis blive en realitet, fordi briterne ikke kan be-

stemme sig og har udskudt afgørelsen om udtræden, foreløbig til 31. oktober, og derfor skal afholde valget til EU-Parlamentet.

Alt dette åbner muligheden for, at magten føres tilbage til nationalstaterne i overensstemmelse med det program for en 'reform af EU', som den ungarske statsminister Viktor Orbán lagde frem i en tale for det ungarske mindretal i Sibiu i Rumænien 29. juli 2018. Usikkerheden om, hvorvidt partierne i den nye alliance skal kaldes højrenationalistiske, nationalkonservative eller højrepopulistiske demonstrerer deres ideologiske forskelle og deres vanskelighed med at enes om andet end nationale paroler og afvisning af immigranter og flygtninge. De er dybt uenige om forholdet til Vladimir Putins Rusland som Salvini, Marine Le Pen og AfD holder af, men som de fleste andre frygter og afskyr. De nationalistiske partier har hidtil aldrig kunnet enes, men chancen for at få rigtig magt kan måske denne gang få dem til at bryde med gamle vaner og gå på kompromis.

Da parlamentet er lovgiver sammen med Kommissionen og Rådet, kan det som minimum give dem mulighed for at kaste grus i EU's maskineri. Men måske vil de gå videre og gøre alvor af deres programmer om at føre magten tilbage til nationalstaterne. Under alle omstændigheder tegner der sig konturer af rigtige politisk ideologiske kampe på europæisk plan, nu blot

med nationalisterne som anførere af en reform af samarbejdet. Det frygter mange iagttagere, men man kan også betragte det som en demokratisering af EU, sådan som Anna Libak gjorde i Berlingske Opinion 12. april 2019. Og dermed på længere sigt begyndelsen til en fælles europæisk politisk kultur, som hidtil ikke har indfundet sig. Tværtimod har samarbejdet, trods de mange store ord, reelt styrket nationalismen i befolkningerne, selv om nationalstaterne har afgivet suverænitet på udvalgte områder. Dette paradoks forstås bedst under overskriften at 'EU er blevet en føderation af nationalstater'. Hidtil har den øgede indflydelse for Europa-Parlamentet ført til faldende valgdeltagelse og stigende afvisning af samarbejdet blandt vælgerne. Det skyldes sandsynligvis den afpolitisering, som de store gruppers dominans har ført med sig. EU-lovgivningen er kvalificeret, men fremtræder som teknokratisk og fjern.

For at forstå reaktionen og afpolitiseringen er det nødvendigt med en kort redegørelse for udviklingen af arbejdet i Parlamentet, der har været præget af en magtdeling mellem de to største grupper – de konservative kristelige demokrater i EPP og socialdemokraterne i S&D. Tilsammen har de to partier haft flertal i Parlamentet siden det første direkte valg i 1979. Ved valget i 2014 gik højrepartierne stærkt frem i antal, men ikke i indflydelse. Marine Le Pens Front National, der i dag hedder Rassemblement National, blev Frankrigs største parti i EU-Parlamentet og Morten Messerschmidt fra Dansk Folkeparti fik 465.758 per-

sonlige stemmer og fire medlemmer for DF. Men som så ofte før formåede nationalisterne ikke at samarbejde, og det lykkedes de andre grupper at holde det yderste højre uden for indflydelse i den samling, der nu går til ende, hvilket skyldes den politiske kultur der har udviklet sig i Parlamentet, siden det blev direkte valgt i 1979.

Der findes i dag et antal politiske 'familier' i Parlamentet som er organiseret i otte grupper. Der skal 25 medlemmer til at danne en politisk gruppe, og de skal komme fra mindst syv forskellige medlemslande. Det første højrenationalistiske parti i Europa-Parlamentet var den neofascistiske italienske sociale bevægelse i 1979, *Movimento Sociale Italiano*. Partiet var alene og kunne derfor ikke danne en gruppe. I 1984 kom flere højrepartier til og de oprettede en gruppe af det italienske MSI, franske Front National og et græsk parti. Gruppen overlevede hele valgperioden, men havde ingen indflydelse. I 1989 dannedes flere forskellige grupper af partier fra den yderste højrefløj. Egentlig ville de have dannet en større gruppe, men italienerne og tyskerne kunne ikke enes om det tysktalende Sydtyrols tilhørsforhold mellem Østrig og Italien. Først i 2007 dannedes gruppen 'Identitet, Tradition og Suverænitet' af italienere, franskmænd, udbrydere fra britiske UKIP, rumænere og det østrigske Frihedsparti. Men den holdt kun sammen et enkelt år. Ved valget i 2014 styrkedes højrepopulisterne som følge af udbredt EU-skepsis efter finanskrisen, krav om kontrol med grænserne og modstand mod immi-

Politiske grupper i EU-Parlamentet 2014-2019

- **EPF** – Det Europæiske Folkepartis Gruppe (Kristelige Demokrater), 215 mandater, en dansker
- **S&D** – Det Progressive Forbund af Socialdemokrater, 189 mandater, tre danskere
- **ECR** – De Europæiske Konservative og Reformister, 74 mandater, tre fra DF, en partiløs
- **ALDE** – Alliancen af Liberale og Demokrater for Europa, 70 mandater, tre danskere
- **GUE/NGL** – Den Europæiske Venstrefløjs fællesgruppe/Nordisk Grønne Venstre, 52 mandater, en dansker
- **De Grønne** – 50 mandater, en dansker
- **EFDD** – Europæisk Frihed og Direkte Demokrati, 46 mandater, ingen danskere
- **ENF** – Nationernes og Frihedens Europa, 39 mandater, ingen danskere
- **Løsgængere**, 16 mandater

gration. Men i stedet for at samle sig i én stor gruppe fordelte nationalisterne sig i tre mindre grupper. Det tillod de to største partier at dele magten, som de plejer. Selv formandskabet deltes mellem de to store med to et halvt år til hver.

EFDD omfattede britiske UKIP og Femstjernebevægelsen fra Italien; ECR bestod af britiske konservative, Dansk Folkeparti, de Sanna Finner og Sverige-demokraterne, mens ENF omfattede Le Pens Rassemblement National, Salvini's Lega og Geert Wilders' Frihedsparti. Orbán's Fidesz forblev medlem af den kristeligt demokratiske gruppe, trods hans stadig kraftigere kritik af EU's flygtningepolitik, autoritære tiltag i Ungarn og hidsige sammenstød med føderalistiske politikere som belgieren Guy Verhofstadt. ENF, Nationernes og Frihedens

Europa, blev oprettet juni 2015 af Marine Le Pen, Geert Wilders fra det nederlandske Frihedsparti og Matteo Salvini fra Lega Nord i Italien sammen med det Østrigske Frihedsparti, belgiske Vlaams Belang, to afhoppere fra UKIP, en afhopper fra AfD i Tyskland i det Blå Parti og to medlemmer fra det polske Ny Højre. Gruppen Europæisk Frihed og Direkte Demokrati (EFDD), som tidligere hed EFD, oprettedes i 2015 af Nigel Farage fra det britiske, euroskeptiske UKIP. Dansk Folkeparti, de Sanna Finner og italienske Lega Nord forlod dog gruppen, men til gengæld lykkedes det Farage at få den italienske Femstjernebevægelse med, sammen med det litauiske parti Lov og Orden, et tjekkisk parti, den lettiske Bondeunion og en enkelt afhopper fra det franske Rassemblement National. Det polske regeringsparti Lov og

Retfærdighed (PiS), Dansk Folkeparti, de Sanna Finner og Sverigedemokraterne er sammen med de britiske konservative med i gruppen Europæiske Konservative og Reformister, ECR.

Spørgsmålet er, hvad der vil ske med højrenationalisterne efter et Brexit, der indebærer, at den konservative gruppe ECR mister de britiske konservative, mens EFDD mister det britiske UKIP. Italienske Lega, franske Rassemblement National og Dansk Folkeparti har mange politikområder til fælles. Ingen af dem kan lide immigranter og flygtninge, ingen af dem kan lide at afgive suverænitet, og de går ind for grænsekontrol. Problemet er, hvordan samarbejdet vil blive opfattet af deres vælgere derhjemme. Det gælder især skandinaverne, der anser de andre som højreekstremister. Men måske er tiderne ved at ændre sig. Dansk Folkepartis nye spidskandidat, Peter Kofoed, har udtalt at han ønsker sig en supergruppe af euroskeptikere. Som vi har set, er den godt på vej, og der arbejdes hårdt bag kulisserne for at gøre den endnu større. Matteo Salvini har forhandlet med PiS i Polen om tilslutning til ENF, hvor han og Rassemblement National er organiseret. Han har også talt med Viktor Orbáns ungarske Fidesz, der er med i den store kristeligt-demokratiske konservative EPP-gruppe. Dens leder Manfred Weber har netop suspenderet Fidesz efter en grov kampagne i Ungarn mod Kommissionens formand Jean-Claude Juncker og finansmanden George Soros. Så måske ender den veltalende Orbán som leder af en stor højrenational gruppe, selv om itali-

enerne, franskmændene og tyskerne er mange flere. En gruppe, der ifølge nogle meningsmålinger, kan blive den største i Parlamentet.

Dansk Folkeparti prøver at berolige sine hjemlige vælgere ved at understrege at det ikke samarbejder med radikale højrefløjspartier, men med respektable regeringsbærende partier. PiS og Rassemblement National kommer dårligt ud af det med hinanden og den ungarske premierminister Viktor Orbán har hidtil foretrukket at blive i EPP, som trods tilbagegang stadig vil være en magtfuld gruppe efter valget. Så let bliver ikke, uanset om briterne er inde eller ude. I den situation kan erfaringen fra den danske Folkebevægelse mod EU i Europa-Parlamentet siden 1979 illustrere valgmulighederne for EU-skeptikere i praktisk politik. Dele af Folkebevægelsen bevægede sig fra total modstand til konstruktiv kritik i kraft af mulighederne og hensynet til deres vælgere. Nogle principryttere fastholdt ganske vist den golde modstand, men andre gik ind i det konkrete lovgivningsarbejde. Man kan forestille sig, at det samme vil ske for de nationalistiske EU-skeptiske partier, når de konfronteres med ansvarets byrde, selv om deres retorik er voldsom.

Fra Forsamling til Parlament

Det europæiske samarbejde var fra begyndelsen med Kul- og Stålionionen i 1951 udstyret med en forsamling bestående af repræsentanter fra de seks nationale parlamenter. Men den havde ingen magt. Europa-Parlamentet tog sit navn i 1962, da der stadig kun var

seks medlemslande i Fællesmarkedet, som det var blevet i 1957. På initiativ af den italienske føderalist Altiero Spinelli blev Europa-Parlamentet valgt direkte fra 1979, men havde stadig ingen indflydelse. Det var først med den Fælleseuropæiske Akt i 1987, at de direkte valgte medlemmer af Parlamentet fik en begyndende indflydelse på lovenes udformning. Parlamentet skulle afgive en 'samstemmende udtalelse' ved udvidelser af EF og ved indgåelse af associeringsaftaler. Det var magtbeføjelser, som Parlamentet kunne bruge til at tilkæmpe sig mere magt.

Fællesakten blev kaldt for 'EF-pakken' i Danmark. Den indførte det fælles Indre Marked med en række nye flertalsafgørelser i traktaterne, hvor der før var krav om enstemmighed. Samtidig holdt man op med at anvende Luxembourg-forligets vetoret i Ministerrådet. Ministerrådet fik samtidig en ny forretningsorden, hvorefter der var automatisk afstemning om lovene i Rådet. De nye stemmeregler flyttede magt fra medlemslandene til Kommissionen og det skulle vise sig at den var nemmere for det direkte valgte Europa-Parlament at påvirke end det havde været for Forsamlingen af delegerede fra de nationale parlamenter. Parlamentet fik nu mulighed for at blive hørt to gange og ret til at fremsætte ændringsforslag. EF fik samtidig ret til at lovgive på en lang række nye borgernære områder som miljø og arbejdsmiljø, sikkerhed og sundhed, social- og arbejdsmarkedspolitik, økonomisk og social samhørighed, forskning og udvikling samt hele det indre marked.

Folkebevægelsen mod EF kom derfor i klemme efter det danske ja i 1987. Det rakte ikke længere at protestere mod EF's indblanding i dansk lovgivning, for lovene blev rent faktisk vedtaget i EF, efter at et flertal i Danmark havde godkendt de nye regler ved en vejledende folkeafstemning 27. februar 1986. Justitsministeriet fandt ud fra en formel juridisk vurdering ikke, at der blev overladt suveræniteten. Medlemslandene skulle nu være enige, hvis de ville afvise et ændringsforslag fra Parlamentet. Love kunne vedtages med kvalificeret flertal i Ministerrådet, men retten til at stille ændringsforslag var en revolution i Parlamentets mulighed for indflydelse. Spørgsmålet var nu, om Folkebevægelsen skulle lægge armene over kors og lade de andre medlemmer bestemme.

Folkebevægelsens fire danske medlemmer kunne rent faktisk blive udslagsgivende i nogle af afstemningerne. I den situation besluttede de at tage del i afstemningerne og deltog også flittigt i det forberedende arbejde i udvalgene og indførte ligefrem stemmepligt. Gruppen tog Parlamentets nye kompetencer meget seriøst, selv om bevægelsen stadig principielt ville ud af EF. Den var valgt til at være imod det danske medlemskab af EF, men tog del i det daglige lovgivningsarbejde og kom til at samarbejde med kolleger fra andre partier og lande. Derved blev bevægelsen efterhånden en del af det system, den var valgt til at være imod. Løsningsen blev at undlade at stemme og i stedet demonstrere sin modstand ved at stemme imod bevillinger på områder, som klart lå uden for EF's kompetence.

Medlemmerne mødes ikke blot i deres fagudvalg, men også i tværpolitiske emnegrupper, såkaldte intergrupper. Det kræver tilslutning fra tre politiske grupper, hvis en intergruppe skal have officiel status. Jens-Peter Bonde tog initiativ til intergruppen 'SOS Demokrati' for medlemmer, der ville af med EU's demokratiske underskud. Det førte til en uformel intergruppe, 'Venner af Hæderlig Bogføring'. Den arrangerede møder med whistleblowerere, der afslørede så mange skandaler, at Santer-Kommissionen måtte trække sig den 15. marts 1999. De menige medlemmer i grupperne gjorde oprør mod deres ledelser, og Kommissionens formand, Jacques Santer, valgte at træde tilbage frivilligt nogle få dage før, han ellers ville være tvunget til at gå. Den skandaløse forvaltning var ikke Santers skyld, men det var hans ansvar, og derfor måtte han gå.

Intergruppen for vedvarende energi i 1994, Eurosun, satte en grøn dagsorden i energipolitikken med satsning på vedvarende energi. Som formand mødtes Bonde regelmæssigt med Parlamentets spanske kristen-demokratiske formand José Maria Gil-Robles og overtalte ham til at gå med i arbejdet. Derved åbnedes for en bred tilslutning i Parlamentet til vedvarende energiprojekter og omstilling til bæredygtig energi. Fremgangsmåden var typisk for Parlamentet, der arbejder gennem personlige relationer imellem medlemmerne. Det kan virke stødende på renlivede skandinaver, men er nødvendigt i en så broget og sprogligt-kulturelt sammensat forsamling.

Et andet eksempel er indsatsen for dyrevelfærd. Birgit Bjørnvig, Ulla

Sandbæk og Bent Hindrup Andersen fra JuniBevægelsen arbejdede i intergruppen for dyrevelfærd sammen med de internationale dyreværnsforeninger. Trods tab af to mandater i 2004 lykkedes det sammen med den konservative Gitte Seeberg at iværksætte en underskriftsindsamling blandt medlemmerne mod lange transporter af dyr. Et forslag er automatisk vedtaget, hvis halvdelen af medlemmerne har skrevet under. Sagen blev således rejst, men støtten til dyrevelfærd kom først senere med socialdemokraten Dan Jørgensen som motor. Han fik flertallet i Parlamentet til at skrive under og tog også initiativ til at samle en million underskrifter blandt borgerne i EU. Kommissionen lovede først at gøre noget, men trak så i land. Parlamentet blev rasende, men kunne intet gøre. Det kan Parlamentet i dag.

Intergrupperne spiller en stor og overset rolle, men Folkebevægelsen udnyttede dem ikke til at få indflydelse i EF, da den hellere ville ud af EF end påvirke lovgivningen. Men efter vælgernes ja ved folkeafstemningen i 1986, måtte modstanderne ifølge Bonde være med til at forhindre, at de danske love med højere normer for sikkerhed og sundhed, miljø og arbejdsmiljø, forbrugerbeskyttelse og sociale forhold blev stemt ned i EF-Parlamentet. Det lagde grunden til den senere splittelse af Folkebevægelsen og skabelsen af JuniBevægelsen i 1992. JuniBevægelsen ville forene tilhængere og modstandere af Danmarks medlemskab i EU, men samtidig deltage helt og fuldt i Parlamentets lovgivningsarbejde. Kritikken af EF's mangel

på demokrati var ikke blevet mindre, men den gik samtidig ind i det konkrete arbejde med lovene. Det kostede støtte, og JuniBevægelsen blev nedlagt efter valget i 2009, mens Enhedslistens tidligere medlem af Folketinget Søren Søndergaard genvandt et mandat til Folkebevægelsen, der fortsat kæmper for at komme ud af EU.

Ved valget i 2019 opstiller Enhedslisten med egen partiliste og indgår i alliancen 'Now the People' sammen med fem andre venstrefløjspartier i Europa. Deres klimapolitik på europæisk plan blev præsenteret i København den 24. april. Flertallet af Enhedslistens vælgere accepterer EU-medlemskabet, og EU-Parlamentet er for dem en vigtig politisk kampplads. Alt tyder derfor på, at de nu vil føre politik i EU. Yderst kritisk, ja, men europæisk. Uffe Elbæks parti Alternativet opstiller for første gang til Europa-Parlamentet og indgår i et samarbejde med andre venstrefløjsgrupper i alliancen Europæisk Forår, som er etableret af den tidligere græske finansminister, Yanis Varoufakis.

Et Mickey Mouse-parlament?

Den britiske premierminister Margaret Thatcher kaldte i firserne Europa-Parlamentet for en Mickey Mouse forsamling. Det var rigtigt dengang. Det var også rigtigt, da den danske EU-kommissær Ritt Bjerregaard ved sin tiltræden i 1994/95 sagde, at Parlamentet ikke var et rigtigt parlament. Hun fik ørerne i maskinen, men hun havde ret. Dengang var Parlamentet en forsamling, der kæmpede indædt for at blive et ansvarligt parlament. Det er

det i dag, hvor Europa-Parlamentet har indflydelse på lovgivningen. Det kan ikke udskrive skatter, men har fået det sidste ord over budgettet, undtagen for landbrugsudgifter. Parlamentet kan ikke sende soldater i krig, men MEP'erne kan bestemme udgifter til militær forskning, forsvar og grænsebevogtning. Forsvaret er med i budgettet for 2019. Magten til de folkevalgte er stadig stærkt begrænset i Traktaterne, men medlemmerne har i praksis tilkæmpet sig en rolle som medlovgiver sammen med Kommissionen og Ministerrådet.

I 2014 besluttede de folkevalgte endda, hvem der skulle være formand for Kommissionen. De afviste et par forslag til kommissærer og var i praksis med til at udpege Kommissionen. At udpege regeringen er den vigtigste funktion i ethvert demokrati og den magt er ved at blive erobret af Unionens Parlament i strid med Traktatens regler. Europa-Parlamentet har medindflydelse på vedtagelse af reglerne om det fælles EU-politi, Europol. Parlamentet har også en stemme, når der diskuteres skattely. Parlamentet har nedsat særlige undersøgelsesudvalg til at opklare svig og skatteunddragelse. Parlamentet har støttet kunstnernes ret til betaling fra de store internetudbydere. I sådanne afstemninger tæller enhver stemme, også de danske. Det var således Parlamentet med den radikale Jens Rohde som ordfører, der sikrede ensartede takster for mobil samtaler i hele EU.

EU-Domstolen

Den 29. maj 2018 foreslog Parlamentet at medlemslandene skal kunne kræve

lige løn for arbejdere fra alle medlemslandene efter det såkaldte udstationsdirektiv. Der blev ikke udvist rettidig omhu, da man åbnede EU for billig arbejdskraft fra de tidligere kommunistiske lande uden samtidig at få regler mod social dumping. Briterne stemte sig ud af EU i 2016, blandt andet i protest mod indvandring og arbejdskraftens frie bevægelighed. De lempelige regler var ikke kun besluttet af folkevalgte og ministre, men af EU-Domstolen i Luxembourg. Dommerne havde gennem talrige domme udvidet traktatens princip om fri bevægelighed for arbejdstagere til også at omfatte næsten alle borgere. Begrebet arbejdskraft blev gradvist udvidet til at omfatte folk, der blot arbejdede i kort tid. Til sidst rakte det med kvarttidsstillinger. Med Genc-dommen fra 2010 ville Domstolen ikke udelukke, at en tyrkisk kvinde, der arbejdede 5 ½ time om ugen som arbejdstager, skulle have fulde sociale rettigheder. En dom havde tidligere givet fulde rettigheder til personer med ti timers ugentligt arbejde. Denne dom udvidede også den fri bevægelighed for arbejdskraft til at omfatte flere tyrkiske borgere, fordi Tyrkiet har en associeringsaftale med EU.

EU-Domstolen behandler også de danske familiesammenføringskrav for flygtninge og immigranter, som holder titusindvis af borgere uden for Danmark. Generaladvokaten har anbefalet Domstolen at dømme den danske lov ulovlig. Domstolen kan derfor meget vel dømme den danske lov som retsstridig, selv om den støttes af et stort flertal i Folketinget. EU-Domstolen

kan på den måde afgøre en uenighed mellem et stort flertal og et lille mindretal i Folketinget. EU-dommerne fortolker traktaterne og dømmer ofte efter, hvad der gavner integrationen mellem medlemslandene uden hensyntagen til Europa-Parlamentet og de nationale parlamenter. Men den britiske folkeafstemning var en mavepuster, der blev fulgt op af andre valg og folkeafstemninger, som var ubehagelige for lederne i Bruxelles. Det gav debat og Kommissionen, Ministerrådet og Europa-Parlamentet blev enige om at skærpe reglerne i udstationsdirektivet. Arbejdere fra andre EU-lande kunne tidligere arbejde efter hjemlandets tariffer de første tre måneder, mens landene får nu mulighed for at kræve værtslandets lønninger overholdt.

I 2018 fik Italien en ny regering af EU-kritikere, Lega og Movimento Cinque Stelle, Femstjernebevægelsen, der afviser eneansvaret for de mange flygtninge, der kommer til Italien. Valget pressede EU-statsministrene til at gennemføre den hidtil mest restriktive lovgivning om flygtninge og indvandrere. Der skal nu ansættes 10.000 fælles grænsebetjente til at bevogte de fælles ydre grænser og etableres lejre, hvor ansøgninger om asyl kan behandles, inden flygtningene får lov til at komme ind. Hensigten er at afvise de økonomiske immigranter og få styr på fordelingen af flygtningene. Det er regeringerne ikke blevet enige om, men eksemplerne viser at regler kan ændres. Det kan ske gennem erfaring, diskussion og valg, der kan føre til nye flertal og nye love. I prak-

sis kan Parlamentet i dag blande sig i næsten alt.

”Den danske model” og EU-Parlamentet

Europa-Parlamentet er ikke kun delt af politiske forskelle. De danske medlemmer arbejder for, at deres udenlandske kolleger i de politiske grupper og i Kommissionen skal forstå danske synspunkter og respektere den danske model for arbejdsmarkedet, som er meget forskellig fra de andre landes. I juni 2018 blev Danmark stemt ned i Ministerrådet i forskellige sociale sager. Et kvalificeret flertal besluttede, at lønmodtagere fra andre lande skal kunne få dansk arbejdsløshedsunderstøttelse betalt af den danske stat efter blot en enkelt måneds ophold i Danmark, mens den danske regel krævede mindst tre måneders arbejde i Danmark. Den ene måned kan suppleres med mindst 11 måneders arbejde derhjemme, fordi der kræves 12 måneders samlet optjening af retten til understøttelse. Men i de fleste lande er de 11 måneder blot et krav om ophold i landet, ikke om arbejde.

I december 2018 gik Europa-Parlamentet så et skridt videre og besluttede, at udlændinge skal kunne arbejde i Danmark i blot en enkelt dag og få ret til at tage understøttelsen ved ledighed med hjem i et halvt år, betalt af danske skatteydere. Det er dog en betingelse, at den ledige forinden har været i arbejde eller a-kasse et år i hjemlandet eller i andre lande i EU. Danmark fik støtte af Tyskland, Malta og Cypern samt de tre Benelux-lande Belgien, Nederlandene og Luxembourg, men

det var altså ikke nok til at blokere for lovændringen. De syv lande råder ikke over et blokerende mindretal.

Der var heller ingen hjælp at hente i Europa-Parlamentet, tværtimod. Derfor skal danske skatteborgere nu til at betale den høje danske understøttelse til personer fra andre EU-lande, hvor lønnen er ringere end vores dagpenge ved ledighed. Det bliver næppe et stort økonomisk problem for Danmark, men det kan blive en stor sag ved valget til Europa-Parlamentet. Danmark skal også fortsætte med at sende børnepenge til for eksempel Bulgarien, hvor de danske børnepenge er højere end den bulgarske mindsteløn. Briterne havde fået tilbudt en indeksering af børnepengene efter leveomkostningerne i de forskellige lande. Men tilbuddet blev trukket tilbage, da briterne stemte nej til fortsat EU-medlemskab. Den danske regering forsøgte at få indekseringen godkendt, men det lykkedes ikke, da Kommissionen ikke ville støtte forslaget. En ny Kommission og et nyt Parlament vil dog kunne skifte standpunkt.

EU-Kommissionen

Kommissionens rolle er uhyre magtfuld. Den beslutter selvstændigt 70 procent af alle love i EU og stiller forslagene til de resterende love. Hvis blot et enkelt land er enig med Kommissionen, kan resten af landene intet stille op. Det kræver nemlig enighed mellem samtlige medlemslande i EU, hvis man skal kunne ændre et lovforslag fra Kommissionen. På den anden side kan Kommissionen ikke se bort fra holdningen i de forskellige med-

FOTO: Europa-Parlamentets formandskonference mødes med verdens statsmænd. Jens-Peter Bonde her i samtale med FN's generalsekretær, Kofi Annan, og Europa-Parlamentets daværende formand, Pat Cox.

Foto: Europa-Parlamentet

lemslande. Landene skal give tilslutning i Ministerrådet til den ønskede lov med et såkaldt kvalificeret flertal på 55 procent af landene. Dette flertal skal samtidig repræsentere 65 procent af EU-landenes samlede befolkning. Det kaldes for et 'dobbelt flertal' og sikrer, at medlemslandene får indflydelse efter deres størrelse. Et blokerende mindretal skal råde over medlemslande med over 35 procent af den samlede EU-befolkning eller 13 af 28 lande, og stadig 13 af 27 efter britisk udtræden. Derfor må enhver Kommission særligt skele til, hvad de største medlemslande mener om kommende

lovforslag. Danmark stemmer i Ministerrådet med godt 5,7 millioner stemmer, mens Tyskland stemmer med godt 82 millioner.

Efter Lissabon-traktaten er det ikke det danske folketing, som bestemmer, hvem der skal være den danske stemme i Kommissionen. Udnævnelsen af Kommissionens medlemmer sker nu ved, at hvert lands statsminister fremsætter 'antydninger' for Kommissionens formand. Formanden bestemmer, hvem der kommer med fra Danmark. Kommissionens formand bestemmer også, hvilken rolle det danske medlem skal have i Kom-

missionen. Skal det være en ligegyldig eller en vigtig post som konkurrencekommissær eller næstformand med ansvar for en gruppe fagkommissærer? Der står ingen steder i traktaterne, atformanden ikke kan være dansk. Lilleputlandet Luxembourg med en halv million indbyggere har hele tre gange haft formandsposten: den liberale Gaston Thorn, kristen-demokraten Jacques Santer og hans partifælle, Jean-Claude Juncker.

Hvorfor er det ikke en selvfølge, at Margrethe Vestager bliver indstillet som den næste danske kommissær? Hun har gjort det enormt godt som konkurrencekommissær og nævnes i fuldt alvor som seriøs kandidat til formand for den næste Kommission af seriøse observatører som *The Economist*. Hun er formentlig den franske præsident Emmanuel Macrons yndlingskandidat og er måske også den tyske kansler Angela Merkels foretrukne. De to står ikke så stærkt, som de har gjort, men indflydelse har de stadig, trods de italienske populisters forsøg på at undergrave Macron. Vestager har ry for at holde på pengene og kunne forklare EU, så vælgerne begejstres. Måske kan hun skaffe flere euroer i de slunkne EU-kasser og opslutning om samarbejdet. Så hun står godt, undtagen blandt de afgørende beslutningstagere i Danmark, Lars Løkke Rasmussen og Mette Frederiksen. De har på hver sin måde klart signaleret, at de foretrækker den dårlige gamle udvælgelsesmetode ud fra hvem, man helst vil af med, ikke hvem, der er bedst kvalificeret. Derfor blev Ritt Bjerregaard kommissær

i sin tid. Metoden er ikke kun dansk, langt fra. Og den garanterer ikke altid inkompetencer. Tænk bare på kommissærerne Finn Gundelach, Henning Christophersen og Connie Hedegaard. Men risikoen er stor. Den realistiske historiker Henning Poulsen anbefalede altid lodtrækning ved stillingsbesættelser ud fra den tanke, at så har de bedste også en chance.

Men sådan er det ikke i politik. Her siger rygterne, at Lars Løkke indstiller sig selv, hvis han taber det kommende danske folketingsvalg. Forudsætningen er ganske vist, at nationalpopulisterne ikke går så meget frem ved valget til Europa-Parlamentet 26. maj, at de kan sætte alt i stå, at Italien ikke går fallit, at Katalonien ikke når at sprænge Spanien i stumper ved valget i april og så videre. Potentielle ulykker står i kø. Men hvis EU-Parlamentet ikke er helt uarbejdsdygtigt efter en sejr for Viktor Orbán, Matteo Salvini, Marine Le Pen, de gule veste, AfD i Tyskland, Sverige-demokraterne og mange flere, er sandsynligheden for Lars Løkke som middelmådig dansk kommissær stor, hvis kommissæren udnævnes som vi plejer.

Alternativet er at stemme om den danske kandidat til Kommissionen. På den måde vil den med flest stemmer have en god chance for at blive udpeget. Og så kan man næppe forestille sig en nyvalgt Kommissionsformand afvise hende, som fik 50 procent af stemmerne i Danmark og foretrække sin egen partifælle, selv om han kun fik 10 procent af stemmerne. Det er også blevet foreslået, at borgerne skal kunne stemme direkte på formanden

for Kommissionen i alle lande som man i USA kan vælge præsident. Det er måske muligt, når vælgerne nogle gange har stemt på den nationale kommissær og har vænnet sig til at tage stilling til europæiske spørgsmål. Om det så er ønskeligt, er en anden sag, der afhænger af, om man ønsker EU som Europas Forenede Stater eller om man foretrækker den franske præsident Charles de Gaulles vision om Fædrelandenes Europa.

I dag vil et direkte valg af formanden for Kommissionen blive et flop. Hvem i Danmark vil gå op i, om formanden hedder Frans Timmermans eller Michel Barnier? De to vil ikke engang kunne få et godt valg i deres egne lande Nederlandene og Frankrig. Den officielle spidskandidat for EPP-gruppen, Manfred Weber fra det bayerske parti CSU, vil kunne få et pænt valg i Bayern, men ikke engang i det øvrige Tyskland. Tiden er (endnu) ikke til en fælles direkte valgt præsident. I august 2018 lod den tyske kansler Angela Merkel forstå, at hun kunne støtte EPP-gruppens formand i Europa-Parlamentet, Manfred Weber, som den næste kommissionsformand. Vandrørerne fortæller dog, at hun foretrækker sin økonomiminister, Peter Altmaier fra CDU, som formand for Kommissionen. Men efter formandskiftet i CDU er det den tidligere delstats-statsminister fra Saarland, Annegret Kramp-Karrenbauer, som vælger den tyske kandidat. Altmaier er stærkt betænkelig ved at give EU for meget magt på bekostning af medlemslandene. Det samme gælder Weber og hans parti CSU. Så det er ret sikkert, at

den næste Kommission bliver endnu mindre aktivistisk end Junckers, der havde som målsætning at begrænse mængden af detaillovgivning.

Formandskonferencen og dansk indflydelse i EU

De danske medlemmer sidder ikke sammen i en dansk gruppe, men er fordelt i forskellige politiske grupper med medlemmer fra mange lande. Bonde har været formand for en politisk gruppe i 17 af sine 29 år i Europa-Parlamentet og har deltaget flittigt i drøftelserne mellem de dengang syv, i dag otte, gruppeformænd der leder Parlamentets virke gennem formandskonferencen. Bonde var modstander af Danmarks medlemskab af EF, men blev alligevel i 1980 valgt som ordfører for EF's budget sammen med den italienske føderalist Altiero Spinelli. De skulle forberede budgettet for 1982 og fik retningslinjer med sparsommelighed vedtaget enstemmigt i budgetudvalget. Bondes EF-modstand hindrede ikke, at der blev lyttet til hans krav om at bremse de permanente udvidelser af de administrative budgetter. Han blev dog fyret som ordfører af gruppeformændene, da han gik til pressen med dokumentation for, at gruppeformændene hævdede rejsegodtgørelser for førsteklases flybilletter for rejser i Parlamentets egne limousiner. De ville gerne have pengene, men kunne ikke lide omtalen. Senere indså gruppeformændene, at de måtte være med til at rydde op. Medlemmerne i Europa-Parlamentet er ikke hinandens modstandere ved valg, fordi alle valg er nationale. Derfor samarbejder de

bedre end medlemmerne i de nationale parlamenter. Danske EU-medlemmer er respekterede og har også indflydelse, selv kritiske danske repræsentanter.

Det er forkert, når mange siger, at et lille land ikke har noget at skulle have sagt. Indflydelsen afhænger af arbejdsindsatsen. Der er dygtige danskere i Kommissionen, Ministerrådet, Europa-Parlamentet, EU-Domstolen, de 3000 arbejdsgrupper under Kommissionen og de 275 arbejdsgrupper i Ministerrådet.

Inden afstemningerne i udvalg og plenum er der forhandlinger. I udvalg og arbejdsgrupper spørges ifølge Jens-Peter Bonde sjældent om, hvor mange borgere deltagerne repræsenterer. Der er aldrig nogen, der har bedt ham tie stille fordi han kom fra et lille land. Gode ideer kan også komme fra de mindste medlemslande. Dygtige repræsentanter kan både tale, overtale og have indflydelse langt over deres lands størrelse. Det er således en dansk generalsekretær for det Europæiske Råd, der tilrettelægger drøftelserne blandt statsministrene. Jeppe Tranholm-Mikkelsen startede som ung embedsmand på den danske EU-ambassade og endte som dansk EU-ambassadør, hvor han vandt EU-kollegernes tillid. Danmark har tidligere haft Niels Ersbøll på posten gennem hele 14 år med en anden dansk embedsmand, Poul Skytte Christoffersen, som sin højre hånd. Hvis vi man møder med kloge og arbejdsomme hoveder, kan man få indflydelse langt ud over, hvad folketallet berettiger til. Det har det lille Luxembourg

demonstreret i rigt mål, men Danmark har heller ikke gjort det dårligt. Det har medierne bare ikke dækket ret godt. Det gælder også i Europa-Parlamentet, hvor danskere kan blive formand for deres politiske gruppe eller blive formand for et vigtigt udvalg. De kan også blive koordinatore eller ordførere for deres grupper, så de skal forhandle lovforslag med kolleger fra de andre politiske grupper. De kan så være med til at bestemme, hvordan alle gruppens medlemmer skal stemme. Indflydelse i Parlamentet fremmes af omgængelighed, flid, snilde og dygtighed. Samt evnen til at tale andet end engelsk og dansk.

Europa-Parlamentet kan stille ændringsforslag til Kommissionens lovforslag, og Parlamentet kan helt forkaste et lovforslag. Det skal dog ske med absolut flertal af Parlamentets medlemmer, ikke blot med et flertal af de afgivne stemmer. Efter Traktaterne er Parlamentets tilslutning til en lov ikke nødvendig, og Parlamentet er ikke formelt ligestillet med Ministerrådet, der skal stemme for de vigtigste EU-love, for at de kan træde i kraft. Praksis er dog helt forskellig fra reglerne. Hvor Kommissionen ikke selv beslutter lovene, vedtages de nu i forhandlinger mellem repræsentanter for de tre institutioner, Kommissionen, Ministerrådet og Europa-Parlamentet, de såkaldte triloger.

Ved det første direkte valg den 7. juni 1979 fik Danmark 16 af 410 pladser i Parlamentet. Jens-Peter Bonde blev valgt som det sidste af Folkebevægelsens fire mandater ved at sprænge rækkefølgen, opstillet som nummer

Man fristes til at bruge den gamle kliché og sige, at der er tale om et skæbnevalg.

ti, men valgt som nummer fire. I 2019 skal Danmark vælge 13 af 751 eller 14 af 705 repræsentanter, hvis Storbritannien forinden er trådt ud. Det er ikke mange. Men det er faktisk nok til at gøre en forskel, hvis partierne samarbejder og kommer med deres bedste folk. De danske medlemmer burde holde et fællesmøde efter hvert valg for at sikre, at der er danskere, som medlemmer eller suppleanter i alle udvalg. Den danske EU-ambassade bør sikre, at der altid er en kvalificeret fagmedarbejder til stede i udvalgmøderne for at følge med og forsyne de danske medlemmer med seneste nyt fra Ministerrådet og folketingsflertallets ønsker til indholdet. De danske medlemmer bør også forsynes med assistenter betalt af Folketinget på samme måde som i Tyskland. Der spildes mange muligheder for dansk indflydelse ved et alt for ringe samarbejde mellem Folketinget, regeringen og de danske medlemmer af Europa-Parlamentet.

EU-Parlamentet efter valget

Uanset hvordan det går med briterne, vil den gamle akse mellem Frankrig og Tyskland blive svækket. Macron gambler på, at Le Pens modstanderparti og de gule veste vil tage stemmer fra hinanden, så hans bevægelse En Marche kan få et bedre resultat, end deres andel af vælgerne berettiger. Går de ind i den liberale ALDE-gruppe, bliver denne større og kan bryde det gamle monopol af konservative kristelige demokrater og socialister, eventuelt i samarbejde med en styrket gruppe af grønne. Vigtigst er dog de EU-skeptiske nationalistes resultat og i hvilket omfang, de er i stand til at samarbejde. Man fristes til at bruge den gamle kliché og sige, at der er tale om et skæbnevalg. Dem er der ganske vist i skrivende stund mange af på nationalt plan. Det særlige er, at valget til Europa-Parlamentet, takket være nationalisterne, er ved at blive et egentligt europæisk valg på tværs af grænser og nationale politiske kulturer og sprog. Hvem skulle have forudset det for blot få år siden?

○ ○ ○

Komintern: Sovjetunionens hemmelige våben

Af **Mette Skak**

Komintern arbejdede aktivt for at undergrave og destabilisere de øvrige europæiske lande. Gruppen blev nedlagt i 1943 – men dens tankegods og arbejdsmetoder lever videre i Rusland i dag.

For godt hundrede år siden – 2. marts 1919 – mødtes en skare revolutionære socialister i Kreml for på Vladimir Lenins forlangende at grundlægge den såkaldte Tredje Internationale, bedre kendt som Komintern. Ganske vist var revolutionen forinden slået fejl i Tyskland, men den nys overståede Første Verdenskrig havde styrtet hele tre imperier i grus til fordel for et nyt Sovjetrusland og en serie europæiske småstater. Lenin tænkte, at der måtte smedes revolution i Tyskland nu, mens jernet var varmt. Overordnet var det hans mål at gøre den nye organisation til ”verdensrevolutionens generalstab” (hvilket også er titlen på den glimrende bog herom af Niels

Erik Rosenfeldt fra 2011). Den tyske delegerede Hugo Eberlein var loven, men Lenin lovede de tilstedeværende kammerater, at de snart ville opleve ”en verdensføderation af sovjetter” (det vil sige ’råd’ – Lenins spin for at skjule partidiktaturet). Kort efter blev Ungarn vitterlig til en bolsjevisk rådsrepublik, så fulgte Bayern. Men begge steder blev de rullet tilbage i løbet af 1919. Det animerede Lenin til året efter at bolsjevisere Komintern gennem de berygtede 21 optagelsesbetingelser, der gjorde alle Kominterns medlemspartier til simple sektioner af hans eget parti, formelt kaldet sektioner af Komintern, såsom Danmarks Kommunistiske Parti (DKP). Sektionerne blev pålagt at have hemmelige cellestrukturer, jævnlige foretagelse udrensninger, og de havde at rette ind, når Kominterns eksekutivkomite, kendt som EKKI, udstedte direktiver. EKKI var kun den nominelle ledelse, i praksis udgik ordrene fra Lenin og

Mette Skak er lektor ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Hun har adskillige gange besøgt Rusland som led i sin forskning og er forfatter til utallige artikler og flere bøger.

Ergo var Komintern allerede i 1920 et Kreml-styret verdensomspændende og professionelt undergravende foretagende - en art Blekingegadebande, blot i meget stor skala. Parallelt med, at Lenin radikaliserede sit hjemlands politiske kultur ved at gøre partiet til en religiøs autoritet, radikaliserede han alverdens kommunistpartier ved at tvinge dem ind i lydighed over for det sovjetiske moderparti.

hans håndlinger i Komintern, bolsjevikken Zinovjev, Kominterns første officielle lederskikkelse.

Ergo var Komintern allerede i 1920 et Kreml-styret verdensomspændende og professionelt undergravende foretagende – en art Blekingegadebande, blot i meget stor skala. Parallelt med, at Lenin radikaliserede sit hjemlands politiske kultur ved at gøre partiet til en religiøs autoritet, radikaliserede han alverdens kommunistpartier ved at tvinge dem ind i lydighed over for det sovjetiske moderparti. Lenins arvtager Josef Stalin gav denne revolution i strategisk kultur en tand mere gennem den berygtede prøvestensdoktrin fra 1927. Den gjorde ”forsvaret af Sovjetunionen” som alle arbejdende befolkningers fædreland til ”kendetegnet på en sand revolutionær og internationalist”, (som Stalin skrev i *Sotjienia* i 1949.) Komintern-kulturen forpligtede således alverdens kommunister til principielt - og på forlangende konkret - at gøre sig til agenter for Sovjetunionen - det vil sige Stalin - og eventuelt svigte deres eget fædreland. Jeg ved fra min egen politiske ungdom, at hjemlige DKP’ere, der endte som maoister, var skolede i prøvestensdoktrinen. Den var ifølge Robert A. Jones også et vigtigt disciplineringsredskab over for de ”folkede-

mokratier”, der opstod i Østeuropa efter krigen. Via frigivne sovjetiske arkivalier ved vi i dag, at Komintern rådede over et bruttoapparat på små 16.000 personer; at man fra sovjetisk side helt frem til ophøret af Den kolde

Krig støttede alverdens kommunistpartier med klækkelige pengeoverførsler, samt at organisationen blev brugt af den sovjetiske militære og politiske udlandsspionage til at udføre diverse hemmelige missioner.

En af de få sikkerhedspolitiske eksperter, der indså Komintern-mentalitetens strategisk kulturelle langtids-effekt på Sovjetunionen selv samt alle sektionerne, var den amerikanske diplomat og sovjetolog George Kennan. Derfor er hans analyse af logikken i sovjetisk udenrigs- og sikkerhedspolitik i *Long Telegram* fra 1946 et nøgledokument. Her gjorde han det klart, at Vesten stod over for dels en synlig, officiel sovjetisk udenrigspolitik med et traditionelt diplomatisk korps, dels over for et nok så vigtigt ”unofficial layer”, svarende til kommunisternes mere fordækte politiske arbejde til Sovjetunionens fordel. Kominterns hovedkvarter lå i Moskva på Mokhovajagaden 6 (Vozdvizjenka 1). Den amerikanske Stalinbiograf Stephen Kotkin beretter, hvordan det sovjetiske hemmelige politi oppe på den lukkede øverste femteetage uforstyrret beflittede sig med hemmelige pengeoverførsler og forfalskninger af pas – undertiden på ordre fra Kominterns egen hemmelige instans kaldet OMS.

De udenlandske fastansatte og delegerede var permanent indkvarteret på Hotel Lux, som det hemmelige politi ligeledes bevogtede. Hotel Lux blev berygtet som hjemsted for utallige natlige arrestationer, da Stalins terror satte ind i 1930'erne – som hovedregel mod indbildte trotskister, spioner og deslige.

Tyskland i fokus

Som sagt gjaldt det for Lenin om at få den russiske revolution til at forplante sig til Tyskland og herfra til resten af verden. Allerede i 1921 fiskede Zinovjev, sammen med bolsjevikken Bukharin, i rørte vande og fik det tyske kommunistparti til at kaste sig ud i en opstand, der førte til henved 4.000 fængselsdomme og et katastrofalt fald i partiets medlemstal til fordel for socialdemokraterne. To år senere, i 1923 – det år, hvor Hitler slog til med sit berygtede, men fejlslagne ølstuekup – var den gal igen med en lige så fejlslagen tysk revolution iværksat af Komintern. Førnævnte Kotkin gør den tyske kommunistiske partiformand Brandler medansvarlig for miseren, for han overdrev i den grad, hvor mange mand, der var under våben. Det sovjetiske hemmelige politi havde i forvejen ifølge GRU-eksperten Robert Pringle, ladet sine egne spetsnaz-specialstyrker træne tyske kommunister, ligesom der gik en pengesum på knap 450.000 dollars og store mængder våben vestpå. Kotkin mistænker dog nogle Komintern-agenter for at have stukket pengene til våbenopkøb i egne lommer. Hvorom alting er, viste det sig, at de tyske arbejdere hovedsa-

gelig stod på socialdemokratiets side, ligesom det socialdemokratiske parti var velforberedt på kommunisternes kupforsøg. Som beskrevet af Kotkin holdt alle Komintern-cheferne sig oppe natten mellem 22. og 23. oktober 1923 på kaffe, smøger og en varm linje til den da lamme Lenin, der fra sit sygeleje i Gorkij lige så ivrigt afventede meddelelsen om revolutionens udbrud og sejr. Men meddelelsen udeblev, og som timerne gik, bredte der sig en slukøret stemning, der slog over i raseri over de tyske kammerater. En separat og lige så forfejlet kommunistisk opstand fandt sted i Hamborg med 90 omkomne og hundredvis af sårede som resultat.

Russiske historikere mener, at Kominterns uhørte indblanding i indre tyske anliggender gjorde det klart, at Sovjetunionen udgjorde en sikkerhedspolitisk trussel. Episoden fik den demokratiske Weimarrepublik til at søge beskyttelse ved at blive optaget i Folkeforbundet. Ofte spændte Komintern ben for sig selv og for Sovjetunionen til trods for de umådelige ressourcer og det ideologiske engagement, som organisationen og dens sovjetiske principal kunne trække på. I og med, at Trotskij var med til at støbe kuglerne til den tyske fiasko, blev den et søm i såvel hans som Zinovjevs og Bukharins ligkiste, da Stalin senere gjorde op med disse rivaler. Stalin foragtede Komintern, som han under 1930'ernes terror fordømte som ”en spionrede”, men han brugte megen tid på organisationen og både brugte og misbrugte den, som fastholdt af Rosenfeldt i førnævnte værk. Stalin var ansvarlig for et lige så eklatant fejlgreb i form af støtten til den nationali-

stiske Chiang Kai-Shek i Kina. Sidstnævnte udnyttede i 1927 våbenhjælpen til et blodigt opgør med Kinas kommunister, der måtte flygte ud i Kinas afkroge. I 1928 gennemtvang Stalin en absurd sekterisk partilinje på Kominterns Sjette Kongres. Denne erklærede socialdemokrater for 'socialfascister' og umuliggjorde dermed en effektiv kamp mod den mere og mere blodtørstige nazisme og den øvrige indiskutable fascisme på den tid.

Danskere i Kominterns tjeneste

Der var faktisk enkelte danskere, der havde høje poster i Komintern-hierarkiet, og endnu flere, der gjorde tjeneste længere nede som Komintern-agenter for den sovjetiske principal. Takket være et nyetableret samarbejde mellem danske og russiske historikere er der udkommet en kildesamling på russisk af Jesper Jørgensen med flere med titlen *Datskie kadry Moskvyy v stalinskoe vremja*. Hele 606 danskere optræder med personsager i Komintern-arkivet, heriblandt visse ledende socialdemokrater, borgerlige ministre, forfattere samt atomfysikeren Niels Bohr, der dog ikke var Komintern-agent. Bogens materiale angår 80 andre personer af kommunistisk overbevisning. En af de mest interessante kom "lige fra Svendborg aw"; det er Georg Laursen Moltke, der som nyudlært maler gik på valsen i Tyskland og Schweiz, hvor han i forbindelse med Zimmer-wald-konferencen i 1915 mødte Lenin. Han nød Lenins tillid som kurér rundt omkring i det krigshærgede Europa og havde fra 1919 til 1925 en nøglerolle i det hjemlige DKP,

for eksempel som sektionens delegerede i Komintern. I 1925 fik han orlov af DKP, hvorefter han trådte ind den sovjetiske udlandsspionage og blev betroet "særlige illegale og konspirative opgaver" i Tyskland. Her blev han arresteret 25. marts 1926 og dømt for spionage med videre, men siden udvekslet i en tysk fangeudveksling med Sovjetunionen. Han blev sovjetisk statsborger i 1927 og undgik, som påpeget af historikeren Julie Birkedal, påfaldende nok at blive offer for Stalins terror.

Helt frem til 1939 fortsatte Moltke sit virke som en sovjetisk spion, idet han end ikke i sine egne vidnesbyrd til brug for Komintern-apparatet gik ind på, hvilke konkrete opgaver, han blev betroet. Man kan kun gisne om det, og Birkedal lufter muligheden af, at han samarbejdede med Stalins mesterspion Richard Sorge i Kina. Hun noterer, at Moltke i 1935 modtog en udmærkelse som "ærestjekist". Fra 1939 gjorde Moltke karriere i Kominterns magtfulde kadreafdeling, og man kan se af arkivalierne, at selv inden for den inderkreds var han en ener. I 1941 fik han en skideballe for at have brudt reglerne for at "maskere belysningen". I Moltkes såkaldte *karakteristika* (generalieblad) fra 1944 udtrykkes kritik af hans mangel på skoling og indsigt i danske forhold, og han tillægges ligefrem ringe arbejdssevne. Kadreafdelingen behandlede personfølsomme oplysninger, og da Moltke havde Norge, hele Skandinavien og Baltikum som ansvarsområde, anser Birkedal ham for at kende til Arne Munch-Petersens skæbne, efter at han i 1937 blev arresteret.

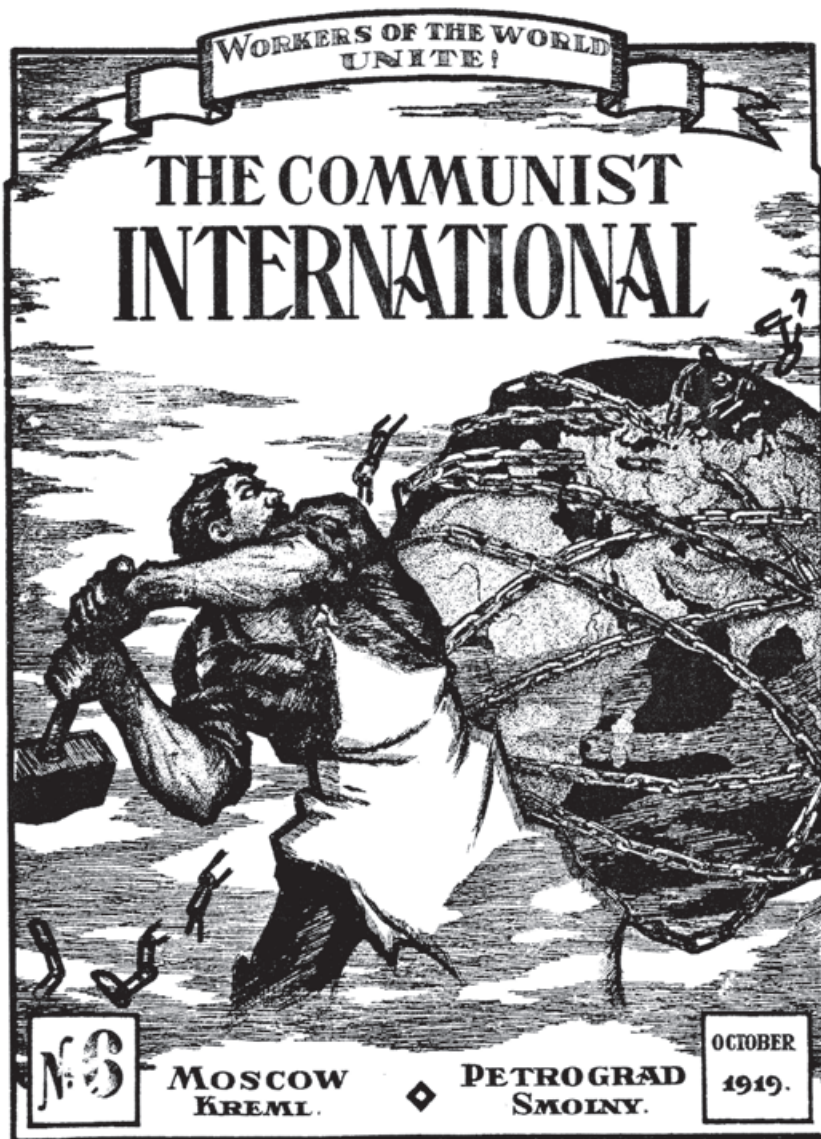

FOTO: Forsiden af udgivelse 6 fra den engelske version af The Communist International, publiceret oktober 1919.

Comintern [Public domain]

ret som ”trotskist”. Moltke selv blev arresteret i 1949, hvor Stalins lunte stadig var kort, idet Birkedal nævner gamle ”vidnesbyrd” fra 1933 om, at han var i fremmed sold. Han fik en dom på 5 års forvisning til Kasakhstan, der imidlertid blev omstødt i 1951, mens Stalin var i live. Allerede et halvt år efter Stalins død, bad han den nye leder Khrusjtjov om æresoprejsning for dette justitsmord ifølge Moltkes eget bønsskrift, der ligefrem var henlagt i en *osobaja papka*. Han levede som pensionist i Moskva til sin død i 1977.

Søfyrbøderen Richard Jensen, der i 1939 sad i Københavns Byråd, var en anden af Kominterns håndgængene mænd. Rosenfeldt omtaler ham som en af de såkaldte M-mænd med ansvar for militærarbejdet, hvorfor han antagelig var involveret i den operative forberedelse af den tyske revolutionsfiasko i 1923. Endnu mere opsigtsvækkende er hans samarbejde med en af de hårde nysere i det senere DDR, Ernst Wollweber, i dennes berygtede Wollwebernamde. Det var denne bande, der blandt meget andet sænkede to spanske trawlere i Frederikshavn i 1938 som sabotage mod Spaniens fascistiske diktator Francisco Franco. Hændelsen er beskrevet i krimijournalistisk form i et firebindsværk af journalisten og forfatteren Erik Nørgaard, der også kommer ind på bandens - ganske vist i sidste sekund forpurrede - plan om at sænke det polske passagerskib Batory. I givet fald ville det have været en terrorhandling i klasse med ”Estonia”s forlis i tab af menneskeliv. Arkivalierne om Jensen viser, at han i 1939

var kurer for en overførsel af 1.000 dollars på foranledning af Sukharev, chefen for efterfølgeren til OMS fra 1936, den lige så hemmelige Forbindelsestjeneste, via Moskvas lufthavn. Nok så sigende er den harmdirrende henvendelse i juni 1940 fra chefen for Kominterns kadreafdeling Guljaev til Kominterns daværende generalsekretær, bulgareren Georgi Dimitrov. Heri forlanger Guljaev af Dimitrov, at DKP - læs: Aksel Larsen, der ikke brød sig om søfyrbøderen, hans slæng og deres metoder - begrundet, hvorfor man følte sig berettiget til at ekskludere Richard Jensen ”i betragtning af dennes hidtidige virke”. Jørgensen med flere vidner om de gnidninger, det gav, når danske kommunister med store egoer, som bemeldte Jensen, kunne bringe Moskva i affekt, når det vitterlig var Moskva og ikke DKP-hovedkvarteret i Dronningens Tværgade, som den pågældende var underlagt.

Et mindretal af Kominterns kadrer var kvinder. Jørgensen og hans medforfatteres udvalg af arkivalier herom angår Alvilda Larsen, Kamilla Zimmermann, Agnes Seligman, Rakel Hansen, Grethe Jensen, Marie Rasmussen, Ellen Schou, Elna Hiort-Lorenzen, Ditte Andersen-Nexø og Inger Gamburg samt Ety Hiort-Lorenzen. Sidstnævnte var svigerinde til Arne Munch-Petersen, som var gift med Elna Hiort-Lorenzen. Ettys virkelige navn var dog Else Bang. Hendes sirligt udfyldte svar på OMS-spørgeskemaet viser, at hun blev OMS-kurer ligesom Arne Munch-Petersen selv. På det altafgørende spørgsmål 39 - ”Er du blevet gjort bekendt med Lenin-sko-

lens konspirative regler” - svarede hun ”Ja” og tilføjede, at både ”C.K.” (=Centralkomiteen) og fem partikammerater havde sagt god for hende. I den obligatoriske selvbiografi bekendte hun, at hun som ung i Danmark var optaget af seksualoplysning i socialdemokratisk regi, men at hun i efteråret 1931 ”forkastede denne borgerlige bevægelse”. I 1934 var hun på hemmelig mission til Paris og Shanghai med transit i henholdsvis Berlin og Vladivostok. Når hun blev kontaktet, ville hun blive spurgt: ”*Kommen Sie von Kopenhagen?*” hvortil hendes instruks var at svare: ”*Ja, ich komme direkt von zu Hause*”. Tysk var hendes og hele Kominterns arbejdssprog ud over russisk. Det understreger organisationens tyske strategiske slagside.

Komintern blev ”gramsciansk” – og siden ”nedlagt”

Med Hitlers magtovertagelse i 1933 blev det tydeligt, hvor katastrofal Komintern-kampen mod den angivelige ”socialfascisme” var. Førnævnte Dimitrov fik Stalin overtalt til at anlægge en ny ”gramsciansk” kurs, der gennem sloganet *folkefronter* skulle skjule partiets hegemoni. Eller som den senere DDR-leder Walther Ulbricht udtrykte det i 1945 på vej hjem fra Moskva til Berlin: ”*Es muss demokratisch aussehen, aber wir müssen alles in der Hand haben*”. Med andre ord blev målsætningen om verdensrevolutionen, det vil sige bolsjeviseringen af omverdenen underordnet det akutte behov for af al magt og gennem bredt politisk samarbejde at bekæmpe fascismen. Komintern gjorde det fra 1935 legitimt

for kommunister at indgå i koalitioner med socialdemokrater og borgerlige som det skete i Frankrig fra 1936 til 1938 under Léon Blum. Når jeg kalder den nye kurs for gramsciansk, skyldes det, at Gramsci mere subtile tanker om kapitalismens hegemoni som noget, der ikke hvilede på rå magt, men konsensus eller ”blød magt”, muligvis påvirkede Dimitrov og Stalin som alternativ til den væbnede vej til magten. I 1922 og 1923 sad Gramsci i Kominterns præsidium, og nok dummede han sig under de indre bolsjevikiske magtkampe efter Lenins død, men hans analyse af fascismen var skarp. Derfor kritiserede han Kominterns sekteriske kurs i årene 1928-33. Man aner i Dimitrovs egne dagbøger, at han tog Gramsci-fløjens politiske dømmekraft alvorligt.

Paradokset er, at det var i tiden med den nye pragmatiske kurs i Komintern, at Stalins terror lammede organisationen – muligvis fordi Trotskij fra sidelinjen kritiserede sekterismen. Terroren er et særskilt mørkt kapitel i Kominterns historie og beskrives af William Chase i bogen *Enemy at the Gates* fra 2001. At slå til mod Trotskij og hans angivelige håndlangere var jo high politics for den paranoide Stalin. Men ellers indså han behovet for at rumme nationale særpræg og gav køb på noget af det skematiske i Komintern-direktiverne til sektionerne. Bedst som der var ved at falde ro på, kastede Stalins videre sikkerhedspolitiske spilfægtier Komintern ud på endnu et sekterisk vildspor i årene 1939-1941. Da underlagde Stalin sig den geopolitiske pagt med selvste

Hitler. Nu var parolen, at Anden Verdenskrig var en ret ligegyldig inter-imperialistisk krig, og Stalin erklærede folkefrontslinjen for passé. Det var en svær kamel at sluge selv for danske stalinister, viser arkivalierne. Som kommentar til Polens skæbne sagde Stalin til Dimitrov ifølge dennes dagbog for 7. september 1939: "Ville der være noget forgjort i – som en følge af Polens undergang - at udbrede socialismen til nye territorier og folkeslag?" Udtalelsen foregriber den politik, Stalin førte, efterhånden som sejren over Hitler kom til syne fra 1943 og frem. Den modbeviser, at Stalin havde lagt verdensrevolutionen på hylden, idet han ligesom Lenin anså verdenskrige for revolutionære situationer.

Noget af det mest obskure ved Komintern er organisationens formelle nedlæggelse i maj 1943. Nogle tror, at Stalin for alvor ville gøre det af med Komintern for med denne gestus at presse englænderne og amerikanerne til at åbne "den anden front" i krigen mod Nazityskland. Men hen over verdenskrigen gennemgik Komintern-apparatet blot en forvandling, idet man nu arbejdede med skoling af krigsfanger i en instans, der blev lagt om til Nationalkomitee Freies Deutschland med førnævnte Ulbricht i en nøglerolle; Den tidligere Forbindelsesafdeling blev omdøbt til Første Afdeling og underlagt Ivan Morozov fra det sovjetiske hemmelige politi. Efter Kominterns nedlæggelse blev denne instans omdøbt til NII-100, stadig med Morozov som chef. Via de britiske afkodningsarkivalier ISCOT kan man i detaljer følge den fortsatte

trafik af instrukser fra Moskva-centret til for eksempel Veclav, det vil sige Polens senere leder Gomulka; ordrer angående nedkastninger af våben og pengetransporter per kurér. Kilden i Jørgensens bog dokumenterer, at den danske kontroversielle kommunist Martin Nielsen under sit Moskva-ophold i maj 1945 var ansat i NII-100. Den ovenfor omtalte svendborgenser Moltke stod under hele krigen for Kominterns overopsyn med de skandinaviske og baltiske partier samt propaganda på dansk fra Radio Moskva under speakernavnet "Peter Hansen", som omtalt af Rosenfeldt i *Verdensrevolutionens generalstab*. Efter Kominterns nedlæggelse kom hans arbejdsplads til at hedde NII-205 og var i lighed med selve NII-100 langt mere end ren og skær agitprop. Det fremgår af det unikke kildemateriale om NII-205 fra 2. februar 1945, der gengiver "Konspirationens regelsæt" inden for dette foretagende, som findes i Jørgensens samling om forfatteren Martin Andersen Nexøs datter Ditte, der da blev ansat i NII-205. Det fremgår, at hun skulle sikkerhedsgodkendes af det sovjetiske hemmelige politi forinden.

Det vigtigste vidnesbyrd om, at Komintern fortsatte sine aktiviteter bag kulisserne, er den partilinje, som Stalin anlagde på organisationens vegne. Han begyndte med Hitlers angreb på Sovjetunionen 22. juni 1941 og helt frem til 1947 nemlig at oprette "nationale fronter", som beskrevet af den amerikanske historiker Eduard Mark i en grundig analyse fra 2001. Altså et tilbageskridt til den "gramscianske" folkefrontsparole, der gik ud på at sløre

kommunisternes styring ved at få dem til tilsyneladende at skifte til rent parlamentariske metoder. Ganske sigende arbejdede DKP i sommeren 1945 på at fusionere til et ”enhedsparti” med Socialdemokratiet, akkurat som det skete i diktaturstaten DDR. Derfor skal man ikke bedømme Kominterns succes eller fiasko på organisationens evne til at gennemføre den væbnede verdensrevolution, men på dens evne til at sadle om til den anderledes udsppekulerede ”gramscianske” opskrift på at erobre magten. De britiske Komintern-forskere McDermott og Agnew vurderer således, at Kominterns antifascisme fra 1935 til september 1939 og igen fra sommeren 1941 hjalp Stalin til en formidabel politisk sejr i form af sovjetiseringen af hele Øst- og Centraleuropa samt Kina, Nordkorea og Nordvietnam i efterkrigstiden.

Personsammenfaldet mellem hvem iblandt Komintern-kadrerne, der var så heldige ikke at omkomme under terrorbølgen i 1930’erne og så hvem, der vendte hjem til deres hjemland efter krigen for dér at opbygge ”folkedemokratiene”, taler for sig selv. De afgørende aktører på kommunistisk side viste sig typisk at være ’alte Kamera-den’, der på Kominterns Leninskole havde modtaget politisk og konspirativ sovjetisk skoling, hvad enten vi taler om Dimitrov, Ulbricht eller den ledende kvindelige rumænske kommunist Ana Pauker. Selv om det ikke i Danmark kom til en DKP-magtover-

tagelse, havde Kennan virkelig fat i noget i sit Long Telegram fra 1946. Det skildrede korrekt kommunismen som en trussel mod de liberale demokratiers og den borgerlige retsstats *politiske sikkerhed* - ikke så meget den militære sikkerhed - i kraft af viljen til i valget af metoder at flyve under radaren og blot benægte. Således førte Mogens Fog og Børge Houmann dialog om man skulle indsukre proletarietets diktatur eller ej, som omtalt af Rosenfeldt og Morten Møller i biografierne om dem begge.

Nu vil læseren måske indvende: ”Nok om det! Sovjetunionen er for længst nedlagt, og Putins Rusland er alt andet end revolutionært, men dybt konservativt.” Ganske rigtigt, men der er alligevel ligheder mellem den sovjetiske hæmningsløse, dobbeltbundede udenrigspolitik og så fraværet af kræsenhed i den nutidige russiske udenrigspolitik. Man kunne sagtens spinde en ende over temaet ”alte sowjetische KGB-Kameraden” og hvem, der i nutiden tegner den sikkerhedspolitiske og økonomiske styring af Rusland. Kreml har stadig kikkerten rettet mod Tyskland for eksempel energipolitisk, og overordnet forekommer det, at man stadig anser fjenden for at være den borgerlige retsstat og det dertil svarende liberale politiske demokrati.

Al-Qaeda og Islamisk Stat er ikke besejrede

Af Mona Kanwal Sheikh

Krigen mod terror er ikke slut, selv om Osama bin Laden er død og Islamisk Stats territorium i Syrien og Irak generobret. Den globale terrortrussel minder om lokale konfliktmønstre under den Kolde Krig, så som forebyggende tiltag bør vi tage i lære af historien.

Den 11. september 2001 kom bag på de fleste. De tragiske begivenheder pegede på en skrøbelighed i de liberale demokratier, som den amerikanske politolog Francis Fukuyama havde udråbt som den sejrende part efter Berlinmurens fald. Det, han ved en forelæsning ved Chicago Universitet havde benævnt som ”the end of history”, måtte aflyses, selvom ideen meget hurtigt havde vundet genklang både bredt blandt fagdisciplinen international politikens udøvere og vestlige landes politikere.

Nu, 30 år efter, fremstår det klart, at den frie verdens sejr for alvor må

udskydes på ubekendt tid. En del af forklaringen er den form, som den globale terrorisme og krigen mod jihadistisk terror antager i anno 2019 - en konflikt, der indleder sit attende år. Ikke nok med, at vesten er konfronteret med en trusselstype, der genstridigt bliver ved med at poppe op i nye

Vi står som en part i et uheldigt sikkerhedsdilemma i den globale konflikt med jihadististerne: Vi siger, vi handler i forsvar for liberale værdier, og de siger, de handler i forsvar for religion.

former, og derved bliver ved med at overraske os. Vi har også opbygget en uvirksom ”håndteringstradition”, hvor interventioner og militære operationer ikke rigtig formår at inddæmme konflikterne, men forskyder dem til nye områder, eller får bevægelser som Al-Qaeda og Islamisk Stat til at antage nye former.

Vi er endel af et uheldigt sikkerhedsdilemma i den globale konflikt

Mona Kanwal Sheikh er seniorforsker ved Dansk Institut for Internationale Studier. Dette bidrag er baseret på Mona Kanwal Sheikhs replik til udenrigsminister Anders Samuelsen, da han holdt oplæg om regeringens Udenrigs- og Sikkerhedspolitiske Strategi for 2019-2020 på DIIS den 3. december. Dele af det er udgivet som et Comment på DIIS d. 10. december 2018.

med jihadisternes: Vi siger, vi handler i forsvar for liberale værdier, og de siger, de handler i forsvar for religion. Der er derfor behov for, at vi træder et skridt tilbage, så vi bedre kan analysere vores egen rolle i konfliktens optrapning og udbredelse. Ikke fordi vi skal bære ansvaret eller ”tage skylden”, men fordi vi primært kan ændre vores egen rolle. Her har vi en særlig handlemulighed, og det er her, vi kan gøre noget for at udvikle vores håndteringsværktøjer. Desværre mangler erfaringsopsamlingen – det vil sige et blik for, hvad der har virket, og hvad der virker kontraproduktivt i de sidste 17 års indsatser mod terrorisme. Dette ligger ikke umiddelbart på tegnebrættet i den danske regerings Udenrigs- og Sikkerhedspolitiske Strategi for 2019-2020.

Terrortruslen og terrorbekæmpelsen

Selvom Islamisk Stat har mistet territorial kontrol i Irak og Syrien, har bevægelsen dog fortsat kapacitet til at gennemføre angreb. Ifølge Pentagon er der stadig tusindvis af IS-krigere i Irak og Syrien. Samtidig viser en rapport udgivet af DIIS i 2017, at Islamisk Stat bevægelsen poppede op i Asien, Sahel, Nord og Østafrika i takt med, at den mistede indflydelse i Irak og Syrien.

Udviklingen i Islamisk Stat minder om den vi så, da Al-Qaedas centrale lederskab blev dræbt af den amerikansk ledede NATO-alliance i grænselandet mellem Pakistan og Afghanistan. Mens opmærksomheden blev rettet mod Irak i 2003, formå-

de Al-Qaeda at genetablere sig selv i Pakistan, hvor bevægelsen stadig er til stede. Samtidig opstod der i Irak en ny gren af Al-Qaeda i det vakuum, der blev skabt da den irakiske stat brød sammen. Perioden mellem 2001 og 2003, hvor den amerikanskledede koalition gik ind i Irak, var afgørende for udviklingen i den globale jihadisme. Opfattelsen var dengang, at Al-Qaeda var blevet nedkæmpet, selv om de aldrig – selv på det tidspunkt – havde forladt regionen (Afghanistan og Pakistan). Verdenssamfundet blev i stedet optaget af Irak og indholdet af Saddam Hussains våbenbeholdning. Da Osama Bin Laden blev likvideret i Pakistan i 2011 af amerikanske specialstyrker, troede man igen, at truslen nu var nedkæmpet. Al-Qaeda forsvandt dog heller ikke denne gang, men blev i stedet stadig mere ”regionaliseret.” Dermed fremstår Al-Qaeda i dag som en fragmenteret bevægelse, der ud fra militære counterterrorism (CT)-betragtninger er langt sværere at nedkæmpe, end hvis de havde været begrænset til Afghanistan og Pakistan. Ud af Al-Qaeda i Irak opstod Islamisk Stat med endnu videre rammer for, hvad bevægelsens tilhængere anså som ”legitim krigsførelse”, end Al-Qaeda nogensinde havde haft.

Terrorbekæmpelseskrigene koster, både når man gør dem op i menneskeliv og i forsvarsbudgetter: En nyere analyse fra en forskergruppe ved Browns Universitet viser, at siden 2001 er en halv million mennesker blevet dræbt i Afghanistan, Pakistan og Irak alene (det reelle tal estimeres til at være højere). I tillæg til det, har

USA i dag terrorbekæmpelsesoperationer i 76 lande (hvilket udgør 39 procent af verdens lande). Tal fra det amerikanske forsvar taler for sig selv. I 2001 blev der brugt 31 milliarder amerikanske dollars relateret til krigen mod terror, mens tallet for 2018 er på 126,8 milliarder dollars.

I Danmark er der også fortsat afsat penge til de militære indsatser, og det er uden tvivl positivt, at regeringen i sin nye udenrigs- og sikkerhedspolitiske strategi stadig har fokus på terrortruslen. Selvom beskrivelsen af terrortruslen i sig selv ikke fylder meget i strategien, er der afsat 118 millioner kroner til blandt andet freds- og stabiliseringsindsatser. Regeringen har også øget det budget, der giver Danmark mulighed for at deltage i internationale operationer, med 50 procent. Udfordringen kommer til at bestå i at forvalte midlerne på en måde, der er i trit med udviklingen og med den erfaring, vi har fra de sidste 17 års kamp mod terrorisme.

Truslen kommer ikke "bare" fra de fattige og tilbagestående lande

I strategien fremstår stabilisering af skrøbelige stater som det væsentligste værktøj til terrorbekæmpelse. Mens ustabilitet ofte er grobund for terrorbevægelser og deres mobilisering, så er stabilitet i sig selv ikke en garant mod terrorisme. Mellemøstlige lande med en høj grad af stabilitet er ofte også autoritære og repressive regimer, og tendensen er, at de til gengæld har en høj eksport af jihadistiske fremmedkrigere. Saudi-Arabien er et godt eksempel på et af de mest repressi-

ve regimer i verden, der indtil videre har undgået, at Al-Qaeda og Islamisk Stat har etableret en stærk base der. At autoritære regimer er gode til at håndtere truslen fra den transnationale jihadisme, siger noget om, at stabilitet (og vellykket terrorbekæmpelse) nogle gange står i modsætning til retssamfundet og respekten for menneskerettigheder.

På samme måde er udvikling heller ikke en garant mod terrorisme. I Bangladesh mobiliserer IS/AQ for eksempel ikke fra det fattige segment af befolkningen, men tværtimod blandt overklassens unge fra landets private universiteter. Et af de største angreb i det diplomatiske kvarter i Dhaka var for eksempel orkestreret af én af overklassens unge, der havde tilbragt noget af sit liv i Vesten (Canada), og det var her, han angiveligt skulle være blevet "radikaliseret". Sidder man i den del af verden og lytter til deres diskussioner, så er det interessant at bemærke, at truslen kommer fra den indflydelse, som vesten har på de unge, den moderne teknologi, det vil sige onlineadgangen til den globale jihadistiske propaganda.

Det, vi gør, virker ikke – i hvert fald ikke på længere sigt

Den militære indsats fylder stadig mest, når vi taler om terrorbekæmpelse. Man kan godt argumentere for, at vores interventioner har haft en kortsigtet virkning, men til gengæld er det svært at se bort fra, at de har haft store regionale og globale konsekvenser. Afghanistan er et godt eksempel. Vi troede, at problemet med Al-Qaeda

var løst året efter, vi gik ind i landet, og derfor fandt vi hurtigt ”overskud” til også at intervenere i Irak. Desværre forsvandt Al-Qaeda aldrig fra Afghanistan, men fik i stedet selskab af Islamisk Stat. 2018 var det år, hvor USA ifølge sine egne optællinger har kastet flest bomber i Afghanistan siden 2001. Det vil sige, at vi bør være mere kritiske i forhold til de operationer, vi kaster os ud i, og overveje nøje, hvad der skal komme ud af dem.

Vi skal også overveje, hvornår vi sætter ind, da vi også har set, at det kan forværre konflikter ikke at intervenere i tilfælde af menneskerettighedskrænkelser. Den tidlige fase af konflikten i Syrien er et godt eksempel, menneskerettighedskrænkelser i Myanmar et andet: Både AQ og IS er mestre i at udnytte sådanne situationer til mobilisering og til at etablere deres tilstedeværelse. Freds- og konfliktforskningen peger på, at effektiv konflikthåndtering kræver, at vi sætter ind, inden konflikter bliver gjort transnationale, for eksempel ved at støtte op omkring lokale fredsprocesser, og ved rettidigt at intervenere gennem vores multilaterale organisationer, især når der foregår menneskerettighedskrænkelser

Uden at vi kan reducere den jihadistiske terrorisme til en reaktion mod vestlig intervention alene, så kan vi ikke se bort fra den uheldige sikkerhedsdynamik, der bliver ved med at mangfoldiggøre truslen. Der har også altid været en dynamik mellem militære interventioner og den jihadistiske aktivitet. Historisk går den tilbage til Osama bin Ladens opposition mod

amerikanernes baser i Saudi-Arabien og deres operationer i Kuwait og Irak i 1990’erne. Ifølge en rapport, der overvåger udviklingen i den globale terrorisme, gennemførte IS-relaterede grupper angreb i 28 lande i 2015 - året efter USA fornyede sit militære engagement i et kaotisk Irak. Det vil sige, at IS udviklede sig fra at være en regional bevægelse, der opererede fra Syrien og Irak i 2014, til at blive en global bevægelse, der i dag har taget ansvar for angreb i blandt andet Manchester, Paris, Bruxelles og Berlin, for nu at nævne dem på vores eget kontinent. Samtidig annoncerede de oprettelsen af skyggeprovinser i flere regioner verden.

Når regeringen har øget det budget, der giver Danmark mulighed for at deltage i internationale operationer, kan vi håbe, at der, inden beslutningerne træffes, tages en grundig diskussion af, hvad vi vil opnå med vores deltagelse i operationerne, og at konsekvenserne for danskernes sikkerhed tænkes ind. I de årlige trusselsvurderinger fra Forsvarets Efterretningstjeneste kan vi ikke ligefrem konstatere et lavere trusselsniveau i takt med vores militære engagement.

Transnationaliseringen minder om Den kolde Krig

Et forskerhold fra Uppsala Universitet har konkluderet, at den transnationale karakter af de jihadistiske konflikter er en af hovedforklaringerne på, hvorfor traditionelle konfliktløsningsværktøjer (som autonomi, mægling, magtdeling et cetera) ikke rigtig virker i den her sammenhæng. Hvordan

I dag bliver lokale konflikter med jihadister på tværs af regioner hurtigt "transnationale", enten på grund af militær indblanding udefra eller faktorer som organisatorisk "parring" mellem lokale oprørsbevægelser og de mere mobile transnationale jihad-bevægelser som Islamisk Stat eller Al-Qaeda.

skal vi håndtere det faktum, at over 40.000 mennesker fra 120 forskellige lande rejste til Syrien og Irak efter 2011? Hvorfor tiltrækker konflikterne fremmedkrigere fra Europa i den størrelsesorden? Den tætte forbindelse mellem eskalering på tværs af forskellige konfliktzoner, peger på, at ikke engang en regional tilgang til håndteringen af terrortruslen er nok, og at vi ikke kan tænke terrorbekæmpelse via landefokuserede programmer.

I dag fylder terrorisme meget i forsvarsbudgetterne, men mindre i vores politiske diskussioner om, hvad det er for en globaliseret trusselstype, vi står overfor, og hvordan vi bedst kan håndtere og minimere dens indflydelse. Selvom trusler fra autoritære regimer (Saudi Arabien, Kina, Rusland et cetera) er begyndt at fylde mere på den globale sikkerhedsdagsorden, så er den trusselstype, som de jihadistiske bevægelser repræsenterer, stadig aktuel. Ved siden af den negative voldsspiral, der lige nu præger konflikterne med jihadisterne, så er der blandt andet behov for at forstå de

ideologiske dimensioner af bevægelsesernes rekrutteringspotentialer.

Truslen fra den jihadistiske terrorisme minder på en måde om eskaleringsmønstret under Den kolde Krig, hvor lokale konflikter i for eksempel Centralamerika, Mozambique eller Angola blev forstørrede og komplicerede ved at være en del af en større konflikt mellem øst og vest, og hvad de repræsenterede af forskelle i værdier og samfundsorganisering. I dag bliver lokale konflikter med jihadister på tværs af regioner hurtigt "transnationale", enten på grund af militær indblanding udefra (herunder fra Vesten), eller faktorer som organisatorisk "parring" mellem lokale oprørsbevægelser og de mere mobile transnationale jihad-bevægelser som Islamisk Stat eller Al-Qaeda. Måske kan vi ved at kigge på, hvordan lokale konflikter under den Kolde Krig blev en del af et globalt konflikt-narrativ, lære noget om, hvordan vi kan undgå, at konflikterne med jihadister følger et lignende mønster.

○○○

Kirkerne kæmper også for Ukraines selvstændighed

Af Annika Hvithamar

I januar 2019 fik Den Ortodokse kirke i Ukraine sit selvstændighedsbrev, Tomos, fra patriarken af Konstantinopel. Dermed har en ny selvstændig kirke set dagens lys. Men hvorfor opstår nye ortodokse kirker? Er det primært et politisk spørgsmål, handler det om den historiske udvikling i Ukraine eller er det de religiøse faktorer, som er de udslagsgivende?

I 2016 sendte Ukraines parlament Verkhovna Rada en anmodning om selvstændighed for Ukraines kirke til patriarkatet i Konstantinopel. Anmodningen blev senere samme år fulgt op af et møde mellem den nuværende præsident Petro Porosjenko og patriark Bartolomæus. Samarbejdet førte i oktober 2018 til at Bartolomæus erklærede, at han ville give den ukrainske kirke selvstændighed, en såkaldt *tomos*, og denne blev underskrevet ved en højtidelighed i patriarkatets domkirke i Istanbul 6. januar

2019. Dermed var en ny selvstændig ortodoks kirke en realitet,

Selvom det er valgår i Ukraine i år, og kampen for en selvstændig ukrainsk kirke tydeligvis er en af Petro Porosjenkos mærkesager, er kampen for en selvstændig ortodoks kirke ikke et nyt projekt. Ser vi historisk på fremkosten af selvstændige ortodokse kirker, hænger de tæt sammen med udviklingen af tilsvarende selvstændige stater. I løbet af den ortodokse kirkes historie er der således gradvist opstået flere og flere selvstændige ortodokse kirker. I nyere tid er disse kirkedannelser særligt sket i forbindelse med det osmanniske riges sammenbrud og etableringen af for eksempel de moderne stater i Rumænien, Grækenland og Bulgarien. Det er derudover også karakteristisk for nye ortodokse kirkedannelser, at der går et godt stykke tid fra, at der opstår et ønske i et givent land om, at deres lokale kirke bliver selvstændig, til at ønsket bliver efterkommet

Annika Hvithamar er lektor i religionshistorie ved Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns Universitet og forsker i ortodoks kristendom og religion i Østeuropa.

af de andre ortodokse kirker. I Rumænien tog det tyve år fra selvstændighedsprocessen gik i gang i 1865 til en selvstændig Rumænsk Ortodoks Kirke blev udråbt i 1885, og i Bulgarien gik der det meste af et århundrede fra ønsket om selvstændighed for den nationale kirke opstod i 1872, til den endelig blev anerkendt 73 år senere i 1945. Med andre ord kan kampen for at få en selvstændig kirke ses som en del af en national selvstændighedsproces. Dette gælder også kampen for kirkeselvstændighed i Ukraine.

Indtil den nylige selvstændighed, har Den Ukrainske Ortodokse Kirke kirkeretsligt set hørt under Moskva-patriarkatet. Tilhørsforholdet til Moskva kan føres tilbage til 1686, hvor patriarkatet i Konstantinopel overførte sin myndighed over de ukrainske områder til Moskvpatriarkatet. I den nuværende konflikt mellem Moskva-patriarkatet og Konstantinopelpatriarkatet over Ukraine er et omdrejningspunkt derfor spørgsmålet om, hvorvidt denne 'overførsel' af kirkelig myndighed skal ses som en midlertidig foranstaltning (som patriarkatet i Konstantinopel hævder) eller en permanent overdragelse (som patriarkatet i Moskva hævder).

Allerede i forbindelse med den russiske revolution i 1917 eksisterede der et ønske i Ukraines ortodokse kirke om egentlig selvstændighed fra Moskva. Sovjetperioden satte en stopper for selvstændighedsbestrebelse, men i forbindelse med Sovjetunionens sammenbrud i 1991 genopstod ønsket, og i 1992 udråbtes en fælles selvstændig ukrainsk kirke. Denne

kirke brød med Moskvpatriarkatet og henvendte sig til Konstantinopel for at få anerkendt sin selvstændighed. Men der opstod hurtigt strid om lederskabet af den nye ukrainske kirke, som igen førte til en intern splittelse. Følgen blev, at der indtil 2018 var to ukrainske ortodokse kirker i Ukraine: Den Ukrainske Ortodokse Kirke-Kievpatriarkatet og Den Ukrainske Autokefale Ortodokse Kirke. Udover disse to selvudråbte kirker fortsatte Den Ukrainske Ortodokse Kirke-Moskvpatriarkatet, det vil sige den kirkestruktur, som forblev loyal over for Rusland, sit virke i Ukraine. Resultatet var tre ortodokse kirker – med en udpræget navnelighed. Konstantinopel afviste derfor at anerkende en selvstændig kirkestruktur, så længe de forskellige kirker ikke kunne finde sig til rette internt – og i erkendelse af, at Moskvpatriarkatet var kategorisk imod løsrivelsen.

Petro Porosjenko står derfor på historisk grund, når han ønsker selvstændighed for landets kirke, både i forhold til den generelle historiske udvikling og den specifikke udvikling i forhold til ukrainsk historie. Forskellen på situationen i begyndelsen af 1990'erne og nu er, at de to udbryderkirker igen er blevet forenede, og at den konstantinopolitanske patriarkat nu har valgt at efterkomme det ukrainske ønske om kirkelig selvstændighed – på trods af Moskvpatriarkatets fortsatte modstand.

Men hvorfor har en kirkeleder med hjemstavn i Istanbul indflydelse på organisationen af kirkesamfund i Ukraine? Svaret hænger sammen med

den traditionelle organisationsstruktur i ortodokse kirker. For det handler om, hvem der bestemmer over hvem.

Den ortodokse kirke

Ortodokse kirker kan både ses som en enhed, 'den ortodokse kirke' og som mange forskellige ortodokse kirker. Når der tales om den ortodokse kirke, handler det om det religiøse fællesskab, som det for eksempel giver sig til udtryk i liturgi, kirkelov og sakramenteforståelse. Denne enhed udtrykker sig ved nadverfællesskabet – at alle ortodokse kan gå til alters i alle ortodokse kirker, uagtet om de befinder sig i Moskva, Athen, Tbilisi eller Sofia – eller Kiev. Da Konstantinopel offentliggjorde sin beslutning om at give Ukraine selvstændighed, reagerede Moskvapatriarkatet øjeblikkeligt ved at bryde nadverfællesskabet med Konstantinopelpatriarkatet. Om bruddet bliver helet, som det er sket flere gange før, eller om det er endeligt, hvad der ville være første gang siden bruddet med den katolske kirke i 1054, er for tidligt at sige noget om. Men kirkeligt set er det et ganske dramatisk træk. For dermed splittes den ortodokse enhed, som netop udtrykkes i betegnelsen den ortodokse kirke.

Men de ortodokse kirker er også en række selvstændige kirker. Denne forståelse af selvstændighed går helt tilbage til den oldkirkelige struktur, formelt besluttet ved koncilet i Nikæa i 325. Ved dette koncil blev det stadfæstet, at den kristne kirke ikke har

et samlet overhoved, men en række 'provinser'. Den lokale patriark bestemmer suverænt over kirkelige forhold i det geografiske område, den provins, som han er patriark over. Ingen patriark har således myndighed over andre patriarkers områder. Det er dette princip om ligestilling, som med tiden blev til en uoverstigelig konflikt mellem de østkirkelige patriarkater og den vestlige patriark – det vil sige paven. Princippet om ligestilling var altså kraftigt medvirkende til skismaet i 1054. Sagt med andre ord er princippet om ligestilling mellem patriarkaterne et kardinalpunkt i ortodokse kirker. Den ortodokse kirke har heller ikke i dag én leder, der kan sammenlignes med den katolske pave. Hver patriark, det vil sige ledere af selvstændige kirker, har absolut kirkelig myndighed over det geografiske område, som patriarkatet dækker.

Ukraine - mellem Moskva og Konstantinopel

Når spørgsmålet om den ukrainske kirkes selvstændighed bliver til en konflikt mellem Moskvapatriarkatet og Konstantinopelpatriarkatet, hænger det igen sammen med organisationsstrukturen i den ortodokse kirke.

Princippet om ligestilling mellem biskopperne har en undtagelse. I oldkirken var det anerkendt, at den romerske biskop var 'den første blandt brødre' (primus inter pares). Da Øst- og Vestkirken blev splittet op i 1054, overgik denne æresforrang til patriarken i Konstantinopel. Indtil det byzantinske imperiums sammenbrud var det derfor den konstantinopoli-

tanske patriark, der som den første blandt brødre havde autoriteten som mægler mellem de andre ortodokse kirker, når der opstod uenigheder mellem dem. Det er denne autoritet, som Konstantinopel stadig påberåber sig i den kontrovers, der er opstået mellem den ukrainske og den russiske kirke. Men det er også denne autoritet, som ikke fuldt ud længere anerkendes af Moskvapatriarkatet. Sidstnævnte påberåber sig ligestillingsprincippet i de ortodokse kirker og dermed at Konstantinopel ikke har ret til at blande sig i de forhold, der angår Moskvapatriarkatet, altså myndigheden over den ukrainske hjord.

I dag er der 14-16 selvstændige (autokefale) ortodokse kirker, hvis den ukrainske kirke tælles med. Når tallet er lidt vævende, hænger det sammen med, at en ny selvstændig kirke skal anerkendes af alle de andre selvstændige ortodokse kirker. For eksempel er Den Amerikanske Ortodokse Kirke ikke anerkendt af blandt andet Konstantinopelpatriarkatet og Den Græske Ortodokse Kirke. Udover de selvstændige kirker er der også en række selvstyrende (autonome) kirker, for eksempel Den Estiske, Hviderussiske og Moldaviske Ortodokse Kirke. Disse hører under en selvstændig (autokefal) kirke. Kirken i Ukraine har således, kanonisk set, indtil 2019 været en selvstændig kirke under Moskvapatriarkaet.

Konstantinopel var tidligere centrum for det byzantinske imperium. I dag er patriarken af Konstantinopel principielt også såkaldt økumenisk patriark, det vil sige patriark for de

ortodokse, som ikke hører under en anden autokefal kirke – for eksempel danske, engelske eller franske ortodokse kristne. Men realpolitisk er patriarkatet, som et resultat af Atatürks sekulære ideologi og den nuværende tyrkiske religionspolitik, reduceret til et lille område i Fanar-distriktet i Istanbul. Her bor kun omkring 4.000 ortodokse kristne. Moskvapatriarkatet er derimod vokset til at være langt den største ortodokse kirke med omkring 100 millioner tilhængere ud af de estimerede 260 millioner ortodokse i verden. Efter Sovjetunionens sammenbrud har den ortodokse kirke endvidere i stigende grad fået den russiske stats støtte, og dette har givet ny luft til en gammel drøm hos Moskvapatriarkatets om at overtage Konstantinopels plads som *de facto* leder af de ortodokse kirker.

Konflikten om overherredømmet over Ukraines kirker hænger i høj grad sammen med denne positionering. For hvis den nye Ortodokse Kirke i Ukraine får tilslutning fra de omkring 11.000 menigheder, der i dag hører under Den Ukrainske Ortodokse Kirke - Moskvapatriarkatet, er det et alvorligt anslag mod Moskvapatriarkatets autoritet. Dette skyldes, at Moskvapatriarkatet derved mister omkring ¼ af patriarkatets hjord, så der kan blive tale om en betydelig formindskelse af Den Russiske Ortodokse Kirke. Set fra Istanbul, er situationen den modsatte. For selvom Konstantinopel nu har givet den Ortodokse Kirke i Ukraine selvstændighed, er den stadig ikke et patriarkat, og hører derfor stadig under Kon-

stantinopels interessesfære. Konstantinopel har dermed fået udvidet sin indflydelse betydeligt.

Kanonisk territorium og ortodoks enhed

Så handler konflikten primært om politik? Kun hvis man ser religion som en sfære, som er adskilt fra al anden virksomhed. For naturligvis er en kirke optaget af, hvilken autoritet og ejendomme den besidder og hvor stor, dens jurisdiktion er. Det er en del af det religiøse virke og faktiske virkerum. Inden for den ortodokse verden har særligt Moskvapatriarkatet, under ledelse af den nuværende patriark Kirill, desuden forsvaret en ortodoks russisk interessesfære, et 'kanonisk territorium'. I begrebet ligger en opfattelse af, at den ortodokse kirke har ret til at være enerådende som religion på det territorium, som kirken dækker. I denne optik er Ukraine en del af Moskvapatriarkatets kanoniske territorium og i den forstand udelelig fra den russiske moderkirke. Det er desuden karakteristisk for tilhængerne af et kanonisk territorium, at de ønsker at modvirke etnofyletisme (fra græsk: *ethnos* (folk) og *phyletismos* (tribalisme)). Etnofyletisme har en tendens til at sætte lighedstegn mellem etnisk, nationalt og religiøst tilhørsforhold. Det vil sige en opfattelse af, at man for at være "rigtig" rumæner, russer eller græker bør være rumænsk-ortodoks, russisk-ortodoks eller græsk-ortodoks. Med

Med andre ord sættes det nationale fælleskab højere end den fælles identitet som ortodokse kristne.

andre ord sættes det nationale fælleskab højere end den fælles identitet som ortodokse kristne. Etnofyletisme har været et tilbagevendende tema i ortodoks kristendom, ikke mindst på grund af det tætte forhold mellem verdslig og gejstlig magt i disse kirker – og er et erklæret kætteri. Den russiske patriark Kirill har ofte udtrykt sig om nødvendigheden for, at ortodokse kristne ikke splittes op i nationer, der bekæmper hinanden, men forbliver en samlet kristenhed. Teologisk set kan hans modstand mod en selvstændig ukrainsk

kirke forstås inden for rammen af et forsvar for et kanonisk territorium og en kamp mod etnofyletisme. Og der er en tæt forbindelse mellem etnicitet og religion i de ortodokst dominerede stater. En ny undersøgelse fra det amerikanske analyseinstitut Pew Forum fortæller, at 51 procent af ukrainerne (ud af de 78 procent af befolkningen, som selvidentificerer sig som ortodokse kristne) siger, at det i større eller mindre grad er vigtigt at være ortodoks for at være ukrainere. Dette skal ses på baggrund af andre undersøgelser, som påpeger at selvidentifikationen ikke kobles med hyppig religiøs praksis. Regelmæssig kirkegang, daglige bønner eller overholdelse af fasteregler udføres af under 30 procent af selverklærede ortodokse ukrainere. Sammenhængen mellem etnicitet og religion er således i højere grad en identitet end en religiøs praksis. Den store og folkelige opbakning til den nye selvstændige ukrainske

FOTO: Ved en forenende samling i Kyjiv den 15. december 2018 forenedes de ortodokse kirker i Ukraine. Dermed løsrev overhovederne officielt de ukrainske kirker fra et russisk patriarkat.

(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>)

Ældgamle historiske problematikker har fået ny relevans i dag. Det gælder også de religiøse problematikker.

kirke kan derfor snarere ses som et udtryk for en national end en religiøs vækkelse.

Konflikten om den ukrainske kirkes selvstændighed viser, som den amerikanske religionssociolog José

Casanova har påpeget, at ældgamle historiske problematikker har fået ny relevans i dag. Det gælder også de religiøse problematikker. Selvom fremkomsten af den ny ortodokse kirke snævert set handler om myndighed, fletter den sig ind i en fortælling om historisk rivalisering, grænsedragninger og national identitetspolitik i det nutidige Ukraine.

○○○

Anmeldelse: På mission i Danmark

Af **Peter Brückner**

Martin Marcussen og Svend Roed Nielsen: **På mission i Danmark - diplomatisk tiltrækningskraft til debat**, 313 sider, *Djøfs Forlag*, 2018.

”Det er en af diplomatiets basale erkendelser, at en nations selvbillede sjældent stemmer helt overens med andre landes billeder af nationen...”. Det sagde den tyske historiker og udenrigskorrespondent Christoph von Marschall i et interview med journalist Jesper Vind i Weekendavisen 1. marts 2019. Historikeren talte om sit eget land, men det kunne lige så godt have handlet om Danmark. Den udfordring har professor Martin Marcussen og ambassadør Svend Roed Nielsen taget op i *På mission i Danmark - diplomatisk tiltrækningskraft til debat*.

I bogen gøres der op med myten om, at Danmark er et åbent, let tilgængeligt og gennemsigtigt samfund, også for diplomater. ”Selv trænede diplomater finder det vanskeligt at komme til at møde danskere”, sagde Martin Marcussen i Deadline på DR1 i februar, hvor bogens to forfattere blev interviewet.

”Danmark er et godt sted at leve og boi,” lyder det næsten samstemmende fra de udenlandske diplomater i Danmark, som forfatterne har interviewet til bogen. ”Vi kender nærmest ingen danskere – men her er rent, fred og ro, og børnene kan cykle til og fra skole”. Men de udenlandske diplomater har svært ved at få de møder og kontakter, de har brug for i deres arbejde. I Deadline sagde Svend Roed Nielsen, at diplomater gerne vil etablere relationer med danske myndighedsrepræsentanter, men finder det vanskeligt at få den nødvendige kontakt, og hvis det lykkes, er det sjældent på det niveau, de er vant til. De henvises til den medarbejder, eventuelt den fuldmægtig, der er bedst til at svare på spørgsmålene.

En af de overraskende konklusioner i bogen lyder: Den pragmatiske forvaltningskultur, den direkte tone i kommunikationen, den formålsrationelle mødedynamik og den reserverede danske personlighed er nogle af de faktorer, der kan virke som barrierer, som er næsten uoverkommelige for de udenlandske diplomater.

Peter Brückner er Ambassadør og tidligere multilateral chef i Danida.

Det er ikke svært at være enig med forfatterne i, at denne tilstand ikke er hensigtsmæssig hverken for Danmark eller for de 70 lande, der har valgt at udsende diplomater til Danmark samt for de 23 internationale organisationer, som har oprettet kontor i København.

Bogen er pædagogisk bygget op i fem sektioner, hvor forfatterne belyser den gennemgående problemstilling: Hvorfor er det tilsyneladende så svært at begå sig på den danske diplomatiske kampplads? Hvad gør den diplomatiske arena i Danmark tiltrækkende? Hvilke opgaver håber de udenlandske diplomater på at varetage i Danmark? Og hvilke rammer tilbyder andre væsentlige, udenlandske beslutningstagere disse udenlandske diplomater. Forfatterne har interviewet 120 personer fra det udenlandske diplomati og har blandt andet krydret redegørelsen med fortællinger om tre af offentlighedsdiplomatiets mestre: de seneste ambassadører fra USA, Frankrig og Schweiz.

Konklusionen er, at der synes at være klare gevinster for Danmark ved at gennemføre en række ændringer i samarbejdet mellem danske aktører og ambassaderne: Tættere samarbejdsrelationer kan medvirke til, at danske synspunkter får øget gennemslagskraft i verdens hovedstæder. Danske beslutningstagere kan ved en styrket dialog få bedre informationer om udviklingen i en række relevante lande. Bedre samarbejdsrelationer med de udenlandske ambassader og internationale organisationer kan gøre det mere attraktivt for de udenlandske diplo-

mater og internationalt ansatte at søge postering i Danmark.

Det øger dog næppe tiltrækningskraften, at der i et velfungerende, digitaliseret samfund som det danske endnu ikke er fundet en ordning, der fremmer let og lige adgang for de internationalt ansatte og deres familier til for eksempel bankservice, MobilePay, telefonabonnementer, biblioteker, parkeringskort. Det kræver, at man er registreret i det danske folkeregister. Det virker heller ikke tiltrækkende, at FN-ansatte fra visse lande ikke kan få besøg i Danmark af deres nærmeste familiemedlemmer, fordi de ikke kan opnå besøgsvisum.

En styrkelse af Danmarks diplomatiske tiltrækningskraft kunne indebære konkrete økonomiske fordele for det danske samfund. Alene FN-byen med knap 2.000 ansatte skønnes at skabe en ekstra omsætning på cirka seks milliarder kroner hvert år.

Efter en grundig analyse formulerer forfatterne 25 anbefalinger til styrkelse af Danmarks diplomatiske tiltrækningskraft. Atten anbefalinger er rettet mod de forskellige danske instanser, de udenlandske diplomater typisk har professionelt brug for at kontakte: udenrigsministeriet, andre ministerier, Folketinget, danske journalister og medier samt den private sektor i Danmark.

Udenrigsministeriet vil gerne forbedre sin service over for udenlandske ambassader, men ser sig ude af stand til det på grund af stærkt reducerede ressourcer. Et af de mere revolutionerende forslag er at etablere en helt eller delvist Danida-finansieret enhed til at bistå

ambassaderne fra udviklingslandene med at fremme import fra deres lande.

Syv anbefalinger henvender sig til ambassaderne i København. Ansvar for samarbejdet ligger ifølge forfatterne ikke kun hos værtslandet. De udenlandske diplomater bør selv vise større forståelse for arbejdsvilkårene i Kongeriget og blandt andet gøre en større indsats for at lære det danske sprog og i højere grad bruge lokalt ansatte danskere i deres arbejde. Efter min opfattelse kunne forfatterne også have opfordret dem til at engagere sig mere i det danske sports- og foreningsliv.

Denne læseværdige bog henvender sig ikke blot til de danske udenrigspolitiske aktører og de udenlandske ambassader, men også til en bredere kreds, som måtte være interesseret i at vide, hvordan udlandet ser på Danmark. Bogen er en uundværlig, velskrevet håndbog, som bør finde en plads på boghylden hos berørte danske aktører. Forfatternes anbefalinger fortjener at blive taget op til seriøs overvejelse på rette steder. Det vil være sund fornuft at gennemføre dem.

○ ○ ○

Anmeldelse: Europa mellem demokrati og totalitarisme

Af Jan Jakob Floryan

Jørgen Møller & Svend-Erik Skaaning: **Demokrati i en krisetid. Mellemkrigstidens Europa**, 116 sider, *Gyldendal Til Tiden*, 2018.

Jørgen Møller og Svend-Erik Skaaning er professorer ved Institut for Statskundskab i Århus og er ikke ubeskrevne blade, hvad angår forskning i demokrati og europæisk historie. Deres grundliggende ærinde er at påvise, hvor vanskeligt og risikabelt det er at drage paralleller mellem nutidens politiske situation i flere europæiske lande og begivenhederne i Mellemkrigstiden, hvilket ellers er en populær disciplin blandt politikere, journalister, kommentatorer og læsebrevsskribenter, der drager hurtige konklusioner på grundlag af mangelfuld viden. I denne henseende er bogen en velkommen stemme, for historien gentager sig sjældent, og gør den det, er det som farce, lyder et *bon mot*.

Bogens ræsonnementer og argumenter vil kursorisk blive behandlet

senere, men tillad anmelderen at begynde med at dvæle ved bogens forbløffende mangler. Den første, og tør man sige afgørende, er, at forfatterne arbejder med en dikotomi: totalitarisme versus demokrati. Denne tilgang kan overhovedet ikke anvendes på Mellemkrigstidens Europa, idet kun Sovjetunionen opfyldte kravene for at blive betegnet som totalitært, mens det nationalsocialistiske Tyskland først fra 1941 antog de samme træk. Denne fremstilling følger af Hannah Arendts definition af totalitarisme, der forbløffende nok end ikke nævnes i bogen, skønt den er fundamental for analysen.

Hannah Arendt knytter totalitarisme til muligheden for at begå masse mord. For at et regime kan betegnes som totalitært, skal det råde over menneskemateriale stort nok til at myrde millioner, uden at samfundet bryder sammen. Det var muligt i Sovjetunionen selv med 20 millioner myrdede mennesker i Stalins regeringstid.

Jan Jakob Floryan er cand.scient.pol. & art. samt tidligere DR-korrespondent.

Det nationalsocialistiske Tyskland var på vej mod samme muligheder efter angrebet på Sovjetunionen og kunne have udviklet sig til den fuldkomment totalitære stat, hvis det havde realiseret målet om verdensherredømme eller dele deraf.

Ingen af de europæiske lande, som Møller og Skaaning i deres bog kalder totalitære i mellemkrigstiden, kommer i nærheden af denne betegnelse. I ingen af dem var der menneskemateriale nok til massebord i den fornødne skala. Som Hannah Arendt skriver, drømte mange af de stærke mænd måske nok om at kunne skabe totalitære stater, og hun nævner til eksempel Mussolini, men de måtte alle nøjes med meget mindre, nemlig diktatur eller autoritært styre. En yderligere forskel mellem Europas autoritære regimer i Mellemkrigstiden og totalitarismen er, at autokrater kræver bestemt adfærd af undersåttene, totalitære herskere forlanger mere end adfærd, men vil også kontrollere tænkningen. Et skrækindjagende eksempel her er Kulturrevolutionen igangsat af Mao Tse-Tung, der var ansvarlig for 65 millioner menneskers død, herunder mindst én million under Kulturrevolutionen.

Således er det en grov forsimpning kun at skelne mellem totalitarisme og demokrati og i øvrigt slet ikke inddrage Hannah Arendt.

Der er desværre flere forvirrende og uskønne betragtninger i bogen. Igen opereres med en meningsløs dikotomi: Vest- og Østeuropa til trods for, at de autoritære regimer trivedes netop i Mellemeuropa (Baltikum, Polen, Un-

garn, Rumænien og Bulgarien på Balkan. I Østeuropa herskede sovjetsocialismen omfattende foruden Rusland dele af Hviderusland og Ukraine. Af en eller anden grund er Mellemeuropa forsvundet for Møller og Skaaning, i øvrigt en parallel til vor tids politiske og journalistiske ignorance, der fører til talen om 'østarbejdere', skønt de ikke kommer fra Rusland og kun i ringe omfang fra Ukraine, men derimod hovedsageligt fra Baltikum og Polen.

Endelig må nævnes den tyske historiker Ernst Nolte (1823-2016), der kun omtales flygtigt og slet ikke i forbindelse med hans tese, der i 1980'erne satte Forbundsrepublikken i oprør og førte til den meget omtalte Historikerstreit. Nolte forfægtede nemlig den anskuelse, at nationalsocialisternes *Endlösung* (Holocaust) var inspireret og udsprang af sovjetsocialismens massebord. Han spørger; Var Auschwitz' forløber ikke GuLag? Og hvor stort er skridtet fra forfølgelse af klasser til forfølgelse af racer? At inddrage dialektikken mellem sovjet- og nationalsocialismen havde være på sin plads.

Som indledningsvis sagt, indeholder bogen også mange gode og vigtige pointer, Sidst i bogen vender forfatterne tilbage til de billige og florerende paralleller mellem Mellemkrigstiden og nutiden og rammer en pæl igennem dem. Ved talen om nutidige forhold introducerer forfatterne overraskende nok det ellers fraværende begreb Centraleuropa. Det afgørende er, at der ikke i dag – heller ikke i Polen med dets Lov- og Retfærdighedsparti, i Ungarn med Fidesz eller Italien

med Lega, findes, hvad forfatterne kalder 'antisystem-partier'. Derfor konkluderer de, at „deciderede fascistiske magtovertagelser – eller blot demokratiske sammenbrud – er [...] ikke at frygte i disse lande, atter fordi konteksten er så anderledes i dag end den var i mellemkrigstiden”.

Fremstillingsmæssigt er det vel-tænkt med citater, der fremføres til supplerung af teksten, og som spænder fra Poul Valéry, over Boris Pasternak og Robert Graves til Benito Mussolini.

○○○

Anmeldelse: Hvem ønskede Boris Nemtsov død?

Af **Anders Åslund**

Boris Nemtsov var min gode ven. Han var mere munter og udadvendt end de fleste. I modsætning til de fleste af Ruslands reformatorer afstod han fra rigdom og valgte modigt at leve beskedent som en oppositionspolitiker. Han kunne samarbejde med hvem som helst og samtidig bibeholde sine gode værdier. Den 27. februar 2015 blev han myrdet lige uden for Kreml.

John B. Dunlop, en navnkundig Ruslandshistoriker ved Hoover Institutionen på Stanford University, har netop udgivet en bog, **The February 2015 Assassination of Boris Nemtsov and the Flawed Trial of His Alleged Killers** (*Assasinationen af Boris Nemtsov i februar 2015 og den fejlbehæftede rettergang mod hans påståede mordere*). Dunlop beskriver og dokumenterer omhyggeligt efterforskningen og retssagen over 191 sider.

Bogen begynder med en præsentation af mordet og dets efterforskning, efterfulgt af et kapitel om rettergangen. De resterende syv kapitler giver for-

skellige versioner af, hvad der virkelig skete. Denne struktur minder om Alexandria-kvartetten af Lawrence Durrell. Dunlop lader alle parter tale med deres egen stemme, i lange citater. Bogen starter langsomt og vokser i tempo. Intet er, som det først synes. Bogens ultimative indsigt er, at omhyggelig undersøgelse af de forhåndenværende beviser giver gode muligheder for at forstå, hvad der foregår i Putins Rusland. Dette er kremologi, når det er bedst.

Ved første øjekast forekommer mordet ikke kompliceret.

Seks tjetjenere skyggede Nemtsov i fire måneder, og en af dem skød Nemtsov. Fem blev arresteret fire dage senere, mens den sjette begik selvmord, da politiet forsøgte at arrestere ham i Grosnyj, Tjetjeniens hovedstad. De overlevende blev dømt til fængsel i en ni måneder lang retsproces med tolv nævninge og rigelige beviser. De havde forsvarsadvokater, og advokater for Nemtsov-familien deltog også.

Så falder alt fra hinanden. Mindst 19 officielle fjernsynskameraer havde

---

Anders Åslund er senior fellow ved the Atlantic Council. Hans bog, *Russia's Crony Capitalism*, udkommer i maj, hvor han også gæster Det Udenrigspolitiske Selskab.

---

dækning af gerningsstedet, men kun en privat tv-video blev offentliggjort. I første omgang hævdede den føderale sikkerhedstjeneste (FSB), den føderale beskyttelsestjeneste (FSO) og Moskvas trafikmyndigheder, temmelig usandsynligt, at deres kameraer var slukkede og nægtede at fremlægge deres beviser.

Nemtsov blev altid skygget af to FSB-officerer, men de var ingen steder at finde. Talrige vidner på broen, hvor han blev skudt, blev ikke indkaldt. Både FSO og FSB havde folk på stedet, men de udelades. Hele vejen igennem blev beviser tilbageholdt fra forsvarsadvokaterne, og de blev konstant afbrudt af dommeren og anklagerne. Billedet bliver i stigende grad kafkask.

Hvorfor blev Nemtsov myrdet? I begrundelsen var den officielle påstand, at de tjetjenske drabsmænd havde religiøse motiver, men Nemtsov havde ikke fornærmet muslimer, og tjetjenerne var officerer fra den tjetjenske præsident Ramzan Kadyrovs interne elitetropper og ikke særligt religiøse. Et andet officielt forslag var, at tjetjenerne var pro-ukrainske, og at det var meningen, at Nemtsov-mordet skulle oprøre folk.

I virkeligheden var det eneste sandsynlige motiv, at "Putin tydeligvis hadede Nemtsov", som Dunlop udtrykker det. De fremtrædende russiske oppositionsanalytikere Andrej Illarionov Vladimir Milov og Andrei Piontkovskij konkluderede alle, at "ingen af Putins øverste løjtnanter ville have vovet at dræbe en tidligere russisk første vicepremierminister uden først at have modtaget et nik fra 'Papa'" (s. 187).

Et mere interessant drama er spillet mellem Ruslands to vigtigste

sikkerhedstjenester, FSB og FSO. De tjetjenske interne tropper fra Indenrigsministeriet under Kadyrov, den øverstbefalende for de interne tropper, General Viktor Zolotov, Putins mest loyale underordnede, FSO og Putin udgør én lejr. Den anden lejr bestod af FSB. Tjetjenerne anklaget for mordet arbejdede for Kadyrov. FSB arresterede tre af dem i Ingusjetien og to i Moskva inden for fire dage, formodentlig efter at have skygget dem. Alligevel fik FSB ikke lov til at arrestere flere højtstående tjetjenske embedsmænd eller Kadyrov.

Umiddelbart efter Nemtsov-mordet forsvandt Putin i ti dage, men den 5. april udnævnte han Zolotov til permanent medlem af Sikkerhedsrådet, afskaffede to store FSB-enheder og dannede den 400.000 mand store Nationalgarde under Zolotov. Men seks dage senere tog FSB hævn og ændrede Putins dekret, så Zolotov ikke længere var permanent medlem af Sikkerhedsrådet. Dunlop beskylder både FSO og FSB for mordet på Nemtsov, men de beviser, han præsenterer, inkriminerer hovedsagelig FSO, Kadyrov og Zolotov.

Sidste gang jeg mødte Nemtsov, var i oktober 2014. Atypisk for ham var han bange for, at han ville blive idømt fængsel i flere år, men vi diskuterede ikke muligheden for, at han kunne blive myrdet. Han følte sig ganske tryk, fordi han altid blev skygget af FSB, men da han blev skudt, lod de stå til.

Note fra redaktøren: The February 2015 Assassination of Boris Nemtsov and the Flawed Trial of His Alleged Killers distribueres i USA af Columbia University Press.

Det skal du læse – og høre

Af **Marcus Rubin**

Det vælter ud med interessante bøger, og nettet flyder over med podcasts. Her er redaktøren for Udenrigs Marcus Rubins anbefalinger til fem bøger og fem podcasts, man kan blive klogere af.

Fem vigtige bøger

*Steve Levitsky og Daniel Ziblato: **How Democracies Die, What History Tells Us About Our Future:*** De to Harvard-professorer er som mange andre dybt bekymret over udviklingen i USA efter Donald Trumps valgsejr i 2016. Men de ser et dybere og mere generelt problem med erodering af demokrati og demokratiske standarder rundt om i verden. Modellen er mange steder den samme – der er ikke kampvogne i gaderne og et åbent kup, men en slags udhuling indefra, hvor forfatningen og de demokratiske værdier ignoreres. Eksempler er Putin i Rusland, Orbán i Ungarn og Erdogan i Tyrkiet. Bogen er ikke opgivende, men en opfordring til kamp. De demokratiske kræfter må kæmpe mod bølgen og genfinde troen på sine egne værdier.

*Shoshana Zuboff: **The Age of Surveillance Capitalism:*** Vi lever i æra, hvor vi bliver overvåget i en så ekstrem grad, at end ikke Orwell kunne have forestillet sig det. Mobiltelefonen afslører hvor vi er, Google ved hvad vi søger informationer om, Facebook alt om vores privatliv og – for yngres vedkommende – ved datingtjenester som Tinder alt om vores inderste og hedeste drømme. Denne syndflod af data bliver solgt og brugt til at påvirke os i en grad, som få er helt bevidste om. Zuboff forsøger at sætte udviklingen i perspektiv og vise, hvor farlig den er.

*Rune Lykkeberg: **Vesten mod Vesten:*** Hvad har Harry Potter og Hunger Games serien at gøre med krisen i Vesten? Det forsøger Informations chefredaktør Rune Lykkeberg at give svaret på i sin seneste bog. Som i sine øvrige værker trækker Lykkeberg på en ekstrem bred palet af kilder – alt fra Hollywood-film som Rocky, børne- og ungdomslitteratur som Potter-serien og tungere politologiske og filosofiske værker. Bogen kommer vidt omkring og når blandt andet også et længere

Marcus Rubin er redaktør af Udenrigs, kronikredaktør ved dagbladet Politiken og tidligere USA og Mellemøstkorrespondent ved Politiken.

afsnit om Algeriet og hele den koloniale og postkoloniale blik på Vesten. Man behøver ikke være enig med alt for at blive oplyst af Lykkeberg.

*Sune Engel Rasmussen: **Nyt Blod.*** Kri-gen i Afghanistan har været mere end 16 år. Det er USA's længste krig nogensinde, og Danmark har været med stort set hele vejen. Vi har mistet flere liv i Afghanistan i forhold til vores befolkning end noget andet land – men har det været prisen værd? Den danske journalist og korrespondent Sune Engel Rasmussen har som en af de meget få boet i Kabul i de senere år og rejst i det meste af det dødsensfarlige land. Med den ballast har han skrevet en begavet og tankevækkende bog om det land, som Afghanistan er blevet til under den vestlige krig, og den generation af afghanere, der er vokset op siden 2001.

*Timothy Snyder: **Vejen til ufrihed.*** Den amerikanske Yale-professors bog kom sidste år, men er – desværre – kun blevet mere aktuel og vigtig siden. Med fokus på Rusland viser Snyder, hvordan fascisme og autokratiske regimer har gjort comeback og truer den frie verden. Samtidigt tegner han et tankevækkende billede af det sælsomme politiske og filosofiske tankegods, der har inspireret Vladimir Putin.

Fem gode podcasts

The Daily. New York Times har i årtier været guldstandard, når det gælder journalistik og dækning af international politik og avisens podcast er også helt i top. Konceptet er en-

kelt: Hver dag dykker værten Michael Barbarro sammen med en eller flere af avisens journalister ned i en enkelt sag eller nyhed. Det handler typisk om amerikansk og international politik, og man bliver både underholdt og oplyst. Journalisterne deler generøst ud af deres viden, og Barbarro er en forrygende vært. Hvert afsnit varer omkring 20 minutter.

The Economist. Intet magasin giver læseren en fornemmelse af at få hele verden i hånden som The Economist. Det er velskrevet, velredigeret og oplysende. Helt lige så god som New York Times' er magasinets podcasts ikke, men det kommer tæt på. Ligesom magasinet ikke har navngivne forfattere til de enkelte artikler, er The Economists podcasts generelt mindre fokuserede på værterne og mere på emnerne. Det er både en om generelle internationale nyheder, og mere specialiserede såsom Babbage om videnskabelige emner, Money Talks om finansverdenen og Editor's Picks, som fokuserer på tre artikler i denne uges magasin.

Slow burn sæson 1 og 2. Er man interesseret i amerikansk politik med et lidt historisk blik, bliver det ikke bedre end dette. Her dykker den forrygende journalist Leon Neyfakh ned i nogle af de mest skelsættende øjeblikke i nyere amerikansk politisk historie. Første sæson handler om Watergate-skandalen, mens sæson to stiller skarpt på Monica Lewinsky-sagen. Begge bliver vendt og drejet med interview med mange af nøgleperso-

nerne, genfortællinger af, hvad der egentligt skete og analyser af udfaldet. Neyfakh afholder sig elegant fra at drage direkte paralleller til nutiden, men relevansen i forhold til Trump og #Metoo-sagerne er åbenbare.

Monocle – The Globalist. Er man interesseret i en lidt anderledes vinkel på udenrigspolitik, er dette britiske podcast et godt supplement. Her er fokuset mere globalt end hos New York Times, og man bliver orienteret om de ting, som man ellers godt kunne misse. Valg i afrikanske lande, udviklinger i pakistansk politik, den slags som ofte bliver overset i de større medier. Holder man af Orienterings lidt eklek-

tiske valg af emner, vil man have gode chancer for også at blive fan af Monocle's The Globalist.

New Yorker Radio Hour. The New Yorker er et af verdens mest velskrevne og velresearchede magasiner, og de har også lavet en rigtig god podcast. Værten er magasinets chefredaktør David Remnick – der selv som tidligere korrespondent dækkede Rusland i 1990'erne – og emnerne er meget varierede. Det er langtfra kun udenrigspolitik der tales om, men der er et globalt udsyn og ofte uhyre interessante samtaler om globale tendenser set gennem en amerikansk prisme.

○○○

Om Selskabet

DEN UDENRIGSPOLITISKE SELSKAB

Det Udenrigspolitiske Selskab er en privat, almennyttig forening. Den er stiftet i 1946 med det formål at fremme kendskabet til og højne interessen for udenrigspolitiske spørgsmål i Danmark. Selskabet er uafhængigt af såvel det offentlige og de politiske partier som af erhvervs- og organisationsinteresser. Det tager ikke stilling til politiske spørgsmål, men fungerer udelukkende som formidler af information, debat og kontakter.

Der er i øjeblikket omkring 1.100 personlige medlemmer. Yderligere 300 personer er medlemmer via et halvt hundrede firmaer og institutioner. Selskabet har en ungdomsafdeling, DUS U35, med ca. 250 medlemmer.

Det Udenrigspolitiske Selskab holder regelmæssigt møder, konferencer og andre former for arrangementer med fremtrædende danske og udenlandske talere. Arrangementerne, der er forbeholdt Selskabets medlemmer og særligt inviterede gæster, holdes som hovedregel i det centrale København.

Er du interesseret i at blive medlem, så send venligst en mail til medlem@udenrigs.dk eller gå ind på www.udenrigs.dk.

Protector

Hans Kongelige Højhed Kronprins Frederik

Æresmedlem

Uffe Ellemann-Jensen · tidl.
udenrigsminister

Rådet

Lykke Friis (bestyrelsens formand)*

Rebecca Adler-Nissen

Merete Ahnfeldt-Møllerup

Christian Friis Bach

Jesper Berg*

Ingelise Bogason

Henrik Breitenbauch

Camilla Brückner

Marianne Dahl

Uffe Ellemann-Jensen

Ulrik Federspiel*

Connie Hedegaard

Kasper Høeg-Jensen

Michael Jarner*

Suzanne B. Danneskiold Lassen*

Lukas A. Lausen*

Anna Libak

Mogens Lykketoft

Siegfried Matlok

Klaus Carsten Pedersen

Torben Møger Pedersen*

Minik Thorleif Rosing

Jesper Møller Sørensen

Nils Chr. Wang

*Indgår også i Det Udenrigspolitiske Selskabs bestyrelse

Om Udenrigs

UDENRIGS ER UDKOMMET SIDEN 1946

Redaktion

Charlotte Flindt Pedersen
[ansvarshavende]
Marcus Rubin
Susanne Bernth
[korrektur]

Redaktionskomité

Louise Riis Andersen
Lene Frøslev
Martin Marcussen
Marcus Rubin
Mette Skak
Uffe Østergård

Design og tryk

Design: Kiberg & Gormsen
Tryk: Novagraf A/S

Udenrigs udkommer tre gange årligt.
Redaktionen afsluttet 15.05.2019
Abonnementspris 250 kr.,
institutioner 400 kr.

ISSN 1395-3818

Udgiver

Det Udenrigspolitiske Selskab
Amaliegade 40 A, 1256 København K
+45 33 14 88 86
udenrigs@udenrigs.dk
www.udenrigs.dk

Direktion

Charlotte Flindt Pedersen

DET UDENRIGSPOLITISKE SELSKAB
THE DANISH FOREIGN POLICY SOCIETY